

Leidraad bij de nieuwe jaarrond beschermde vogellijst

Arjen Goutbeek
André van Kleunen
Christian Brinkman

Sovon-rapport 2024/15

Leidraad bij de nieuwe jaarrond beschermde vogellijst

Arjen Goutbeek, André van Kleunen en Christian Brinkman

Sovon-rapport 2024/15
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van de Rijksdienst
voor Ondernemend Nederland

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2024

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

Wijze van citeren: SOVON. 2024. Leidraad bij de nieuwe jaarrond beschermde vogellijst, Sovon-rapport 2024/15. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Illustratie omslag: Harvey van Diek

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Doel	4
1.2.1 Jaarrond beschermde nest- en verblijfplaatsen	4
1.2.2 Natuurkalenders	4
2. Soorten en leefgebiedfuncties	5
2.1 Soortselectie	5
2.2 Omschrijving beschermde leefgebiedfuncties	5
2.2.1 Toelichting	5
2.2.2 Nestplaatsen	6
2.2.3 Rustplaatsen	7
2.2.4 Foerageergebieden	7
3. Werkwijze	11
3.1 Gebruik leidraad	11
3.2 Aanwezigheid soort en leefgebiedfuncties	11
3.3 Casussen	12
3.3.1 Toelichting	12
3.3.2 Voorbeeld Huiszwaluw, Ransuil en Torenavalk	12
3.3.3 Voorbeeld Blauwe Kiekendief, Boomvalk, Kuifmees en Zwarte Specht	13
3.3.4 Voorbeeld Kraanvogel, Patrijs en winterakkervogels	15
4. Beschrijving functies per soort	18
4.1 Toelichting	18
4.2 Nestplaatsen	18
4.2.1 Reigerachtigen en Aalscholver	18
4.2.2 Hoenders, rallen en Kraanvogel	20
4.2.3 Eenden en Wilde Zwaan	21
4.2.4 Meeuwen	23
4.2.5 Sterns	24
4.2.6 Moerassterns	25
4.2.7 Steltlopers	26
4.2.8 Roofvogels	27
4.2.9 Uilen	30
4.2.10 Spechten	31
4.2.11 Zwaluwen	32
4.2.12 Zangvogels	33
4.3 Rustgebieden	37
4.3.1 Reigers en Aalscholver	37
4.3.2 Ganzen en zwanen	38
4.3.3 Kraanvogel	40
4.3.4 Meeuwen	40
4.3.5 Sterns	40
4.3.6 Steltlopers	41
4.3.7 Roofvogels	42
4.3.8 Uilen	43
4.3.9 Zwaluwen	43
4.3.10 Zangvogels	44
4.3.11 Soorten van hoogwatervluchtplaatsen	45
4.4 Foerageergebieden	45
4.4.1 Steltlopers	45
4.4.2 Patrijs	46
4.4.3 Roofvogels en Uilen	46
4.4.4 Zangvogels	47
5. Natuurkalenders	49
5.1 Inleiding	49
5.2 Broedvogels	49
5.3 Rustgebieden en foerageergebieden	50

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Sovon heeft in 2022, in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), een voorstel voor actualisatie van de lijst van jaarrond beschermde nest- en verblijfplaatsen van vogels opgesteld (Alefs *et al*, 2022¹ en Tabel 1). De selectie van vogelsoorten is gemaakt op basis van ecologische criteria om te bepalen of een soort kwalificeert voor jaarrond bescherming van de nestplaats, rustplaatsen en/of het foerageergebied. Dat wil zeggen dat het voor deze soorten wenselijk is dat het specifieke leefgebiedonderdeel jaarrond beschermd wordt. De betreffende rapportage gaat echter niet in op hoe er in de praktijk mee om gegaan moet worden, of te wel welke onderdelen van het leefgebied van een soort dienen beschermd te worden. Niet al het gebied waar een vogel aanwezig is, is namelijk primair van belang (essentieel) voor het duurzaam voortbestaan van een individu of soort. Uit een door de RVO uitgevoerde 'impactanalyse geactualiseerde vogellijst' onder diverse potentiële eindgebruikers (o.a. bevoegde gezagen en adviesbureaus) bleek dat er behoefte was aan nadere informatie over hoe in de praktijk om te gaan met de lijst, of te wel welke delen van een vogelleefgebied zijn dusdanig relevant dat deze in aanmerking komen voor jaarrond bescherming. Deze onderliggende rapportage vormt hiervan de uitwerking.

1.2 Doel

1.2.1 Jaarrond beschermde nest- en verblijfplaatsen

In deze rapportage wordt per vogelsoort uit de 'geactualiseerde vogellijst' nader ingegaan op hoe de soort het leefgebied (broedgebied, rustgebied en foerageergebied) gebruikt en welke elementen hierin ecologisch van essentieel belang zijn en daarmee in aanmerking komen voor jaarrond bescherming. Dit is van belang omdat relevante en daarmee beschermde leefgebiedonderdelen niet (zondermeer) aangetast mogen worden, omdat daardoor de staat van instandhouding van een soort negatief beïnvloed kan worden. Deze

rapportage vormt daarmee een zogenaamde *leidraad* voor het bepalen hoe de gewenste bescherming concreet moet worden vorm gegeven in het veld. Het geeft inzicht in de nestplaatsen, rustplaatsen, foerageergebied en de ruimtelijke afbakening daarvan. Hiermee wordt beoogd houvast te bieden aan ieder die met de vogels van de lijst en de beschermde status te maken krijgt, bijvoorbeeld in het kader van onder andere ruimtelijke ontwikkelingen, beheer, onderhoud of vergunningverlening.

Getracht is om een balans te vinden tussen enerzijds duidelijke en navolgbare beschrijvingen die leiden tot vergelijkbare conclusies, maar anderzijds ook voldoende ruimte bieden voor maatwerk per situatie.

1.2.2 Natuurkalenders

De selectiemethode en beschrijvingen in deze leidraad gaan vooral in op de ruimtelijke component. Hiernaast is de factor tijd ook een relevante factor bij het beoordelen of vogelsoorten aanwezig zijn, of essentieel leefgebied actief gebruikt wordt en of vogels verstoord kunnen worden. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de zogenaamde natuurkalenders. Hierin is weergegeven wanneer de Nederlandse broedvogels bezig zijn met de broedcyclus, dan wel wanneer de vogels in betekende mate aanwezig zijn in de rustgebieden of foerageergebieden.

De combinatie van de kennis over het leefgebied, het gebruik hiervan en de periode wanneer de soorten aanwezig zijn, moet een zo compleet mogelijk beeld geven voor een effectieve bescherming van de betreffende vogelsoorten.

¹ Alefs P., Foppen R., Goutbeek A. & Vogel R. 2022. Voorstel voor actualisatie van de lijst van jaarrond beschermde nest- en verblijfplaatsen van vogels. Sovon-

2. Soorten en leefgebiedfuncties

2.1 Soortselectie

Van de circa 196 inheemse vogelsoorten die geregeld in Nederland broeden of sinds 1900 broedden, staat 44% op de Rode Lijst van vogels. De vogelsoorten met doortrekkende of overwinterende populaties in Nederland staan er iets beter voor. Van de 263 zijn er ten minste 48 bedreigd. De meest recente Vogelrichtlijnrapportage (Van Kleunen et al. 2019²) geeft aan dat 30% van de vogels die in Nederland van nature voorkomen in aantal achteruit is gegaan in de periode 2013-2018.

De EU-lidstaten dienen de van nature in Europa voorkomende vogelsoorten op een veilig populatieniveau te houden of brengen. Naast actieve beschermingsmaatregelen, zoals verbetering van leefgebied, is ook passieve bescherming van belang om verslechtering van leefgebied te voorkomen. Om vogels de juiste bescherming te bieden, is het van belang dat alle facetten van het essentiële leefgebied van soorten worden beschermd. Dit betreft zowel broedgebied, als ook gebied om te kunnen foerageren, en verstoringsvrij en rustig te slapen of te ruïen. Voor de selectie of (een deel van het leefgebied van) een vogelsoorten in aanmerking komt voor jaarrond bescherming, is gebruik gemaakt van diverse ecologische criteria. De belangrijkste criteria zijn:

- 1) De soort komt van nature in Nederland voor;
- 2) De soort is plaatstrouw;
- 3) De soort bouwt zelf geen nest of het maakt gebruik van specifiek broed-, rust- of foerageerhabitat dat schaars beschikbaar is;
- 4) De soort heeft een ongunstige Staat van Instandhouding of (bij broedvogels) staat op Rode Lijst.

Deze volledige resultaten en selectiewijzen zijn beschreven in Sovon-rapport 2022/53 (Alefs et al. 2022).

De selectie heeft er toe geleid dat:

- van 82 soorten de *nestplaatsen* kwalificeren voor jaarrondbescherming. Het gaat om soorten die in kolonies broeden, soorten die niet of nauwelijks in staat zijn zelf een nest te bouwen en/of om soorten die een sterke specialisatie hebben en in een Ongunstige Staat van Instandhouding verkeren;

- van 69 soorten de relevante *rustplaatsen* kwalificeren voor jaarrondbescherming. Het betreft zowel broedvogels als niet-broedvogels die gebruik maken van schaars beschikbaar rustgebied en waarvan op enig moment meer dan 1% van de landelijke populatie gebruik maakt van een locatie of om soorten die in een Ongunstige Staat van Instandhouding verkeren;
- van 13 soorten het *foerageergebied* zich kwalificeert voor bescherming. Het gaat in deze groep om soorten die gebruik maken van schaars beschikbaar foerageergebied, dat veelal afwijkt van dat wat gedurende het broedseizoen benut wordt en die in een Ongunstige Staat van Instandhouding verkeren.

Gecombineerd leiden de drie functies tot een lijst van 124 vogelsoorten waarvan de nestplaatsen, rustplaatsen en/of essentiële foerageergebieden kwalificeren voor jaarrondbescherming (Tabel 1). Van 50 soorten is alleen de nestplaats jaarrond beschermd, van 32 soorten betreft het alleen de bescherming van rustplaatsen en van 4 soorten alleen essentieel foerageergebied. Van 36 soorten gaat het om een combinatie van twee functies en van 2 soorten zijn alle drie de leefgebiedfuncties opgenomen als jaarrond beschermd.

2.2 Omschrijving beschermde leefgebiedfuncties

2.2.1 Toelichting

Voordat bepaald kan worden of sprake is van een leefgebiedfunctie van een soort, is het relevant om in beeld te hebben wat de verschillende functies zijn. Dit onderdeel is nodig om duidelijkheid te geven wat bedoeld wordt met de in deze rapportage gehanteerde termen en wat daarvan de reikwijdte is. In de praktijk worden veel verschillend termen gehanteerd, waarmee vergelijkbare functies bedoeld worden, maar dat mogelijk niet zijn of verschillende geïnterpreteerd worden. Voor het vaststellen van een specifieke functie bij het gebruik van de vogellijst, is het noodzakelijk om te definiëren wat in deze rapportage onder deze functies wordt verstaan.

Het doel is om hiermee eenduidigheid te creëren wat met de verschillende functies bedoeld wordt, om zo deze ook in de praktijk vast te kunnen stellen ten behoeve van

² Van Kleunen A., M. van Roomen, E. van Winden, M. Hornman, A. Boele, C. Kampichler, D. Zoetebier, H. Sierdsema, C. van Turnhout (2020). Netherlands Birds

Directive Report 2013–2018 – Status and trends of species. Statutory Research Tasks Unit for Nature & the Environment, WOT Technical Report 172.

bescherming. Het uitgangspunt is dat de beschrijvingen in principe voor alle soorten gelden en gelijk zijn. Hoe een soort de functie gebruikt, kan wel per soort(groep) verschillen. De benutting van een leefgebied is in figuur 2.1 schematisch weergegeven.

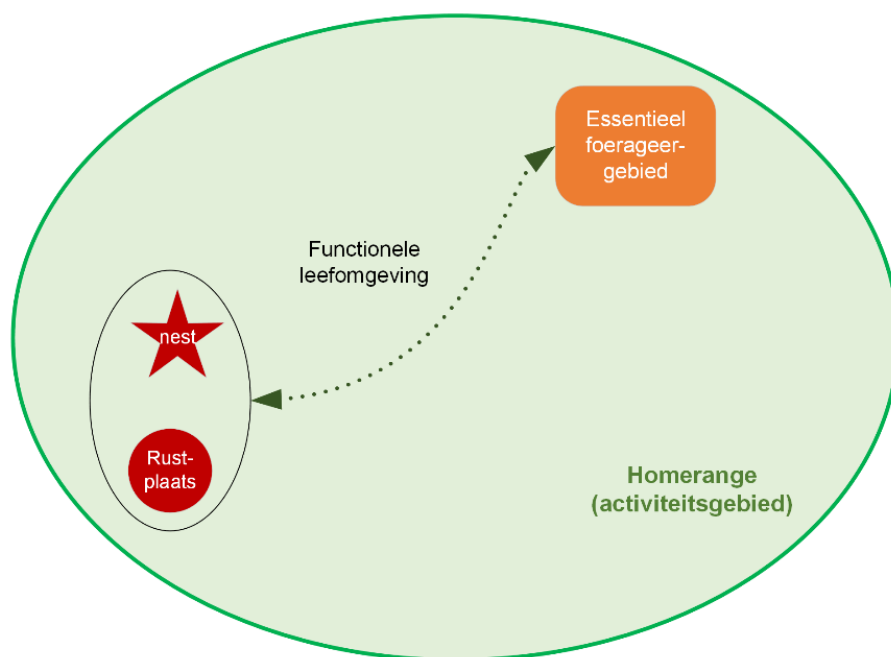
2.2.2 Nestplaatsen

Onder nestplaatsen vallen zowel het nest (of te wel de exacte locatie van het nest) als de daarbij horende functionele leefomgeving. Een *nest* is een plaats waar vogels hun jongen voortbrengen. Dit is de plek waar eieren worden uitgedroed. Veel soorten zijn ook na het broeden gebonden aan het nest omdat de jongen daar verblijven tot ze vliegvlug zijn. Ze worden daar gevoerd, kunnen rusten en ontvangen warmte en veiligheid van hun ouders. Van een nest wordt gesproken vanaf het moment van nestbouw, leggen van de eieren, broeden van de eieren en het voeren van de jongen op het nest, tot de jongen zijn uitgevlogen en geen binding meer hebben met het nest. Het nest is daarmee een strikte interpretatie van alleen de plek waar de eieren worden uitgedroed, conform uitspraken van de Raad van State³. Het betreft de locatie exclusief

de voor een goed broedsucces noodzakelijke functionele omgeving.

Naast het nest is voor de duurzame overleving van een soort echter ook de functionele omgeving nodig om jongen groot te brengen. De noodzaak tot bescherming reikt daarmee verder dan alleen het object nest. Wanneer alleen een nest beschermd wordt, maar de functionele omgeving daarvan niet, kan het nest als zodanig niet mee functioneel zijn als deze functionele omgeving wordt aangetast. Het nest en de noodzakelijke functionele omgeving wordt gedefinieerd als *nestplaats*. Een nestplaats is daarmee ruimer gedefinieerd in ruimte en tijd dan alleen het nest. Het gaat om de onderdelen in de omgeving die onlosmakelijk verbonden zijn met succesvolle reproductie. Het gaat dan om locaties die van essentieel belang zijn, zoals locaties voor balts en voortplanting, plekken voor de voedselvoorziening (van jongen en oudervogels), (aan)vliegroutes naar het nest, rust- en uitzichtpunten in de omgeving van het nest en schuilplekken voor het veilig opgroeien van de jongen.

De ruimtelijke afbakening van de functionele omgeving van de nestplaats verschilt per soort, maar kan ook per broedlocatie verschillen,

Figuur 2.1 Visualisatie van de verschillende onderdelen van het leefgebied van een vogelsoort. Het nest is de plek waar daadwerkelijk gebroed wordt, het essentiële foerageergebied is noodzakelijk voor het voortbestaan op deze locatie en dus onderdeel van de functionele leefomgeving. Het gebied waar de soort aanwezig is, maar niet daadwerkelijk essentieel benut is de home range, daarbinnen liggen alle noodzakelijke functies (maar niet per se aaneengesloten, bijvoorbeeld een akker of kwelder waar een Grauwe Kiekendief jaagt).

³ In onder andere de uitspraken in RvS-zaken 200803873/1, 200903009/1/R1 en 201609979/2/R6, waarin gesteld wordt dat 'de Grutto niet jaarlijks naar

hetzelfde nest terugkeert. [...] valt de broedplek van de grutto daarom buiten het broedseizoen niet onder de reikwijdte van het begrip nest [...].'

bijvoorbeeld als gevolg van voedselaanbod of ruimtelijke inrichting. In de praktijk betreft dit veelal het (leef)gebied nabij het nest, wat per soort sterk kan verschillen van enkele tientallen meters bij veel zangvogels tot vele honderden meters bij roofvogels. Verder weg gelegen gebieden zijn in de regel niet aan één bepaald nest toe te rekenen doordat het door meer individuen benut wordt of dusdanig groot is waarvan slechts onderdelen benut worden. Dit grotere gebied kan wel onder de definitie van functioneel leefgebied van de soort vallen omdat het wel benut wordt. Of dit verder weg gelegen gebied essentieel is, hangt samen met bijvoorbeeld de beschikbaarheid van alternatieven.

Samengevat, een nestplaats is niet strikt af te bakenen en kan per situatie verschillen. In deze leidraad is per soort toegelicht waar rekening mee gehouden dient te worden om te kunnen spreken of sprake is van een nest en de essentiële functionele leefomgeving.

2.2.3 Rustplaatsen

Rustplaatsen van vogels zijn ruim gedefinieerd en kunnen sterk verschillen per soort. De relevantie is dat rust bij vogels noodzakelijk is voor het onderhouden van een gezonde fysiologie. Een beschermde rustplaats is een locatie die essentieel is voor een soort om daar geregeld te verblijven en succesvol te rusten. Rusten is daarbij gedefinieerd als gedrag van vogels die niet actief zijn, behalve het vertonen van alertheid. Voorbeelden hiervan zijn slaapplekken, hoogwatervluchtplaatsen of plekken om te schuilen of te ruïen.

Kern van een rustplaats in deze leidraad is dat het een locatie betreft die geregeld wordt gebruikt. Geregeld moet daarbij ruim worden beschouwd, omdat het ook kan gaan om locaties die niet continu gebruikt worden, maar waar wel jaarlijks (in een specifiek seizoen) naar teruggekeerd wordt (of in ieder geval de kans daarop groot is) of die onder specifieke omstandigheden essentieel zijn en waar geen uitwijkmogelijkheden voor zijn (bijvoorbeeld een hoogwatervluchtplaats die alleen bij zeer hoge waterstanden wordt gebruikt). Incidenteel benutte locaties vallen hier niet onder, evenmin als foerageergebieden (deze hebben een eigen definitie). Wanneer een rustplaats op dat moment door een soort ook benut wordt als broedlocatie, dan wordt die beschouwd als nestplaats en niet als rustplaats. In die gevallen kan ook gesproken worden over vaste verblijfplaatsen, een plek die het hele jaar door benut wordt.

Een speciale rustplaats zijn hoogwatervluchtplaatsen in het intergetijdengebied. Hier maken met name steltlopers en diverse eenden- en meeuwensoorten bij hoogwater gebruik van om te rusten. Het belang van deze rustplaatsen is groot, enerzijds op basis van de ecologie van de soorten die gebonden zijn aan de getijdedynamiek maar anderzijds ook omdat dergelijke plekken in Nederland relatief schaars zijn geworden door verstoringen en ruimtelijke inrichtingen. Het gaat specifiek om de locaties in het intergetijdengebied, in het binnenland kunnen deze soorten ander gedrag vertonen.

Samengevat, een rustplaats is niet strikt af te bakenen en kan per situatie verschillen. In deze leidraad wordt per soort of soortgroep toegelicht waar rekening mee gehouden dient te worden om te kunnen spreken of sprake is van een rustplaats.

2.2.4 Foerageergebieden

Hoewel alle vogelsoorten afhankelijk zijn van geschikte foerageergebieden, wordt met essentieel foerageergebied een heel specifieke categorie bedoeld van een selecte groep vogelsoorten. Het gaat hierbij niet om het totale leefgebied waarin gefoerageerd wordt, maar om een deelgebied of locatie waar in een bepaalde periode van het jaar geregeld of geconcentreerd gefoerageerd wordt, die noodzakelijk is voor het duurzaam voortbestaan van de soort in het gebied én schaars beschikbaar is. De locatie kan essentieel zijn voor de overleving van lokale subpopulaties.

De kern van essentieel foerageergebied betreft locaties die in de doortrekperiode en/of de winter intensief benut worden om te foerageren en schaars beschikbaar zijn. Vaak betreft het half-natuurlijke gronden die niet altijd exact op dezelfde plek hoeven te liggen, maar wel in wisselende samenstelling binnen een ruimer gebied. Het betreft veelal akkergebieden waarvan (een deel) in de doortrek- of winterperiode benut kan worden. Buiten deze periodes kunnen de gebieden een andere of geen functie hebben (in relatie tot de soortbescherming). De jaarrond bescherming heeft betrekking op de duurzame aanwezigheid van voldoende oppervlak foerageergebied binnen een gebied in de relevante periode. De schaarsheid is een relevant onderdeel, zodat niet alle foerageergebieden (waar geconcentreerd gefoerageerd wordt) onder de bescherming vallen. Graslanden waar ganzen op foerageren bijvoorbeeld zijn niet schaars en vallen daardoor niet onder deze categorie. Soorten (en leefgebied daarvan) die niet in deze

selectie opgenomen zijn, kunnen op andere wijze wel beschermd zijn.

Samengevat, ook essentieel foerageergebied is niet strikt af te bakenen en kan per jaar verschillen. In deze leidraad wordt per soort of soortgroep toegelicht waar rekening mee gehouden dient te worden om te kunnen spreken of sprake is van een foerageergebied.

Tabel 1 Lijst vogelsoorten die kwalificeren voor jaarrondbescherming. Bij enkele soorten gaat het om specifieke leefgebiedonderdelen, dit is bij de selectie weergegeven. HVP: alleen hoogwatervluchtplaatsen in het intergetijdengebied; (HVP): zowel rustplaatsen (veelal slaapplaatsen) in het binnenland als hoogwatervluchtplaatsen in het intergetijdengebied; A: foerageergebieden alleen in agrarisch gebied.

Soort	Nestplaats	Rustplaats	Foerageergebied
Aalscholver	■	■	
Bergeend		■ ^{HVP}	
Blauwe Kiekendief	■	■	■
Blauwe Reiger	■		
Boerenzwaluw	■	■	
Bontbekplevier	■	■ ^{HVP}	
Bonte Strandloper		■ ^{HVP}	
Boomvalk	■		
Bosuil	■		
Brandgans		■	
Brilduiker	■		
Bruine Kiekendief	■	■	
Buidelmees	■		
Draaihals	■		
Drieteenstrandloper		■ ^{HVP}	
Dwerggans		■	
Dwergstern	■	■ ^{HVP}	
Eider	■	■ ^{HVP}	
Frater		■	■
Geelgors		■	■
Geelpootmeeuw	■		
Gekraagde Roodstaart	■		
Gierzwaluw	■		
Goudplevier		■ ^{HVP}	
Grauwe Gans		■	
Grauwe Kiekendief	■		
Grauwe Klauwier	■		
Grauwe Vliegenvanger	■		
Groenling			■ ^A
Groenpootruiter		■ ^{HVP}	
Grote Gele Kwikstaart	■		
Grote Karekiet	■		
Grote Mantelmeeuw	■		
Grote Stern	■	■ ^{HVP}	
Grote Zilverreiger	■	■	
Grutto	■	■	
Havik	■		
Huismus	■	■	
Huiszwaluw	■		
IJsgors			■
IJsvogel	■		
Kanoet		■ ^{HVP}	
Keep		■	■ ^A
Kemphaan		■	

Leidraad bij de nieuwe jaarrond beschermde vogellijst

Soort	Nestplaats	Rustplaats	Foerageergebied
Kerkuil	■		
Kleine Mantelmeeuw	■	■ (HVP)	
Kleine Rietgans		■	
Kleine Zilverreiger	■	■	
Kleine Zwaan		■	
Kleinst Waterhoen	■		
Kluut	■	■ HVP	
Kneu			■
Kokmeeuw	■	■ HVP	
Kolgans		■	
Kortsnavelboomkruiper	■		
Kraanvogel	■	■	
Kramsvogel	■		
Krombekstrandloper		■ HVP	
Kuifmees	■		
Kwak	■		
Lachstern		■	
Lepelaar	■	■ HVP	
Matkop	■		
Middelste Bonte Specht	■		
Middelste Zaagbek	■		
Nachtzwaluw	■		
Noordse Stern	■	■ HVP	
Oehoe	■		
Oeverloper	■		
Oeverzwaluw	■	■	
Paapje	■		
Paarse Strandloper		■ HVP	■
Patrijs	■		■
Pijlstaart		■ HVP	
Pontische Meeuw	■		
Porseleinhoen	■		
Purperreiger	■	■	
Raaf	■		
Ransuil	■	■	
Regenwulp		■	
Reuzenster		■	
Ringmus	■	■	■
Rode Wouw	■		
Roek	■	■	
Roerdomp	■		
Roodhalsfuut	■		
Rosse Grutto		■ HVP	
Rotgans		■ HVP	
Ruigpootbuizerd			■
Scholekster		■ (HVP)	
Slechtvalk	■		
Slobeend		■ HVP	
Smelleken		■	
Smient		■ HVP	
Sperwer	■		
Spreeuw		■	
Steenloper		■ HVP	■
Steenuil	■		
Stormmeeuw	■	■ (HVP)	
Strandplevier	■	■ HVP	
Tapuit	■		
Toendrarietgans		■	

Soort	Nestplaats	Rustplaats	Foeragegebied
Torenvalk	■		
Tureluur		■ HVP	
Velduil		■	■
Visarend	■		
Visdief	■	■ HVP	
Wespendief	■		
Wilde Eend		■ HVP	
Wilde Zwaan	■	■	
Wintertaling		■ HVP	
Witvleugelstern	■		
Witwangstern	■		
Wulp		■ (HVP)	
Zeearend	■	■	
Zilvermeeuw	■	■ (HVP)	
Zilverplevier		■ HVP	
Zomertaling	■		
Zwarte Mees	■		
Zwarte Ruiter		■ HVP	
Zwarte Specht	■		
Zwarte Stern	■	■ (HVP)	
Zwarte Wouw	■		
Zwartkopmeeuw	■	■	
Aantal soorten	82	69	13

3. Werkwijze

3.1 Gebruik leidraad

Zoals beschreven is het doel van de leidraad om, in combinatie met de soortselectie, inzicht te bieden op welke onderdelen van het leefgebied de jaarrond bescherming betrekking heeft en hoe de gewenste bescherming concreet moet worden vorm gegeven in het veld. Het geeft inzicht in de nestplaatsen, rustplaatsen, foerageergebied en de ruimtelijke afbakening daarvan. betrekking heeft. Het gaat hierbij nadrukkelijk om een algemene weergave per soort, die gebruikt kan worden bij de interpretatie of jaarrond bescherming aan de orde is. Dit vraagt te allen tijde maatwerk per situatie en locatie. Naast de informatie uit deze leidraad over gebruik van (essentieel) leefgebied in ruimte en tijd, zijn ook andere stappen noodzakelijk. Zo zal bepaald moeten worden of een vogelsoort bestendig aanwezig is, bijvoorbeeld middels een inventarisatie of monitoring. Daarnaast zijn mogelijk analyses nodig over gebruik of de draagkracht van het habitat op een locatie of in de omgeving hiervan, al dan niet gecombineerd met al bestaande kennis over areaal en verspreiding.

In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de werkwijze om te bepalen of de beschermde leefgebiedonderdelen van de relevante soorten aanwezig zijn en zijn ter toelichting enkele casussen uitgewerkt hoe met de informatie uit de leidraad gewerkt kan worden. Deze voorbeelden, inclusief de verwachte effecten zijn hypothetisch, maar geven inzicht in hoe de soortinformatie, gecombineerd met de lokale omstandigheden, geïnterpreteerd kunnen worden.

3.2 Aanwezigheid soort en leefgebiedfuncties

Voor effectieve bescherming is het noodzakelijk om de onderscheidde functies vast te kunnen stellen. Of te wel, is sprake van aanwezigheid van een nest- of verblijfplaats en is sprake van noodzakelijke jaarrond bescherming. De aanwezigheid van een soort betekent namelijk niet altijd dat het om essentieel leefgebied gaat dat jaarrond bescherming vraagt. Een belangrijk toetsingscriterium is of de functie *bestendig gebruikt* wordt. Dit is vooral relevant voor de functies foerageer- en rustgebied, omdat wanneer een broedgeval vastgesteld wordt, de jaarrondbescherming direct van

toepassing is. Een criterium voor bestendig gebruik is dat geregeld gebruik gemaakt wordt van een locatie. Dit kan door het jaar heen, maar ook in een vaste periode van het jaar (bijvoorbeeld elke winter). Voor het vaststellen van bestendig gebruik is het over het algemeen noodzakelijk dat voldoende meetreeksen beschikbaar zijn. Dergelijke reeksen zijn echter niet altijd beschikbaar van een specifieke locatie, wat om een aanvullende afweging vraagt om vast te stellen of sprake is van leefgebied van een soort. Hoe vastgesteld kan worden of een vogelsoort aanwezig is, is geen onderdeel van deze rapportage. Hiervoor wordt onder andere verwezen naar de diverse gestandaardiseerde telmethodes (zie bv. www.sovon.nl/tellen). In deze leidraad is het uitgangspunt dat een vogelsoort vastgesteld is op een locatie.

Vervolgens zal bepaald moeten worden wat de functie van de locatie is voor de betreffende soort en of het gebruik bestendig is. Het zal in een bepaalde mate aanwezig moeten zijn of in een combinatie van verschillende leefgebiedonderdelen. Hiervoor moet mogelijk ruimer gekeken worden dan alleen de planlocatie of de locatie waar een soort vastgesteld is, omdat dat mogelijk slechts een onderdeel is van het totale leefgebied. Of sprake is van bestendig gebruik en jaarrond beschermd leefgebied, is ook de ligging van de waarneemlocatie ten opzichte van het bekende verspreidingsgebied van een soort relevant. Een individu kan in een voor de soort geschikt habitat aanwezig zijn, maar buiten het bekende verspreidingsgebied.

Voor sommige soorten is dit eenduidiger dan voor andere. Voor soorten die slechts een deel van de dag of voor een specifieke activiteit gebruik maken van een locatie, zal gekeken moeten worden hoe de locatie en de functie daarvan zich verhoudt tot de omgeving en de rest van het leefgebied. Steenuil en Huismus hebben bijvoorbeeld een kleine actieradius waarbinnen alle functies aanwezig zijn en de soorten het hele jaar aanwezig zijn. Roofvogels of meeuwen kunnen daarentegen op grote afstand van de nestplaatsen voedsel zoeken. Niet al het tussenliggende gebied is daarmee beschermd, belangrijk kan zijn dat bepaald wordt waar dit foerageergebied zich bevindt en hoe zich dit verhoudt tot het broedgebied. Naast het vaststellen van een soort, is het ook noodzakelijk om in de omgeving het leefgebied te bepalen en de onderlinge relaties te bepalen.

Dit betekent dat aan de hand van een habitatbeoordeling bepaald moet worden of leefgebied aanwezig is, waar een soort op een

bestendige wijze gebruik van maakt (al dan niet jaarrond of periodiek). Wanneer dergelijk habitat niet aanwezig is, is bestendige gebruik ook niet te verwachten. Soms zal de draagkracht of omvang van een gebied bepaald of berekend moeten worden en vergeleken worden met de minimaal noodzakelijke draagkracht/omvang (per broedpaar, kolonie, rustende of foeragerende vogel) om duurzaam te overleven. Hierbij moet ook rekening gehouden worden dat de nestplaats ander habitat kan zijn dan het foerageergebied.

Bestendig gebruik hoeft overigens niet direct te betekenen dat een locatie continu gebruikt wordt. Het kan ook gaan om een samenstelling van locaties die per jaar wisselend gebruikt worden. Dit geldt vooral bij soorten van pionieromstandigheden of soorten die voorkomen in agrarisch gebied. Dergelijk habitat is vaak dynamisch en kan verschijnen en weer verdwijnen. De omstandigheden kunnen jaarlijks in ruimte wisselend aanwezig zijn, waardoor ook hiervoor kennis van het landschapsgebruik door een soort relevant is.

3.3 Casussen

3.3.1 Toelichting

Om inzicht te geven hoe de in deze leidraad opgenomen beschrijvingen van het broed-, rust- en foerageergebied geïnterpreteerd kunnen worden in de praktijk, zijn enkele fictieve voorbeelden uitgewerkt. Hierin is kort een plan beschreven waarbij in en rond het plangebied enkele vogelsoorten zijn vastgesteld, waarvan het plangebied mogelijk onderdeel is van de functionele leefomgeving.

Het vormt geen volledig onderzoek ten behoeve van een flora- en faunavergunning, maar een ecologische uitwerking hoe de gegevens van de jaarrond beschermde verblijfplaatsen geïnterpreteerd kunnen worden. In de onderstaande casussen komen alle drie de type leefgebied terug, waarbij verschillende interpretaties zijn gedaan of essentieel leefgebied significant aangetast wordt.

3.3.2 Voorbeeld Huiszwaluw, Ransuil en Torenavalk

Plannen

Langs de rivier de Eem in de provincie Utrecht ligt een jachthaven die de eigenaar wil uitbreiden. De huidige jachthaven (inclusief parkeerplaats, kantine en boothuizen) heeft een oppervlak van 2,5 hectare, de voorgenomen

uitbreiding heeft een oppervlakte van 3,0 hectare. De grond om deze uitbreiding mogelijk te maken is reeds aangekocht en heeft nog een agrarische bestemming. De jachthaven bestaat uit 1,2 hectare haven, 0,7 hectare parkeerplaats, 0,2 hectare bebouwing en 0,4 hectare groen/vegetatie. Voor het realiseren van deze plannen moet 0,3 hectare aan groen verwijderd worden en verschijnen er twee nieuwe gebouwen (totaal 0,2 hectare), daarnaast wordt de 100 meter lange dam die de haven (deels) afschermt verlengt met nog eens 100 meter. Wel wordt betreding van deze dam verboden. Binnen het te verwijderen groen vallen een haag (~300 meter met Meidoorn en Sleedoorn), een rij knotwilgen en een groep van acht Coniferen.

Soorten

Huiszwaluw

In de nok van één van de gebouwen nestelt een kolonie Huiszwaluwen waarbij het aantal schommelt tussen de 5 en 12 paar per jaar. De Huiszwaluwen keren jaarlijks terug rond april/mei en trekken in augustus/september weer weg. Ze foerageren voornamelijk in de nabije omgeving van de gebouwen maar kunnen ook enige afstand afleggen. Voor het maken van de nesten gebruiken de Huiszwaluwen de modder die aanwezig is rond de parkeerplaatsen en boothuizen, op enkele tientallen meters van de nestlocatie.

Ransuil

De groep van acht coniferen aan de rand van het te ontwikkelen gebied herbergt in het winterhalfjaar al enige tientallen jaren een groep Ransuilen. De Ransuilen gebruiken deze bomen om in te slapen gedurende de dag, gemiddeld in de periode november tot en met maart, een zogenaamde roestplaats. Hoewel het aantal per jaar sterk wisselt (afhankelijk van het muizenaanbod), maken meestal rond de tien Ransuilen (maximaal 22, minimaal 7) gebruik van deze rustplaats (bron: Slaapplaatstellingen Sovon.nl). Af en toe worden twee andere locaties gebruikt om te slapen, de Klimop tegen één van de gebouwen (maximaal 3 vogels) en de lage knotwilgen aan de rand van het terrein (maximaal 2 vogels).

Torenavalk

Aan de rand van het te ontwikkelen gebied staat een nestkast voor een Torenavalk. De nestkast kijkt deels uit over het te ontwikkelen agrarische terrein en is in ieder geval de laatste paar jaar bezet door een paartje Torenavalken. In 2023 vlogen hier bijvoorbeeld twee jongen uit. Torenavalken leven voornamelijk van

(Veld)muizen die ze vangen in het agrarisch gebied, wegbermen en rommelhoekjes.

Effecten

Huiszwaluw

De gebouwen waar de Huiszwaluwen tegenaan nestelen worden niet verbouwd of aangepast, de nestlocatie blijft hierdoor in principe behouden. Ook de foerageerlocatie, het water en de oeverzones van het Eemmeer, wordt eveneens niets relevants gewijzigd als gevolg van de uitbreiding. De plaatsen waar de Huiszwaluwen modder voor hun nesten vandaan halen zal gedurende de werkzaamheden verdwijnen of slecht beschikbaar zijn.

Ransuil

De projectontwikkelaar is voornemens de coniferen te rooien om de bestaande parkeerplaats te vergroten om zo voldoende parkeerruimte te realiseren voor het verhoogde aantal bezoekers. De coniferen zijn dusdanig specifiek (jaarrond groen, dichtbegroeid) dat de Ransuilen er zowel rust als veiligheid vinden. Andere bomen in de omgeving hebben deze eigenschap niet (verliezen in de wintermaanden hun blad). Het gevolg is dan ook dat Ransuilen nauwelijks gebruik maken van deze bomen. De rustplaats is al tientallen jaren in gebruik en er zijn aanwijzingen dat dezelfde Ransuilen telkens terugkeren naar deze groep coniferen. Vernietiging van de rustplaats zal tot gevolg hebben dat de Ransuilen de rustplaats verlaten en niet terug zullen keren, mede ook omdat in de omgeving geen geschikte alternatieven overblijven. De alternatieven met Klimop worden wel gebruikt, maar minder frequent en met een duidelijk lager aantal, wat aangeeft dat het geen bestendige alternatieven zijn.

Wanneer de coniferen en Klimop behouden blijven, zal gedurende de werkzaamheden wel verstoring optreden, maar van korte duur. De kortdurende verstoring van de rustplaats kan tot gevolg hebben dat de Ransuilen de plek verlaten maar op (korte) termijn, als de verstoring voorbij is, terug zullen keren.

Torenvalk

Het omvormen van de 3 hectare agrarisch gebied tot jachthaven heeft tot gevolg dat Torenvalken hier minder of niet meer op (Veld)muizen kunnen jagen. De locatie is echter onderdeel van een groot, aaneengesloten agrarisch gebied (Eempolders) van vele honderden hectare. Het verlies van de 3 hectare zal daardoor geen direct effect hebben op de Torenvalken, er is immers nog voldoende jachtgebied, ook op korte afstand, beschikbaar.

Beoordeling

Huiszwaluw

Net als de nestlocatie (gevels, overkappingen e.d.) en de foerageerlocatie vormt de locatie waar nestmateriaal verzameld wordt een essentieel onderdeel van de functionele leefomgeving van de Huiszwaluw. Zonder dit materiaal kunnen de nesten tenslotte niet gebouwd worden. Deze functie dient daarom behouden te blijven om binnen het gebied (binnen 200 meter) te kunnen voorzien in wat een Huiszwaluw nodig heeft.

Ransuil

De Coniferen zijn onderdeel van de functionele leefomgeving van de Ransuil en verwijderen van deze Coniferen zal een onherroepelijk negatief gevolg hebben op dit onderdeel van de leefomgeving. Hoewel de Ransuilen wel uitwijken naar andere rustplaatsen in de buurt is de groep coniferen duidelijk de belangrijkste roestplaats, uitwijken op grote schaal is niet aannemelijk. De coniferen zijn een specifiek onderdeel van het essentiële rustgebied van de Ransuilen welke niet aangetast dient te worden.

Torenvalk

Het te ontwikkelen agrarisch gebied valt onder de functionele leefomgeving van de Torenvalk en verdwijnen hiervan zal van invloed zijn op de aanwezige voedsel voor deze soorten. Het agrarische gebied is echter onderdeel van een groter gebied (Eempolders, >500 hectare) met in de directe omgeving genoeg uitwijkmogelijkheden voor Torenvalken om geen (duidelijke) invloed te hebben op de totale voedselbeschikbaarheid.

3.3.3 Voorbeeld Blauwe Kiekendief, Boomvalk, Kuifmees en Zwarte Specht

Plannen

In Natura 2000-gebied Veluwe, aan de rand van de Veluwezoom is een projectontwikkelaar voornemens een recreatiepark te realiseren. De parklocatie betreft nu bos, naast een omsloten heideveld (80 hectare) en deels overlappend met een oud landgoed. Het recreatiepark wordt circa 45 hectare groot, met 50 villa's en 400 bungalows. Het terrein bestaat uit Grove Den en Douglasspar (27 hectare), productiebos met Fijnspar (16 hectare) en wat losse plekken open zand (totaal 2 hectare). Een deel van het Grove Dennen-Douglassparrenbos (15 hectare) en de 2 hectare open zand blijven behouden, maar de rest van het bos wordt gerooid. Daarnaast moet 450 meter (50%) van een 150 jaar oude Beukenlaan worden verwijderd.

Soorten

Blauwe Kiekendief

Op het (afgesloten) heideveld dat grenst aan het te ontwikkelen gebied, overwinteren ieder jaar enkele Blauwe Kiekendieven. Recent is ontdekt dat de Blauwe Kiekendieven soms gebruik maken van een halfopen stuk zand midden in het gebied om hierop te slapen. In piekjaren slapen hier soms ook één of twee Velduilen. De slaapplek wordt niet jaarlijks gebruikt en soms ook niet de gehele winter. Binnen enkele kilometers van deze locatie liggen nog vier locaties waar Blauwe Kiekendieven (en Velduilen) geregeld slapen. Eén van deze locaties wordt iedere winter gebruikt door meerdere Blauwe Kiekendieven en vormt de meest prominente rustplaats.

Boomvalk

Jaarlijks broedt er een Boomvalk in een van de hoogste Grove Dennen op het terrein. Boomvalken jagen boven bos en open terrein (zoals een heideveld) op grote insecten. Tijdens de zomerperiode hebben Boomvalken met name rond hun nest rust nodig.

Kuifmees

In het gebied broeden volgens de meest recente gegevens (2023) negen paar Kuifmees. De Kuifmezen broeden voornamelijk in het gemengde Grove Dennen-Douglasparrbos. Daarnaast maken de Kuifmezen gebruik van het dichte Fijnsparrenbos om te foerageren.

Zwarte Specht

Hoewel soms gebruik wordt gemaakt van een grote, dode Grove Den of Douglasparr, broeden de Zwarte Spechten meestal in de oude Beuken in de Beukenlaan. Jaarlijks wordt een nieuwe holte uitgehakt of een reeds bestaande holte verder uitgediept. Nestholtes uit voorgaande jaren worden gedurende het gehele jaar regelmatig gebruikt als rustlocatie. De spechten foerageren op het dode hout zowel in het Fijnsparrenbos als in het Grove Dennen-Douglasparrbos.

Effecten

Blauwe Kiekendief

Het creëren van het huisjespark zal voor meer recreatiedruk zorgen in het omliggende gebied. Hoewel het heideveld zelf niet fysiek aangetast wordt en niet betreden mag worden, kan de verhoogde recreatiedruk een uitstralend effect hebben, meer bewegingen en verstoring vanaf de rand, waardoor de slaapplek oninteressant wordt voor de vogels.

Boomvalk

De werkzaamheden, maar met name de daaropvolgende verhoogde recreatiedruk (piek in het voorjaar en de zomer) rond de nestlocatie, hebben naar verwachting een effect op de vestigingskans en eventueel het broedsucces. De hoogste druk valt grotendeels samen met de periode dat Boomvalken in Nederland zijn (mei tot en met augustus). Ook het aantal locaties waar Boomvalken kunnen rusten zal afnemen door de verhoogde recreatiedruk, dit zal vermoedelijk ook zijn invloed hebben op de omgeving (heideveld). De prooidieren (kleine zangvogels en grote vliegende insecten) blijven vermoedelijk wel in voldoende mate beschikbaar in de omgeving.

Kuifmees

Vanwege het kleine territorium van een Kuifmees heeft een ingreep in het habitat snel een effect. De werkzaamheden in het bos zullen op korte termijn voor verstoring zorgen, maar vermoedelijk niet zodanig dat de Kuifmees als soort geheel verdwijnt. Het rooien van de Grove dennen, Douglasparr en Fijnsparren zal echter wel tot gevolg hebben dat een kleiner broedhabitat overblijft voor Kuifmezen om in te broeden.

Zwarte Specht

Door het verwijderen van een deel van de Beukenlaan zal een deel van het broedhabitat van de Zwarte Specht verdwijnen. Zwarte Spechten zijn afhankelijk van geschikte bomen om in te broeden, voornamelijk Beuken maar soms ook (dode) Grove Dennen, Douglasparr of (Amerikaanse) Eik. Het verwijderen van een deel van het foerageergebied heeft ook invloed op de functionele leefomgeving van Zwarte Spechten, omdat het aandeel beschikbaar optimaal foerageergebied al klein is. Door de ingreep is de kans aanwezig dat de Zwarte Specht uit het te ontwikkelen gebied verdwijnt.

Beoordeling

Blauwe Kiekendief

Het vermoeden bestaat dat het uitstralende effect van de verhoogde recreatie van het huisjespark een negatief effect heeft op de functionaliteit van het heideveld als rustgebied. Hierdoor wordt het heideveld minder interessant voor Blauwe Kiekendieven. Blauwe Kiekendieven hebben in de directe omgeving verschillende locaties (waar meer gebruik van gemaakt wordt) om naar uit te wijken mocht de benutte locatie op het heideveld (tijdelijk) ongeschikt worden om te rusten. Binnen de functionele leefomgeving van in de winter aanwezige Blauwe Kiekendieven moet de meest

benutte (in tijd en aantal) rustlocatie behouden blijven, in samenhang met enkele andere rustlocaties in de omgeving. Dit omdat uitwijkmogelijkheden aanwezig moeten zijn mocht één van de locaties (tijdelijk) verstoord of ongeschikt worden. Door het mogelijk ongeschikt worden van het heideveld vervalt een minder benutte rustlocatie van Blauwe Kiekendieven, maar er blijven voldoende beter benutte locaties over om naar uit te wijken.

Boomvalk

De recreatie die gedurende het jaar en met name het broedseizoen zal toenemen, heeft daardoor ook een negatief effect op de Boomvalken. De broedende Boomvalk zal vrijwel zeker verdwijnen uit het gebied als de beoogde ontwikkelingen doorgang vinden.

Kuifmees

Het plan heeft tot gevolg dat een deel van het Grove Dennen-Douglaspennenbos gekapt wordt en dus verdwijnt. Hierdoor neemt ook het oppervlak beschikbaar broedgebied voor Kuifmees af. Hoewel enige indikking van het aantal territoria in het resterende perceel mogelijk wordt geschat, is het gevolg van de kap dat het aantal broedpaar afneemt. Dit betekent dat het plan leidt tot een aantasting van het leefgebied van enkele paren Kuifmees.

Zwarte Specht

Het deels verwijderen van de Beukenlaan heeft tot gevolg dat verschillende in het verleden gemaakte en gebruikte nestholtes van Zwarte Specht verdwijnen. Deze nestholtes kunnen hierdoor niet meer gebruikt worden als rustlocatie. Tevens heeft het verwijderen direct tot gevolg dat er minder Beuken aanwezig zijn voor de Zwarte Specht om een nieuwe nestlocatie in te maken. Tot slot heeft het verwijderen van het Grove Dennen-Douglaspennenbos tot gevolg dat het voedselaanbod binnen de functionele leefomgeving afneemt. De draagkracht van het bos neemt voor zowel de broedmogelijkheden, de foerageermogelijkheden en de rust af. Gezien de bestaande negatieve trend van Zwarte Specht is het zeer aannemelijk dat geen goede uitwijkmogelijkheden aanwezig zijn, de soort heeft alle beschikbare leefgebieden nodig. Het gevolg is dat de soort naar verwachting binnen enkele jaren verdwenen is.

3.3.4 Voorbeeld Kraanvogel, Patrijs en winterakkervogels

Plannen

Van 6 tot 13 november wordt een winterfestival georganiseerd langs de Buurserbeek ten

zuidoosten van Haaksbergen. Voor dit festival wordt een terrein gebruikt van 25 hectare met agrarische bestemming. De bedoeling is dit festival in één week op te bouwen en in één week weer af te bouwen, aanvullend op de week van het festival zelf. Het gaat hierdoor om een verstorende periode van circa drie weken, van 31 oktober tot en met 21 november. Naar verwachting komen er 35.000 bezoekers.

Soorten

Kraanvogel

In Nederland broeden tussen de 40 en 50 paar Kraanvogels. Deze vogels broeden zonder uitzondering in uitgestrekte en rustige hoogveengebieden. In het voor- en najaar trekken enkele duizenden Kraanvogels tussen hun broedgebieden in Noordoost-Europa en de overwinteringsgronden in Spanje en Noord-Afrika. Een deel hiervan trekt, voornamelijk bij gunstige weersomstandigheden, ook over Oost-Nederland. Tijdens deze trek kunnen Kraanvogels op veel verschillende locaties opduiken, zolang er maar open gebied is, voedsel aanwezig is (kunnen ook oogstresten zijn) en het er enigszins rustig is. De piek van de najaarstrek van Kraanvogels in Nederland valt overwegend in de eerste en tweede week van november, het moment van het festival.

Patrijs

De Patrijs is gebonden aan open, veelal agrarisch landschap. De soort gebruikt heggen en andere ruigtes om in te nestelen en foerageert jaarrond op de aangrenzende akkers en in deze ruigte. In de winterperiode is de actieradius groter om het benodigde voedsel te verzamelen. Het winterfestivalterrein vormt geen onderdeel van het jaarlijkse broedgebied, maar gedurende de winterperiode vormt het gebied wel onderdeel van het foerageerhabitat.

Geelgors, Groenling, Keep en Kneu

Gorzen en vinkachtigen gebruiken agrarisch gebied in de winter als foerageerlocatie, het gaat hier dan met name om akkerkruidenranden en wintervoedselveldjes. De locaties betreft vooral aaneengesloten velden met agrarisch gebruik, waar in de winter (deels) gewassen overgelaten worden. Het aantal Geelgorzen, Groenlingen, Kepen en Kneuen varieert sterk per winterseizoen. Het aantal hangt onder andere af van de mate en duur van vorstperiodes in Nederland als in Noordoost-Europa. Afgelopen jaren zijn op de percelen een substantieel aantal van betreffende soorten vastgesteld (bron: PTT-wintertellingen). Het aantal varieert per jaar van enkele tientallen tot honderden of duizenden vogels over het hele gebied. Het

gebied waar het winterfestival plaatsvindt, betreft een deel van de percelen en akkerranden die in de winter geregeld gebruikt worden door de vinken en gorzen.

Effecten

Kraanvogel

Door de verwachte drukte van mensen en verkeer en de daarbij horende hoge mate van geluid, licht en optische verstoringen, zal de locatie zelf en een ruim gebied rondom (zeker >1 kilometer) verstoord worden. Het winterfestival zal daardoor tot gevolg hebben dat op die locatie en in de omgeving geen Kraanvogels zullen landen om te overnachten gedurende de het festival (inclusief de op- en afbouwperiode).

Patrijs

Door de verwachte drukte van mensen en verkeer en de daarbij horende hoge mate van geluid, licht en optische verstoringen, zal de locatie zelf en een ruim gebied rondom (enkele honderden meters) verstoord worden. Het winterfestival zal daardoor tot gevolg hebben dat de locatie zelf en in de omgeving door Patrijzen gemeden gaan worden. Het toegenomen verkeer kan tevens tot verkeersslachtoffers leiden. Omdat na afloop van het festival het gebied ook moet herstellen en de Patrijzen het terrein ook weer moeten durven bezetten, zal de effectieve periode dat het voor deze soort ongeschikt is, aanzienlijk langer zijn dan de drie weken. Het herstel van de fysiek aangetaste percelen zal waarschijnlijk niet binnen hetzelfde winterseizoen optreden.

Geelgors, Groenling, Keep en Kneu

Door de verwachte drukte van mensen en verkeer en de daarbij horende hoge mate van geluid, licht en optische verstoringen, zal de locatie zelf en een ruim gebied rondom (enkele honderden meters) verstoord worden. Het winterfestival zal daardoor tot gevolg hebben dat de locatie zelf en in de omgeving door de vogels gemeden gaan worden. Omdat na afloop van het festival het gebied ook moet herstellen en het beschikbare voedsel deels verdwenen zal zijn, zal de effectieve periode dat het gebied ongeschikt is, langer kunnen zijn dan de drie weken. De percelen in de omgeving die niet aangetast maar alleen verstoord worden, zullen wel snel weer benut worden (1 tot enkel dagen). Het herstel van de fysiek aangetaste percelen zal waarschijnlijk niet binnen hetzelfde winterseizoen optreden.

Beoordeling

Kraanvogel

De waarschijnlijkheid dat Kraanvogels niet zullen landen op/rond de locatie van het winterfestival is groot. In de wijde omgeving van de locatie van het winterfestival zijn echter genoeg uitwijkmogelijkheden. Gedurende de trekperiode zijn Kraanvogels aanzienlijk minder kritisch voor de locatiekeuze. Hoewel het gebied onderdeel is van de functionele leefomgeving, jaarlijks overnachten er wel Kraanvogels in de regio, zijn Kraanvogels niet afhankelijk van deze specifieke locatie en zal het winterfestival vermoedelijk geen negatief effect hebben op de doortrekkende Kraanvogels.

Patrijs

Gedurende het winterfestival en de op- en afbouwperiode zullen de Patrijzen het terrein verlaten. Hoewel de omgeving van het winterfestivalterrein ook behoort tot het winterfoerageergebied, is het onduidelijk of dit voldoende draagkracht heeft om de hele lokale populatie te onderhouden. Patrijzen zijn uitgesproken standvogels en beperkt mobiel (leggen geen grote afstanden af) en zullen het moeten hebben van permanent aanwezige gunstige lokale omstandigheden. Wanneer een deel van het leefgebied verstoord wordt of inkrimpt, kan in het overgebleven deel mogelijk concurrentie ontstaan, zeker bij ongunstige weersomstandigheden (langere periode van vorst of sneeuw). Gecombineerd met een hogere mate van verstoring en hogere kans op verkeersslachtoffers, is wordt een negatief effect verwacht op de lokale populatie.

Omdat het festival leidt tot verstoring en aantasting en patrijzen maar een relatief klein leefgebied hebben, is het aannemelijk dat sprake is van aantasting van de draagkracht van het gebied voor de lokale populatie. De overgebleven draagkracht is zonder aanvullende maatregelen, naar verwachting onvoldoende om de staat van instandhouding te kunnen garanderen. Bepaal de benodigde draagkracht en wijze van terreingebruik (om verkeersslachtoffers te voorkomen) en richt, voorafgaande aan het festival, de omgeving van het terrein in zodat de draagkracht en rust behouden blijft.

Geelgors, Groenling, Keep en Kneu

De kans is groot dat gedurende het winterfestival en de op- en afbouwperiode geen gorzen en vinken verblijven op en rond het winterfestival-terrein. In de omgeving van het winterfestivalterrein liggen echter diverse, grote velden met agrarische bestemming en wintergewassen die gebruikt kunnen worden door foeragerende gorzen en vinkachtigen. De

jaarlijks hoge dichtheden in de regio worden niet alleen veroorzaakt door de percelen van het festivalterrein, maar door diverse geschikte percelen in de omgeving. De vogels zijn daardoor ook niet afhankelijk van de enkele percelen van het festivalterrein. Ook zijn ze voldoende mobiel om de locaties in de omgeving bij verstoring snel en efficiënt te vinden en te benutten. De doorlooptijd is tevens relatief beperkt en voor de omgeving bijna alleen beperkt tot alleen de week van het festival zelf. Na afloop zijn de omliggende gronden min of meer direct weer beschikbaar, alleen de percelen van het terrein zelf zijn niet meer geschikt. Het tijdstip is nog relatief vroeg in het winterseizoen en nog geen grote dichtheden aan vogels aanwezig zijn. De verstoring blijft hierdoor relatief beperkt tot een kleiner deel van de populatie. Teven is het vaak nog niet zeer koud en is voedsel nog ruim beschikbaar, dit in tegenstelling tot het einde van de winter wanneer het vaker en kouder is en veel voedsel inmiddels genuttigd is. Hoewel het festival wel leidt tot lokale verstoring, is het aanbod in de ruime omgeving groot genoeg om de, vooral tijdelijke afname, op te vangen.

Om zekerheid te hebben dat de draagkracht niet aangetast wordt, moet inzicht verkregen worden in de maximale dichtheid van vogels en de hoeveelheid voedsel die genuttigd wordt (minimaal noodzakelijk is). Hiervoor is een monitoring van de dichtheden van de vogels in de wijde omgeving nodig, aangevuld met het landgebruik en het aandeel beschikbaar voedsel door de winterperiode. Om de jaarlijkse fluctuaties te ondervangen, is een meerjarige monitoring noodzakelijk. Een alternatief is om de draagkracht op voorhand te behouden. Dit kan door het oppervlak wintergewas dat daadwerkelijk verloren gaat, op voorhand elders te realiseren. Dit past naar verwachting binnen de maatregelen voor Patrijs.

4. Beschrijving functies per soort

4.1 Toelichting

Dit hoofdstuk vormt de concrete toelichtingen per vogelsoort. Uitgangspunten voor de uitwerking per soort in deze leidraad zijn de volgende onderzoeksvragen. Dit altijd in het perspectief van de ecologische functie waar de jaarrond bescherming op van toepassing is (nestplaats, rustplaats of foerageergebied):

- Wat is de functionele leefomgeving van het nest en wat is bij benadering de ruimtelijke afbakening van deze functionele leefomgeving (gezien vanuit de noodzaak tot beschermen)?
- Wat wordt verstaan onder de rustplaats (slaapplaats, ruiplaats of hoogwatervluchtplaats) en wat is bij benadering de ruimtelijke afbakening hiervan?
- Wat is het essentiële foerageergebied en wat is bij benadering de ruimtelijke afbakening hiervan?
- Hoe herken je deze essentiële functies?

De bovenstaande vragen worden niet een-op-een concreet uitgewerkt, maar zijn vertaald naar een leesbare soorttekst. Het streven is geweest om van alle soorten een beschrijving te geven die inzicht geeft in wat het broed-, rust- of foerageergebied is, hoe dit ruimtelijk afgebakend is en hoe de soort dit leefgebied gebruikt, zodat inzichtelijk is welke gebieden jaarrond beschermd moeten worden. Hoogwatervluchtplaatsen zijn in een keer beschreven, omdat deze sterk kunnen verschillen per locatie, niet soortspecifiek zijn en door veel soorten gelijktijdig gebruikt kunnen worden. Voor de leesbaarheid is de informatie compact gehouden, deze leidraad is dan ook nadrukkelijk geen ecologische atlas. Verder moet bedacht worden dat niet van alle soorten evenveel kennis beschikbaar is, maar waar mogelijk is getracht om zo concreet mogelijke informatie te verschaffen.

Ten behoeve van de leesbaarheid zijn de soorten ingedeeld in soortgroepen die vaak vergelijkbare habitateisen hebben. Eerst is een korte beschrijving gegeven van het leefgebied waarin de soorten van die groep voorkomen. Daarna volgt een beschrijving per vogelsoort (en van hoogwatervluchtplaatsen), waarin eerst benoemd is wat bij benadering de omvang is van de nestplaats, het rustgebied of het foerageergebied. Dit is het gebied dat

gedurende het gebruik van de functie (broeden, rusten of foerageren) essentieel is en ecologisch gezien onverstoord of onaangetast moet blijven voor bestendig gebruik en daarmee een jaarrond beschermde status heeft. Bij rust- en foerageergebieden kan draagkracht van een gebied een rol spelen, omdat het landschapsgebruik dynamischer kan zijn dan bij de broedlocaties.

Tot slot wordt benadrukt dat de inhoud van deze leidraad houvast moet bieden wat ecologisch relevant is. De informatie moet altijd vertaald en toegepast worden naar de specifieke locatie en situatieomstandigheden.

4.2 Nestplaatsen

4.2.1 Reigerachtigen en Aalscholver

Het leefgebied van deze soorten betreft veelal grotere moerasgebieden met ondiep, helder water, waar moerasvegetatie (rietland en ruigte) afgewisseld wordt met struweel en opgaand bos. Gebroed wordt op lastig bereikbare plekken zoals in bomen, struiken en eilanden. De meeste soorten kunnen grote afstanden afleggen om te foerageren in een diversiteit van habitats, inclusief cultuurlandschap en zoute wateren, wanneer maar voldoende (visrijk) water aanwezig is. De soorten broeden veel in kolonies van één tot enkele hectare. Het foerageergebied is groot tot zeer groot, essentieel foerageergebied hangt af van de beschikbaarheid van voedsel.

Aalscholver

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot op grote afstand

Vaak bevindt een kolonie van Aalscholver zich direct naast het foerageergebied. Aalscholvers kunnen echter grote afstanden afleggen van en naar foerageergebieden (<70 kilometer). Veelal betreft dit grotere, aaneengesloten gebieden waarin over grote afstanden naar voedsel gezocht wordt. Door de uitgestrektheid is het vaststellen van de daadwerkelijke functionele leefomgeving lastig. Het bos(je) waarin de kolonie zich bevindt dient functioneel te blijven. Dat wil zeggen voldoende bomen behouden met een draagkracht voor de maximaal vastgestelde kolonieomvang. De plek waar gefoerageerd wordt hangt samen met de locatie waar veel vis aanwezig is. Dit kan per dag of situatie verschillen. Door de grote afstanden die aangelegd kunnen worden, is aaneengeslotenheid geen vereiste. Het behouden van (onverstoorde) open aanvliegroute van en naar de kolonie is wel relevant. Rekening dient gehouden te worden

met behoud van draagkracht van het in de broedtijd benutte foerageergebied, voedsel lijkt op dit moment namelijk een beperkende factor.

Blauwe Reiger

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot op grote afstand

Blauwe Reiger broedt in kolonies in bomen, vaak in kleinere bosjes of singels op moeilijk bereikbare plekken zoals eilandjes of langs rivieren. Ook in stedelijk gebied kan worden gebroed. Kolonies liggen meestal in de nabijheid van visrijk water, wat sterk kan variëren van grote wetlands tot stadsvijvers. Blauwe Reigers kunnen echter grote afstanden afleggen om te foerageren (<10 kilometer). Door de uitgestrektheid is mogelijk niet altijd sprake van een essentieel foerageergebied, relevant is dat voldoende visrijke wateren beschikbaar zijn. Aanvullend wordt ook gefoerageerd op insecten, muizen, mollen en amfibieën, waardoor variatie in foerageergebied groot kan zijn. Het bos(je) waarin de kolonie zich bevindt dient functioneel te blijven. Dat wil zeggen voldoende bomen behouden met een draagkracht voor de maximaal vastgestelde kolonieomvang. Door de grote afstanden die afgelegd kunnen worden, is aaneengeslotenheid geen vereiste. Het behouden van (onverstoorde) open aanvliegroete van en naar de kolonie is wel relevant. Rekening dient gehouden te worden met behoud van draagkracht van het in de broedtijd benutte foerageergebied, waarbij een combinatie van ondiep open water, oeverzones, sloten en graslanden van belang zijn. In stedelijk gebied kan foerageergebied diffuus zijn, waardoor volgen van voedselvluchten van belang kan zijn.

Purperreiger

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot op grote afstand

De nestplaatsen van Purperreigers bevinden zich in moerassen in of nabij laagveen. Ze nestelen in natte rietlanden of lisdoddevegetaties, soms ook in struiken of bomen. Belangrijk bij de nestplaatsen van Purperreigers is dat ze slecht toegankelijk zijn voor grondpredatoren. Plekken dicht langs wandelpaden of drukke vaarroutes worden niet gemedend, maar broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Purperreigers foerageren langs sloten in laagveengraslanden en kunnen kilometers afleggen tussen de broedlocatie en (favoriete) foerageergebieden. Bepaal indien nodig de belangrijkste foerageergebieden die gedurende het broedseizoen gebruikt worden.

Grote Zilverreiger

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot op grote afstand

Grote Zilverreiger broedt in kolonieverband in riet of bomen in grote moerasgebieden. Hoewel Nederland twee grote kolonies kent (Oostvaardersplassen en De Wieden), komt de soort ook verspreid voor als solitair of in kleine kolonies (al dan niet gemengd met Blauwe Reiger of Lepelaar). De soort is volledig gebonden aan zoetwater. Grote Zilverreigers kunnen grote afstanden afleggen om te foerageren (<10 kilometer). Door de uitgestrektheid is het vaststellen van essentieel foerageergebied lastig, relevant is dat voldoende visrijke wateren beschikbaar zijn. Aanvullend wordt ook gefoerageerd op insecten, muizen, mollen en amfibieën, waardoor variatie in foerageergebied groot kan zijn. Het rietland of bos waarin de kolonie zich bevindt, dient functioneel te blijven. Dat wil zeggen voldoende ruimte behouden met een draagkracht voor de maximaal vastgestelde kolonieomvang. Dit is vooral relevant bij solitair of in kleine kolonies broedende vogels, de grote kolonies zijn bekend en liggen in natuurgebieden. Door de grote afstanden die afgelegd kunnen worden, is aaneengeslotenheid geen vereiste. Het behouden van (onverstoorde) open aanvliegroete van en naar de kolonie is wel relevant. Rekening dient gehouden te worden met behoud van draagkracht van het foerageergebied, waarbij een combinatie van ondiep open water, oeverzones, sloten en graslanden van belang zijn.

Kleine Zilverreiger

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot op grote afstand

Het leef- en broedgebied van Kleine zilverreigers bestaat voornamelijk uit moerasgebieden met ondiep water en genoeg kleine prooidieren (visjes, insectenlarven, slakken en garnalen). Voedselvluchten tot vele kilometers (soms >20 kilometer) van de nestplaats. Het nestelen gebeurt meestal in kolonies van andere kolonievogels (Blauwe Reiger, Lepelaar, Aalscholver, grote meeuwen). De plek van het nest kan erg verschillen en hangt af van de kolonievogels waartussen de Kleine zilverreigers broeden. Op schorren, kwelders en duincomplexen broeden Kleine zilverreigers op de grond of lage vegetatie, maar in bomen tussen de Blauwe Reigers of Aalscholers is ook niet ongewoon. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren.

Roerdomp

Broedgebied rondom nest 5- 25 hectare, minimaal 0,5 - 1 kilometer geschikte randzone per territorium

Roerdampen hebben een voorkeur voor waterrijke gebieden met veel natte rietvegetaties. Het nest wordt gebouwd op de grond of water in rietland met rietstengels van voorgaande jaren (overjarig rietland). De nestplaats ligt doorgaans in of bij het foerageergebied. Ook kan (gescheiden van de nestlocatie) foerageergebied bezocht worden op enige afstand (1-3 kilometer). De soort zoekt zijn voedsel in de moerassige plantengroei langs de oevers van open water, van rietland tot zegge-, dotter- of watermuntvegetaties. Foerageert graag in ondiep water in brede waterrietvelden en in randen van waterrietzones aan de waterzijde, in kleinschalig oppervlaktewater waar riet het water ingroeit en aan de landzijde in vochtig dan wel ruig, bij voorkeur beschut grasland. Voornoemde elementen met voldoende oppervlakte zijn essentieel voor behoud van de functionele leefomgeving van deze soort. Bij geïsoleerd gelegen elementen dient bepaald te worden of die deel uitmaken van het foerageergebied van Roerdampen die elders broeden.

Kwak

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot (100 – 1.000 hectare)

Kwakken broeden bij voorkeur in kolonies van andere Reigerachtigen, Lepelaars of Aalscholvers. In Nederland broeden ze echter vaker solitair en gebruiken dan struiken of lage bomen bij water als nestlocatie. Voor het zoeken van voedsel is de Kwak afhankelijk van ondiep water met amfibieën, vissen en grote waterinsecten. Vermoedelijk is de Kwak vrij flexibel in het gebruiken van gebieden om voedsel te zoeken en maakt opportunistisch gebruik van harde structuren langs waterwegen om vanaf te vissen. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren.

Lepelaar

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot (100 – 1.000 hectare)

Lepelaars broeden in kolonies, meestal in de buurt van Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen, Aalscholvers of Reigers. De grootte van de kolonies varieert tussen één of enkele exemplaren tot enkele honderden. Lepelaars broeden bij het ontbreken van grondpredatoren op kwelders en in duinen vaak op de grond.

Waar grondpredatoren wel aanwezig zijn, worden vaak ontoegankelijke gebieden opgezocht (eilanden, strekdammen) en in moerasgebieden wordt in struiken of bomen gebroed. De nesten zijn groot en opvallend, de vogels zijn plaatstrouw en komen jaarlijks terug naar dezelfde nesten. Gefoerageerd wordt op ruime afstand (maar <40 kilometer) van de kolonie in ondiepe meren, boerenloten, oeverzones en aan de kust in getijdegebieden. Hier wordt gezocht naar kleine vissen, amfibieën, kreeftachtigen, garnalen en andere kleine waterdieren. De broedlocatie en de foerageergebieden liggen meestal enkele kilometers uit elkaar.

4.2.2 Hoenders, rallen en Kraanvogel

Deze soorten uit deze groep hebben elk hun eigen type leefgebied en gebruik. Patrijs komt in Nederland hoofdzakelijk voor in open agrarische gebieden met lokaal extensief landgebruik. Als extreme standvogel is de grootte afhankelijk van de kwaliteit van het leefgebied, van enkele tot tientallen hectare. Kraanvogels broeden hoofdzakelijk in grote, rustige, hoogveenachtige gebieden van 100 tot 1.000 hectare. Porseleinhoen en Kleinst Waterhoen hebben wel meer overeenkomsten, zei het met een eigen niche. Porseleinhoen heeft de voorkeur voor iets grotere moerasgebieden, vooral laagveen, maar ook hoogveen, terwijl Kleinst waterhoen meer in dicht begroeide, ondiepe overstromingsvlaktes voorkomt. Voor beide soorten geldt dat de nestlocatie niet meer nodig heeft dan enkele hectare (2 - 5 hectare), wat wel ligt binnen een groter geschikt leefgebied.

Patrijs

Standvogel met leefgebied van 5 - 25 hectare
Patrijzen hebben een sterke voorkeur voor kleinschalige akker- en boerenlandschappen. Van belang is dat voldoende aaneengesloten foerageergebied aanwezig is, in de vorm van ruige akkerranden en hagen langs open velden. Deze onderdelen moeten genoeg akkeronkruiden en bloemen omvatten om familiegroepen te kunnen voorzien. Volwassen dieren leven voornamelijk van plantaardig voedsel maar jonge Patrijzen volledig van insecten. Het is daarom van belang dat een mengeling van deze twee voedselbronnen aanwezig is. Broeden gebeurt op de grond, tussen de begroeiing. Hoewel Patrijzen in goede omstandigheden gemiddeld weinig oppervlak nodig hebben (circa 4 hectare), kunnen vogels aanzienlijk grotere gebieden bestrijken in

minder optimale gebieden (tot 90 hectare). Het is hierom van belang om aaneengesloten habitat te behouden met voldoende draagkracht voor de lokale populatie.

Kraanvogel

Broedgebied van 100 - 1.000 hectare binnen groter geschikt leefgebied

Kraanvogels broeden in Nederland uitsluitend in grote, aaneengesloten hoogveengebieden, maar kunnen eventueel ook gebruik maken van open plekken in broekbossen en moerasgebieden (zoals in Duitsland). Van belang is dat deze gebieden voldoende rust kennen omdat de soort gedurende de broedtijd erg schuw en verstoringgevoelig is. Hoewel vogels soms tot vlakbij fietspaden kunnen foerageren is tijdens de broedtijd een minimale afstand van 1.000 meter aanbevolen. Foerageren gebeurt hoofdzakelijk rond de broedlocatie maar geregeld ook daarbuiten op aangrenzende akkers, soms tot enkele kilometers van de nestlocatie.

Porseleinhoen

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen groter geschikt leefgebied

Het leefgebied van het Porseleinhoen omvat verschillende type terreinen zoals jonge rietvegetaties, duinvalleien, vennen, hoogvenen en moerassen. Wat deze gemeen hebben is ondiep water en een betrekkelijk lage, jonge (open) vegetatie (van maximaal 1 meter hoog). Afwisseling tussen het hiervoor genoemde habitat en ondiep water en slikvelden of -randen is belangrijk voor Porseleinhoen. De soort kan snel inspelen op nieuw ontstane gebieden en het aantal kan per jaar sterk wisselen (overstromingen laat in het voorjaar kan bijvoorbeeld een rol spelen). De nestlocatie en het essentiële foerageergebied liggen dicht bij elkaar en vormt samen het geheel van de functionele omgeving. Hierbinnen is het behouden van de verschillende voorkeurshabitats (nestlocatie, schuilplekken, foerageergebied) op korte afstand van elkaar en zonder tussenliggende barrières van belang. Rekening houden met de wenselijke dynamiek van waterstanden om vestiging ook duurzaam te behouden.

Kleinst Waterhoen

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen groter geschikt leefgebied

Deze aan water gebonden soort komt voor in laagveenmoerassen, natte duinvalleien, verlandingszones, rivierstrangen, overstromingsvlaktes en andere moerassige habitats. Kan kleine, geschikte, gebieden

benutten zoals recent ondergelopen graslanden. De habitats kenmerken zich door een niet al te diep water (<30cm) en niet al te dichte vegetatiestructuren zoals russen, biezen of zeggen. De nestlocatie ligt in het foerageergebied en vormt samen het geheel van de functionele leefomgeving. Het Kleinst Waterhoen profiteert vermoedelijk van aanleg en uitbreiding van natte natuurontwikkelingsgebieden en weet goed gebruik te maken van plotseling geschikt wordende habitats. De nestlocatie en het essentiële foerageergebied liggen dicht bij elkaar en vormt samen het geheel van de functionele omgeving. Hierbinnen is het behouden van de verschillende voorkeurshabitats (nestlocatie, schuilplekken, foerageergebied) op korte afstand van elkaar en zonder tussenliggende barrières van belang. Rekening houden met de wenselijke dynamiek van waterstanden om vestiging ook duurzaam te behouden.

4.2.3 Eenden en Wilde Zwaan

Dit betreft een groep aan soorten die hoofdzakelijk voorkomen in gebieden met open water, maar daar binnen wel een eigen voorkeur hebben. Roodhalsfuut, Brilduiker, Middelste Zaagbek en Wilde Zwaan zijn zeldzame broedvogels van bij voorkeur uitgestrekte moerassen met (kleine) plassen met weelderige begroeiing van water- en oeverplanten. Brilduiker heeft daarbij bos of bomen nodig om in te broeden, waarbij de omvang van het habitat klein kan zijn. Zomertaling daarentegen broedt in meer open gebieden als natte graslanden en zoetwatermoerassen met weelderige oevervegetaties. Eider tenslotte broedt hoofdzakelijk in de duinen van de Waddeneilanden in kolonies van soms wel honderden hectares, waarbij toegang tot de zee noodzakelijk is.

Roodhalsfuut

Kleine plassen van één hectare tot grote open wateren met weelderige oeverzones

Heeft een voorkeur voor kleinere wateren van soms zelfs minder dan één hectare, ook meertjes of vennen in dicht bosgebied, mits een weelderige oevervegetatie aanwezig is. In Nederland is Roodhalsfuut echter een zeldzame broedvogel met jaarlijkse enkele bezette broedlocaties in Diependal Drenthe (vennen/vloevelden) en incidenteel broedterritoria gemeld in andere zoetwaterwetlands zoals de Randmeren. De soort bouwt zijn nest op het water, verankerd

aan waterplanten en/of tussen de (oever)vegetatie. De nestplaats ligt in of bij het foerageergebied. Van belang voor beide is de aanwezigheid van een weelderige begroeiing met waterplanten met ondiep open water. Voor het voedsel moet het water rijk zijn aan waterinvertebraten.

Eider

Kolonies tot honderden hectares

Eiders broeden in Nederland hoofdzakelijk in de duinen en kwelders van de Waddeneilanden. De vrouwtjes zijn zeer plaatstrouw aan hun broedkolonie en komen er jaarlijks terug. Nestlocaties kunnen vrij zichtbaar zijn, maar ook zeer goed verborgen. In combinatie met uitgestrekte en vaak slecht toegankelijke broedgebieden, zijn nesten zelf lastig daadwerkelijk vast te stellen. Broedt doorgaans in kolonies van soms vele honderden paren. Relevant is het behoud van structuren in de duinen en kwelders om de pullen beschutting tegen weersomstandigheden en predatie te geven en het behouden van de omvang van het oppervlak voor gehele kolonie. Buiten de bekende broedgebieden (Waddenzee), kunnen ook solitaire broedgevallen optreden. Broedlocatie normaliter dicht bij de zee, de jongen worden al snel vanaf het nest naar zee geleid. Alleen het behouden van de nestlocaties is daarom niet voldoende, in het gebied tussen nestlocatie en de zee geen extra barrières opwerpen (kuikens kunnen niet vliegen).

Middelste Zaagbek

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen groter geschikt leefgebied, foerageergebied uitgestrekt

De broedgebieden van Middelste Zaagbekken in Nederland vormen de zuidgrens van de verspreiding in Europa. De tientallen vogels die in Nederland broeden worden in het najaar en de winter aangevuld met vogels uit noordelijkere streken. De nestlocatie van Middelste Zaagbekken bevindt zich langs zoute, brakke en zoete wateren. Deze locaties kunnen allerlei vormen hebben zoals kustgebieden, (bijna) getijloze zoute en brakke wateren, zoete binnenmeren, rivieren en snelstromende beken. De overeenkomst tussen deze verschillende leefgebieden is dat de locaties rustig moeten zijn en gevrijwaard van recreatie. Het nest wordt goed verborgen onder struweel of tussen dichte vegetatie. Gefoerageerd wordt op kleine vis op open water, in de ruime omgeving van de nestlocatie. De nestlocatie wordt niet meer bezocht nadat de jongen het nest verlaten. Het foerageergebied van het opgroeiwater overlapt niet met de nestlocatie, alleen het behouden van de nestlocatie is daarom niet voldoende, in het gebied tussen nestlocatie en het opgroeiwater geen extra

barrières opwerpen (kuikens kunnen niet vliegen).

Brilduiker

Nestlocatie 1 - 2 hectare binnen groter geschikt leefgebied, foerageergebied uitgestrekt

Zeldzame broedvogel met teruggetrokken leefwijze. Brilduiker kan al vroeg in het seizoen, ook in de overwinteringsgebieden, beginnen met balts en paarvorming. Broedlocatie bestaat uit een holte in een boom, vaak nabij waterpartijen, maar kan ook op grotere afstand liggen (<1 kilometer), de nestlocatie ligt nagenoeg altijd binnen 50 meter van open water (kleine sloot of poel). Nestlocatie en baltswater kunnen een andere plek zijn dan opgroeiwater van de kuikens, het opgroeiwater bevat rijke waterplantenvegetaties. Deze kunnen tot op kilometers afstand liggen van de nestlocatie. Alleen het behouden van de nestlocatie is daarom niet voldoende, in het gebied tussen de nestlocatie en het opgroeiwater geen extra barrières opwerpen (kuikens kunnen niet vliegen) en ook behoud van de draagkracht van het opgroeiwater is relevant voor duurzame overleving.

Zomertaling

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen groter geschikt leefgebied

Het grondnest bevindt zich in een vegetatie van grassen of zeggen, in natte graslanden of moerasgebieden, vaak in de oeverzone van sloten of greppels. Rust ruim rondom de nestplaats is belangrijk (circa 200 meter). Net als veel eendachtigen hebben ze de neiging nesten snel te verlaten. Voedsel wordt in de oeverzones of natte graslanden gezocht. Foerageergebied en nestgebied liggen doorgaans bij elkaar. Behoud van de structuur van natte graslanden, weelderige oevers en kleine open wateren is voor de jongen noodzakelijk.

Wilde Zwaan

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen groot (50 hectare) geschikt leefgebied

De Wilde Zwaan is een zeer zeldzame broedvogel in Nederland. Het gaat tot nu toe om 1 tot 3 broedpaar. De nesten worden tot nu toe goed gevolgd door vogelonderzoekers. De Wilde Zwaan maakt een grondnest in moerasvegetatie of op drijvende vegetatie in zoetwatermoerassen. Het foerageergebied ligt rondom of bij de nestplaats. Behoud rust en de draagkracht van het hele leefgebied dient behouden te blijven.

4.2.4 Meeuwen

Het broedgebied van deze soorten betreft over het algemeen open, schaars begroeide terreinen met lokaal wat beschutting, over het algemeen in de buurt van grote open wateren (open zee). Dit varieert van open duinen, kwelders tot platte daken en braakliggende terreinen in industriegebieden, havengebieden et cetera. De meeuwen broeden veelal in kolonieverband tot honderden exemplaren, waarbij een gemengde kolonie van verschillende soorten niet ongebruikelijk is. Alleen Grote Mantelmeeuw broedt vaker meer solitair of met enkele exemplaren en op meer afgelegen terreinen of strekdammen. De kleinere Kokmeeuw en Zwartkopmeeuw zijn minder kust gebonden en kunnen ook in het binnenland broeden, dan ook in gemengde kolonies, in vennen, moerassen maar ook op daken in industrieterreinen. Voor alle soorten geldt dat het foerageergebied groot is en tot op grote afstand wordt gefoerageerd.

Grote Mantelmeeuw

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot grote afstand

Broedt solitair of met enkele paren, vaak in de buurt van kolonies van Zilver- en Kleine Mantelmeeuw. Broedplaatsen vaak op ontoegankelijke plekken als eilandjes en strekdammen. Foerageert primair op grote open wateren, met name op zee en langs de kust. Niet bekend of de soort ook op daken broedt. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Afstand tot aan foerageergebied kan groot zijn, maar wordt dan vooral veroorzaakt door omvang van dit foerageergebied zelf (bijvoorbeeld de hele kustzone). Bepaal in de omgeving van de nestplaats de primaire foerageergebieden, of deze functioneel blijven en of vliegroutes tussen de nestlocatie en deze primaire foerageergebieden veilig passeerbaar blijven.

Kleine Mantelmeeuw

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot grote afstand

De Kleine mantelmeeuw broedt in kolonieverband in duinen, op strandvlakten, kwelders, schorren, dijken en daken van gebouwen en op industrieterreinen. De meeste kolonies liggen aan de kust of enkele kilometers daar vandaan. In het binnenland worden opspuiterreinen, zandeilanden en daken gebruikt om op te broeden. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Afstand tot

foerageergebied kan groot zijn, foerageervluchten van 100 kilometer zijn niet ongebruikelijk. Bepaal in de omgeving van de nestplaats de primaire foerageergebieden, of deze functioneel blijven en of vliegroutes tussen de nestlocatie en deze primaire foerageergebieden veilig passeerbaar blijven.

Zilvermeeuw

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot grote afstand

Zilvermeeuw is een groundbroeder, het nest bevindt zich in korte of grazige vegetatie, vaak op een eiland of andere lastige toegankelijke plekken. Typische koloniebroeder, niet zelden in gemengde kolonies met Kleine Mantelmeeuw. Broeden gebeurt op rustige plekken die geen of zeer weinig betreding van mensen kennen. De nestplaats ligt meestal gescheiden van de foerageergebieden (kusten, intergetijdengebieden, maar ook weilanden en stedelijk gebied). Deze kunnen op kilometers afstand liggen. Bepaal in de omgeving van de nestplaats de primaire foerageergebieden, of deze functioneel blijven en of vliegroutes tussen de nestlocatie en deze primaire foerageergebieden veilig passeerbaar blijven.

Geelpootmeeuw

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot grote afstand

Zeldzame broedvogel, vaak mengparen met en in kolonies van Zilvermeeuw of Kleine Mantelmeeuw. Kolonies vaak op eilandjes, foerageren in grote diversiteit aan habitats, maar vaak open water (kustzone, delta's, grote meren). Door lage dichtheid onbekend of de soort op daken broedt. Kolonies dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Afstand tot aan foerageergebied kan groot zijn, maar wordt dan vooral veroorzaakt door omvang van dit foerageergebied zelf (hele kustzone). In de omgeving van de nestlocaties dient tot op enkele kilometers bepaald te worden welke plekken de primaire foerageergebieden zijn. Draagkracht dient vervolgens bepaald te worden en als minimum behouden blijven. Bepaal in de omgeving van de nestplaats de primaire foerageergebieden, of deze functioneel blijven en of vliegroutes tussen de nestlocatie en deze primaire foerageergebieden veilig passeerbaar blijven.

Pontische Meeuw

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot grote afstand

Voor deze nieuwkomer ligt, net als bij veel andere meeuwen, de broedlocatie aansluitend aan het foerageergebied. De nestlocatie bevindt

zich geregeld tussen andere grote meeuwensoorten, maar slecht toegankelijke, stenige dijken, stuwen, pieren en eilanden lijken een voorkeur te hebben. Foerageert in de wijde omgeving van de broedlocatie en lijkt goed om te kunnen gaan met (eventueel tijdelijke) antropogene voedselbronnen. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren.

Stormmeeuw

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot en tot grote afstand

Stormmeeuwen broeden in kolonieverband in duinen, op strandvlakten, kwelders, schorren, dijken en daken van gebouwen en op industrieterreinen en soms akkers. De meeste kolonies liggen aan de kust of enkele kilometers daar vandaan, maar soms ook in het binnenland. Het nest bevindt zich op de grond, dat kan zijn in korte vegetatie, maar ook op kale grond of kiezels. De broedplaatsen kunnen gescheiden liggen van de foerageerplaatsen. Dit kunnen intergetijdengebieden zijn, maar vaak graslanden. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Afstand tot aan foerageergebied kan groot zijn, maar wordt dan vooral veroorzaakt door omvang van dit foerageergebied zelf (kustzone). Bepaal in de omgeving van de nestplaats de primaire foerageergebieden, of deze functioneel blijven en of vliegroutes tussen de nestlocatie en deze primaire foerageergebieden veilig passeerbaar blijven.

Kokmeeuw

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot (100 – 1.000 hectare)

Kokmeeuwen broeden meestal in kolonies en de kolonie (broedlocatie) overlapt niet met het foerageergebied, maar sluit wel naadloos aan. Kolonies kunnen enkele paren tot duizenden paren groot zijn. Moerassige terreinen, duinen, kwelders, schorren, grasland en (soms) platte daken behoren tot de mogelijkheden voor een kolonie. Het is mogelijk dat Kokmeeuwen samen met andere kolonievogels (meeuwen, sterns, Kluten) voorkomen. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Het foerageergebied is zeer divers (onder andere kwelders, (ondergelopen) graslanden, akkers, parken, stranden en moerassen), hiervoor kan kilometers gevlogen worden. De Kokmeeuw is opportunistisch en weet naast goed gebruik te maken van door mensen aangeboden voedsel ook in te spelen in plotseling optredende

voedseloverschotten (aanspoelsel *Ensis*, omgeploegde akkers).

Zwartkopmeeuw

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot (100 – 1.000 hectare)

Zwartkopmeeuw is een koloniebroeder, het grondnest ligt meestal in open grazige vegetatie, zoals op kwelders, vaak ook op voor kustbroedvogels aangelegde broedeilanden. Vaak samen met Kokmeeuw. De foerageergebieden kunnen op kilometers afstand liggen in kustgebieden maar ook op akkers en weilanden. In de omgeving van nestlocaties dient tot op enkele kilometers bepaald te worden welke plekken de primaire foerageergebieden zijn. Draagkracht dient vervolgens bepaald te worden en als minimum behouden blijven. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Bepaal in de omgeving van de nestplaats de primaire foerageergebieden, of deze functioneel blijven en of vliegroutes tussen de nestlocatie en deze primaire foerageergebieden veilig passeerbaar blijven.

4.2.5 Sterns

De kustgebonden sterns broeden hoofdzakelijk in kolonieverband op schaars begroeide zandplaten, rustige zandstranden en schelpenbanken langs de kust. Soms gemengd met meeuwen en andere sterns. Visdief broedt ook meer in het binnenland in moerassen op legakkers of op platte daken. Voor alle soorten geldt dat het foerageergebied groot is en tot op grote afstand gefoerageerd kan worden.

Dwergstern

Kolonie kan sterk verschillen in grootte (5 - 25 hectare), binnen groot geschikt leefgebied

Broedt in kolonieverband op dynamische zandplaten en zandstranden (<2,5 kilometer van de kust). Kolonies zijn meestal maar beperkt gemengd met andere strandbroeders (die wel in de buurt een kolonie kunnen hebben). Omdat geregeld dicht bij de hoogwaterlijn wordt gebroed gaan geregeld nesten verloren, maar de soort begint dan relatief eenvoudig een tweede legsel. Voedsel wordt buiten de kolonies in zout water gezocht in helder, ondiep en voedselrijk water. Voedselvluchten tot >5 kilometer mogelijk. Kolonies kunnen erg verschillen in grootte, maar een ruime omgeving (>500 meter) hiervan moet gevormd worden door optimaal tot suboptimaal leefgebied.

Grote Stern

Kolonie kan sterk verschillen in grootte (5 - 25 hectare), binnen groot geschikt leefgebied

Broedt in kolonieverband bij voorkeur op eilanden op zandplaten, zandstranden of spaarzaam begroeide kwelders nabij open zee. Hierdoor gevrijwaard van verstoring door mensen en grondpredatoren. Kolonies kunnen gemengd zijn met andere koloniebroeders (vaak Kokmeeuw en Zwartkopmeeuw). Broedlocaties zijn niet elk jaar altijd bezet, nieuwe locaties worden snel gevonden waarbij een oude locatie verlaten wordt. Grote Sterns foerageren op zee en tot op 15 kilometer afstand van de kolonie. Rondom kolonies dient een ruime omgeving (>500 meter) gevormd te worden door optimaal tot suboptimaal leefgebied om openheid en rust te garanderen.

Noordse Stern

Kolonie kan sterk verschillen in grootte (5 - 25 hectare), binnen groot geschikt leefgebied

Broedt in kolonieverband op zandplaten, zandstranden of spaarzaam begroeide kwelders aan of dicht bij zout water. Kolonies bevinden zich meestal in de nabijheid van andere koloniebroeders zoals Visdief of Kokmeeuw. Omdat geregeld dicht bij de hoogwaterlijn wordt gebroed gaan geregeld nesten verloren. Voedsel wordt buiten de kolonies in zout water gezocht en bestaat uit vis en ongewervelden (garnalen, kleine krabben). Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Rondom kolonies dient een ruime omgeving (>500 meter) gevormd te worden door optimaal tot suboptimaal leefgebied om openheid en rust te garanderen.

Visdief

Kolonie kan sterk verschillen in grootte (5 - 25 hectare), binnen groot geschikt leefgebied

Het nest bevindt zich op de grond op kaal of schaars begroeid terrein. Vaak is dit een eilandje in verband met rust en ontoegankelijkheid voor grondpredatoren. De soort broedt ook op platte grinddaken (op bedrijventerreinen) en op speciaal voor de soort geplaatste drijvende vlonders. De foerageergebieden (visrijk open water) kunnen op enige kilometers afstand van de broedplaats liggen, maar doorgaans nabij de kolonie. Broedplekken (kolonies) dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Bepaal in de omgeving van de kolonie de primaire foerageergebieden, of deze functioneel blijven en of vliegroutes tussen de kolonie en deze foerageergebieden veilig passeerbaar blijven.

4.2.6 Moerassterns

Typische soorten in het binnenland van uitgestrekte zoetwatermoerassen en stilstaande zoete wateren met goed ontwikkelde oevervegetatie en veel drijvende planten. Dit kan ook agrarische gebied zijn met veel sloten. Broeden in kolonieverband van enkele tot tientallen paren.

Zwarte Stern

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot (100 – 1.000 hectare)

Het nest wordt gemaakt op drijvende vegetatie (Krabbenscheer), *sphagnum* of op speciaal geconstrueerde vlotjes. Het nest wordt gevormd door een hoopje bijeengeschaapt plantenmateriaal. Broedplaatsen bevinden zich in moerasgebieden, in kolken langs rivieren en in natte veenweidegebieden met sloten met Krabbenscheerbegroeiing of uitgelegde nestvlotjes. Locaties zijn al geschikt vanaf een of enkele hectares groot. Ze zoeken voedsel in of nabij de nestplaats (meestal binnen 1 kilometer) in moerasgebieden en in natte veenweidegraslanden. Bij het laatste is extensief beheer belangrijk vanwege voedselaanbod.

Witvleugelstern

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot (100 – 1.000 hectare)

Witvleugelsterns broeden incidenteel in Nederland in kolonies van Zwarte sterns, soms mengparen met Zwarte Stern. Het nest ligt op drijvende vegetatie (Krabbenscheer), *sphagnum* of op speciaal geconstrueerde vlotjes. De broedplaatsen kunnen zich in moerasgebiedjes vinden vanaf enkele hectares grootte, in natte veenweidegebieden met sloten met krabbescheerbegroeiing en uiterwaarden met weelderig begroeide kolken. Ze zoeken voedsel in of bij het nestgebied in moerasgebieden en in natte veenweidegraslanden. Bij het laatste is extensief beheer belangrijk vanwege voedselaanbod.

Witwangstern

Kolonie één tot enkele hectare, foerageergebied groot (100 – 1.000 hectare)

Witwangstern heeft in Nederland momenteel een vaste broedplaats in het noordoosten van het land in een groot beschermd moerasgebied (800 hectare). Nestelt in kolonies in bij voorkeur zoetwatermoerassen, maar ook langs rivieren en andere kleinere open wateren met veel vegetatie. Het nest wordt gemaakt op het water op drijvende waterplanten (veenwortel). Dit is in het foerageergebied van de soort.

4.2.7 Steltlopers

De soorten uit deze groep hebben elk hun eigen type leefgebied en gebruik. Bontbekplevier en Strandplevier zijn grotendeels kustgebonden en broeden op strandvlaktes en andere kale of schaars begroeide terreinen langs de kust. Soms op schelpenrijke akkers zoals in Flevopolders. Kluut broedt eveneens langs de kust, dan vaak op iets meer begroeide plekken als kwelders. Maar ook in het binnenland op zandige eilanden in het rivierengebied of bij zanddepots en andere open gebieden met ondiep water. Oeverloper is een zeldzame broedvogel van stenige, zandige of slijkige oevers van zoete wateren, vooral langs rivieren. Tot slot is Grutto een uitgesproken weidevogel van natte, kruidenrijke gras- en hooilanden. Voor alle soorten geldt dat de nestlocatie niet meer nodig heeft dan enkele hectare, maar wel binnen een groter geschikt leefgebied waar gevoerageerd en geschuild kan worden.

Bontbekplevier

Nestlocatie enkele hectare (2 - 5) binnen groter geschikt leefgebied

Nestelt op de grond in open kustgebieden met veel dynamiek en weinig vegetatie, op kale of schaars begroeide terreinen zoals jonge duintjes, zeer kort gegraasde kwelders, rustige stranden, soms op bouwterreinen et cetera. Bij voorkeur op lastig toegankelijke locaties (bescherming tegen grondpredatoren). Ook op vergelijkbare gebieden in het binnenland, dan vaak maar tijdelijk. Solitair broedend of in losse 'kolonies' (nesten op enkele meters afstand van elkaar mogelijk). Het foerageergebied (slikplaten), met name dat van de jongen, ligt normaal gesproken bij het nestgebied. Onverstoorde bereikbaarheid van de broedlocaties (bv. drogere delen strand) naar dit foerageergebied (nattere locaties, waterlijnen, groene stranden et cetera) is van groot belang voor kuikenoverleving.

Strandplevier

Nestlocatie enkele hectare (2 - 5) binnen groot geschikt leefgebied

Strandplevieren nestelen solitair of in losse kolonies (soms gemengd met Dwergsterns) in open kustgebieden met veel dynamiek en weinig vegetatie, vooral op nieuw aangelegde eilanden, in jonge duintjes, zeer kort gegraasde kwelders, rustige stranden, soms op bouwterreinen et cetera. Het natuurlijke broedbiotoop in het kustgebied bestaat uit primaire duinen, strandvlaktes en permanent drooggevallen zandplaten, schelpenstrandjes, schelprijke hoge delen van schorren en kwelders. De soort broedt incidenteel in het

binnenland in wetlands op zand- en slikplaten (pionierstadia). Overeenkomsten zijn de voorkeur voor lastig toegankelijke locaties (voor grondpredatoren). Het foerageergebied, slikplaten en -oevers, ligt normaal gesproken direct bij het nestgebied. Beide elementen dienen aaneengesloten te zijn, zodat het ook voor de jongen bereikbaar is.

Kluut

Nestlocatie enkele hectare (2 - 5) binnen groter geschikt leefgebied

Kluten broeden in losse kolonies vooral op schorren, kwelders en binnendijks gelegen natuurgebieden. Broedplekken dienen vrij van externe invloed te blijven en bij voorkeur onbereikbaar voor zowel mensen als grondpredatoren. Gunstige situaties die ontstaan door bijvoorbeeld natuurontwikkeling worden snel benut. Hierdoor kan de soort ook diep in het binnenland een broedlocatie hebben, bijvoorbeeld langs de grote rivieren. De afstanden die worden afgelegd tussen broedgebied en foerageergebied zijn hooguit enkele kilometers. Juveniele vogels kunnen op andere plekken foerageren dan de nestlocatie, vaak met meer beschutting van (oever)vegetatie. Alleen het behouden van de nestlocatie is daarom niet voldoende, in het gebied tussen nestlocatie en het foerageergebied van de jongen geen extra barrières opwerpen (kuikens kunnen niet vliegen).

Oeverloper

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

Als relatief algemene doortrekker kan het lastig zijn om broedende van doortrekkende Oeverlopers te onderscheiden aangezien het broedseizoen overlapt met de migratie. De broedgebieden kenmerken zich altijd door enige vorm van water. De nestlocatie ligt op de oever tussen lage vegetaties, pioniersituaties zijn hierdoor vaak favoriet, geregeld wordt gebruik gemaakt van gebieden waarin natuurontwikkeling plaatsvindt. Door de voorkeur voor pionieromstandigheden broeden Oeverlopers vaak maar enkele jaren (vier tot zes jaar) op dergelijke locaties. Langs rivieren kan de broedlocatie meer bestendig zijn door de rivierdynamiek. Het foerageergebied ligt direct rondom de nestplaats en omvat oevers van meren, plassen, beken en rivieren, het substraat langs de oever is niet van belang en kan stenig, zandig of slijkg zijn. Behoud van de combinatie van relatief schaars begroeide plekken met enige vegetatie en aansluitend foerageergebied is van belang.

Grutto

Enkele hectare (vanaf 1,4) per broedpaar, binnen groter geschikt broedgebied (>250 - 400 hectare)

Grutto's hebben een sterke voorkeur voor (zeer) open gebieden. Nestlocatie kan een andere plek zijn dan het opgroeigebied van de kuikens (zgn. kuikenland). Alleen het behouden van de nestlocatie is daarom niet voldoende. Behoud van de kwaliteit en structuur in aaneengesloten percelen (kuikens kunnen niet vliegen) met kruidenrijke vegetatie is daarom relevant voor duurzame overleving. Gemiddeld wordt tot maximaal 500 meter afgelegd tussen nestlocatie en essentieel voedselgebied. Een broedpaar heeft minimaal 1,4 hectare geschikt grasland nodig, binnen een minimaal beschikbaar oppervlak van 10 hectare geschikt grasland. Ook het behoud van openheid van de resterende omgeving moet daarbij in acht gehouden worden, met minimale open zichtafstanden van 400 tot 600 meter in gebieden van minimaal 250 hectare. Openheid wordt aangetast door opgaande objecten of vegetatie (formaat of hoogte groter dan een weidemaal), maar ook door (nieuwe) infrastructuur. Ook rekening houden met eventuele tweede legsels later in het seizoen.

4.2.8 Roofvogels

De drie kiekendiefsoorten broeden allemaal in uitgestrekte, open gebieden zonder verstoringen. Bruine Kiekendief broedt hoofdzakelijk in uitgestrekte rietmoerassen, Blauwe Kiekendief meer in de open duinvalleien op de Waddeneilanden en Grauwe kiekendief is vooral te vinden in akkerbouwgebieden. Sperwer, Havik en Wespndief zijn typische bosvogels, waarbij Sperwer echter ook in kleine bosjes in stedelijk gebied voorkomt. Wespndief en Havik zijn uitgesproken bosbroeders, maar kunnen tot op grote afstanden buiten het broedgebied foerageren. Rode en Zwarte Wouw zijn zeldzame tot zeer zeldzame broedvogels van halfopen landschappen met een verscheidenheid aan prooidieren. Zwarte Wouw heeft daarbij meer de voorkeur voor rivierdalen of andere waterrijke gebieden. Visarend en Zeearend hebben beide een zeer groot leefgebied van grootschalige wetlands. Torenavalk, Boomvalk en Slechtvalk zijn alle drie soorten van open gebieden, maar gebruiken dit verschillend. Torenavalk en Boomvalk leven hoofdzakelijk in open agrarisch gebied al dan niet met verspreide singels of bomen of open dennenbos. Slechtvalk heeft de voorkeur voor steden en open wetlands.

Bruine Kiekendief

Nestlocatie enkele hectare, foerageergebied groot en tot op grote afstand. Geschikte foerageerpercelen hoeven maar enkel hectare te zijn

Bruine Kiekendief heeft een voorkeur voor ontoegankelijke, min of meer open gebieden met halfhoge moerasvegetatie. Nestlocatie hoofdzakelijk in riet, maar gevallen in akkergewassen zijn bekend. Nestlocatie ligt vaak in het foerageergebied, maar met name mannetjes kunnen tot op grote afstand foerageren. Omdat mannetjes meer nesten kunnen verzorgen, is vaststellen van één nestlocatie niet persé voldoende. Rondom nest dient het terrein tot minimaal circa 200 meter onverstoord te blijven (ten opzichte van wegen/paden). Bij een broedgeval op een akker, het perceel ongemoeid laten. Ook het verdere omliggende gebied dient als zodanig behouden te blijven. In de omgeving van de nestlocaties dient tot op enkele kilometers (zeker wanneer cultuurland onderdeel is van functioneel leefgebied) bepaald te worden welke plekken de primaire foerageergebieden zijn. Hiervan dient vervolgens de draagkracht bepaald te worden en als minimum behouden blijven. Broedgebied wordt aangetast door opgaande objecten of wegen en paden. Bij van elkaar gescheiden broed- en foerageergebied is goede en veilige bereikbaarheid van dit foerageergebied relevant.

Blauwe Kiekendief

Nestlocatie enkele hectare, foerageergebied groot en tot op grote afstand. Geschikte foerageerpercelen hoeven maar enkel hectare te zijn

Blauwe Kiekendief heeft een sterke voorkeur voor ontoegankelijke en open gebieden. Nestlocatie in lage, dichte vegetatie van duinstruweel tot akkergewassen en bevindt zich meestal in het foerageergebied. Mannetjes kunnen echter tot op 10 kilometer afstand foerageren. Vrouwtjes hebben doorgaans een kleinere actieradius. Omdat mannetjes meer nesten kunnen verzorgen, is vaststellen van één nestlocatie niet persé voldoende. Gezien de zeldzaamheid worden de meeste nesten gevolgd, uitzonderingen zijn echter niet uitgesloten. Rondom nest dient enkele honderden meters onverstoord te blijven (akker of duinvallei). Foerageergebied kan op afstand liggen, zeker in jaren met voedselschaarste. In de omgeving van nestlocaties dient tot op enkele kilometers (zeker in cultuurland) bepaald te worden welke plekken de primaire foerageergebieden zijn. Draagkracht dient vervolgens bepaald te worden en als minimum behouden blijven. Broedgebied wordt aangetast door opgaande objecten of wegen en paden. Bij

van elkaar gescheiden broed- en foerageergebied is goede bereikbaarheid foerageergebied relevant, wat betekent dat geen (grote) obstakels (gebouwen, doorgaande wegen, hoogspanningsmasten etc.) aanwezig zijn.

Grauwe Kiekendief

Nestlocatie enkele hectare, foerageergebied groot en tot op grote afstand. Geschikte foerageerpercelen hoeven maar enkel hectare te zijn

Grauwe Kiekendief broedt tegenwoordig bijna alleen nog in akkerbouwgewassen in Groningen. Nestlocatie (in riet, ruigtekruiden of landbouwgewas) kan in het foerageergebied liggen, maar mannetjes kunnen tot op 10 kilometer afstand foerageren. Vrouwtjes hebben doorgaans een kleinere actieradius. Omdat mannetjes soms twee vrouwtjes hebben, is vaststellen van één nestlocatie niet persé voldoende. Gezien de zeldzaamheid worden de meeste nesten gevolgd, uitzonderingen zijn echter niet uitgesloten. Rondom nest dient enkele honderden meters onverstoord te blijven (hele akker). Foerageergebied kan op afstand liggen, zeker in jaren met voedselschaarste. In de omgeving van nestlocaties dient tot op enkele kilometers bepaald te worden welke plekken de primaire foerageergebieden zijn. Draagkracht dient vervolgens bepaald te worden en als minimum behouden blijven. Broedgebied wordt aangetast door opgaande objecten of wegen en paden. Bij van elkaar gescheiden broed- en foerageergebied is goede bereikbaarheid foerageergebied relevant, wat betekent dat geen (grote) obstakels (gebouwen, doorgaande wegen, hoogspanningsmasten et cetera) aanwezig zijn.

Sperwer

Enkele tot >25 hectare, netwerk van groenstructuren

Volwassen sperwers zijn grotendeels standvogels (jonge dieren kunnen over grote afstanden trekken). Afhankelijk van het broedgebied verschilt het gebruik van het leefgebied. In bosgebied vormen nestplaats en foerageergebied vaak een functioneel geheel. In stedelijk gebied is de soort afhankelijk van groenstructuren; nestplaats en essentieel foerageergebied kunnen hierdoor meer gescheiden liggen. Niet alleen de nestlocatie (vaak jong tot middeloude, dichte bosjes) is daarom relevant, maar ook het omliggende foerageergebied. Sperwers kunnen in kleine en solitaire bosjes, tuinen en parken of lijnstructuren broeden, mits de omgeving voldoende voedsel en rust biedt. Het is nodig de bestaande mate van beschutting van de nestlocatie te garanderen, het (potentieel)

beschikbare foerageergebied dient vanaf de nestplaats in voldoende mate bereikbaar te blijven. Bij afname kan een (potentieel) geschikte nestplaats verlaten worden omdat voedselbeschikbaarheid een knelpunt wordt. Een minimale omvang is door de variatie niet eenduidig, de connectiviteit dient daarom altijd betrokken te worden. Bij een draagkrachtbepaling in (met name) bosgebieden, is niet alleen de geschiktheid voor Sperwer relevant, maar moet mogelijk ook rekening gehouden met onderlinge concurrentie en predatie (door bijvoorbeeld Havik).

Havik

Nestlocatie veelal enkele tientallen hectare, binnen groot tot zeer groot leefgebied (>300 hectare)

Volwassen Haviken zijn grotendeels standvogels die hun leven lang hetzelfde territorium bezetten. Jonge dieren zwerven hooguit enkele tientallen kilometer uit voor een nieuw territorium. Havik is grotendeels een bosvogel, maar komt tegenwoordig ook voor in meer open gebieden met bosjes en singels of grote stadsparken. In bosgebied vormen nestplaats en foerageergebied vaak een functioneel geheel, waarbij het foerageergebied zeer groot is tot enkele honderden hectares. Bij broedgevallen in kleine bosjes kan dit foerageergebied zich tot over zeer grote afstanden uitstrekken. Havik foerageert tot op drie kilometer of meer vanaf het nest. Broedende exemplaren van halfopen gebieden zijn sterk afhankelijk van groenstructuren, nestplaats en essentieel foerageergebied liggen dan meer gescheiden en verspreid en is dan ook groter. Door het noodzakelijke grote foerageergebied is niet alleen de nestlocatie relevant, maar ook het omliggende foerageergebied. Het is nodig de bestaande mate van beschutting (bosklimaat) van de nestlocatie te garanderen, vaak is minimaal tientallen hectare bosoppervlak nodig. Ook het (potentieel) beschikbare foerageergebied dient in voldoende mate bereikbaar te blijven. Een minimale omvang is door het zeer grote oppervlak niet eenduidig, de connectiviteit dient daarom altijd betrokken te worden. Ook rekening houden met concurrentie van andere Haviken, nesten vaak op meer dan één kilometer afstand van elkaar. Paren kunnen verschillende nesten bijhouden, soms op vrij grote afstand van elkaar.

Wespendief

Nestlocatie veelal enkele tientallen hectare, binnen groot tot zeer groot leefgebied

De soort heeft een relatief klein boomnest, vaak goed verborgen en hoog in zowel naald- als

loofbomen, soms op oud nest van andere roofvogel. De broedplaats bevindt zich in opgaand bos. Dit kunnen uitgestrekte bosgebieden zijn, maar ook bospercelen van enige hectares in kleinschalige landschap. Specialist in voedselkeuze, namelijk wespbroed. De aanwezigheid daarvan is cruciaal, maar de voedselgebieden kunnen tot op tientallen kilometers van het nest liggen (in bosgebieden en kleinschalig cultuurlandschap). Behoud van beschikbaar voedsel is essentieel, maar door de omvang van het foerageergebied ruimtekijk niet specifiek te duiden. Wespbroed nabij (binnen enkele honderden meters) nestplaatsen altijd behouden. Behoud (onverstoorde en veilig passeerbare) vliegroute in broedterritorium en tussen nestplaats en primaire foerageergebieden.

Rode Wouw

De nestplaats kan een bosje zijn vanaf enkele hectares, foerageergebied vaak nabij broedlocatie, maar kan groot zijn

Onderdeel van de functionele leefomgeving van Rode Wouw zijn opgaande bosjes of bosranden en open terrein, vaak gras- of bouwland. Het nest zit in een oude boom, soms zelf gebouwd, soms een eerder gebruikt nest. De soort is momenteel zeldzaam in Nederland (enige tientallen paren), de nesten worden zoveel mogelijk gevolgd door vogelonderzoekers. Rondom de nesten dienen enige honderden meters onverstoord te blijven. De soort foerageert in het omliggende cultuurland, waar een goed voedselaanbod in de vorm van woelmuizen (liefst extensief gras- of bouwland) en aas van belang is. Dit kan tot op enige kilometers afstand van de nestplaats liggen en moet nader bepaald worden in het veld.

Zwarte Wouw

Nestlocatie veelal enkele tientallen hectare, binnen groot tot zeer groot leefgebied

Zwarte Wouwen nestelen op een takkennest in een boom in een bos(je), soms gebruiken ze een oud roofvogelnest. Dit is vaak gelegen in de nabijheid van waterrijke gebieden. Onderdeel van de functionele leefomgeving van Zwarte Wouw zijn opgaande bosjes of bosranden en open terrein, vaak gras- of bouwland. De soort foerageert in nabijgelegen waterrijke gebieden en in het omliggende cultuurland op aas, vis, kleine zoogdieren en vogels. Dit kan tot op enige kilometers afstand van de nestplaats liggen en dient in het veld nader bepaald worden. Rondom de nesten dienen enige honderden meters onverstoord te blijven. De soort is momenteel zeer zeldzaam in Nederland (enkele broedparen), de nesten worden zoveel mogelijk gevolgd door vogelonderzoekers.

Visarend

Broedterritorium inclusief foerageergebied zeer groot, > 1.000 hectare

Het nest bevindt zich op een rustige plaats in een boom of in een kunstwerk zoals hoogspanningsmast in of nabij grootschalige wetlands met open, helder en visrijk water (waar de soort voedsel zoekt). De foerageerplaatsen kunnen tot op enige kilometers afstand liggen van het nest. Tot nu toe broedt de soort vanwege de rust alleen in natuurreservaten. Behoud (onverstoorde en veilig passeerbare) vliegroute in broedterritorium en tussen nestplaats en primaire foerageergebieden. De soort is momenteel een zeer zeldzame broedvogel in Nederland en alle nestlocaties zijn bekend en worden goed gevolgd.

Zeearend

Broedterritorium inclusief foerageergebied zeer groot, > 1.000 hectare

Het nest bevindt zich op een rustige plaats in een boom (solitair, bosje en soms zelfs bosgebied) en (in het buitenland) ook wel kunstwerk zoals hoogspanningsmast in of nabij grootschalige wetlands met open, helder en visrijk water of veel andere middelgrote prooidieren (ganzen). De foerageerplaatsen kunnen tot op enige kilometers afstand liggen van het nest. Tot nu toe broedt de soort vrijwel alleen in natuurreservaten, vanwege de rust. Behoud (onverstoorde en veilig passeerbare) vliegroute in broedterritorium en tussen nestplaats en primaire foerageergebieden. De soort is momenteel een vrij zeldzame broedvogel in Nederland en alle nestlocaties zijn bekend en worden goed gevolgd.

Boomvalk

Niet vast te stellen, rondom nestlocatie enkele hectare, foerageergebied groot tot zeer groot

Boomvalken komen tegenwoordig vooral voor in open agrarische gebieden en minder in natuurgebieden en broeden in min of meer vrijstaande elementen als boomsingels (populier), vrijstaande bomen of hoogspanningsmasten. Boomvalken bouwen zelf geen nest, maar nemen het nest over van meestal Zwarte Kraai (soms Buizerd, Ekster of Raaf) en moet veelal wachten met eileg tot de jongen van de oorspronkelijke bewoner zijn uitgevlogen. Kan tot vlak voor de eileg nog wijzigen van nestplek, waarbij verplaatsingen meer dan één kilometer normaal zijn. Herhaalde controle is noodzakelijk, waarbij foeragerende exemplaren in de buurt geen uitsluitel geven. Afhankelijk van kleine vogels en grote insecten, het foerageergebied kan op grote afstand liggen of over grote afstand

uitstrekken (<7 kilometer). Aanwezigheid en behoud van leefgebied met voldoende prooidieren (draagkracht) is daarmee van groot belang (moerassen, heide, vennen, (natuur)akkers, open dennenbossen, kapvlaktes et cetera).

NB: Doordat boomvalk zelf geen nest bouwt, zijn nesten van de soorten waarvan de nesten gebruikt worden wél beschermd wanneer deze gebruikt worden of kunnen gaan worden door Boomvalk. Dit betekent niet dat elk nest van bv. Zwarte Kraai op voorhand jaarrond beschermd is, alleen wanneer gebruikt wordt of kan gaan worden door Boomvalk.

Torenvalk

Nestlocatie enkele hectare, foerageergebied: groot en tot op grote afstand, geschikte foerageerpercelen kunnen enkele hectares te zijn

Torenvalken komen vooral voor in (open) agrarisch gebied, maar ook in open (droge) natuurterreinen. Ze broeden vooral in nestkasten, maar ook wel oude kraaiennesten in los staande bomen of bomengroepjes, bosranden of in hoofspanningsmasten. Het foerageergebied kan zich uitstrekken tot enkele kilometers afstand van het nest. Belangrijk hierbij is de aanwezigheid kavels, stroken hoekjes met open kort begroeid terrein, rijk aan prooidieren (muisen). Dit zijn vaak extensief beheerde terreintjes. Omvang hiervan afhankelijk van dichtheid en kwaliteit, bepaal het oppervlak benodigde foerageergebied (draagkracht) dat minimaal behouden moet blijven.

Slechtvalk

Broedterritorium inclusief foerageergebied zeer groot, > 1.000 hectare

Slechtvalken broeden vooral op moeilijk bereikbare, hoge punten, zoals torens en elektriciteitscentrales, vaak als er een kast voor de soort is opgehangen, maar ook oude nesten van Zwarte Kraai in hoogspanningsleiding. De meeste nestplaatsen zijn bekend en worden gevolgd door de Werkgroep Slechtvalk. Het foerageergebied kan bij de nestplaats liggen, maar strekt zich vaak uit tot kilometers afstand. De soort wordt aangetrokken naar watervogelconcentraties, maar in stedelijk gebied ook door (stads)duiven et cetera. De aanwezigheid van hoge dichtheden van deze soorten binnen enkele kilometers is belangrijk voor het behoud van de functionele leefomgeving, dit in combinatie met een (kunstmatige) nestplaats op een hoog gebouw of kunstwerk.

4.2.9 Uilen

Het leefgebied van deze soorten betreft bosgebieden, half-natuurlijke en veelal kleinschalige landschappen waar nagenoeg het hele jaar door gebruik van wordt gemaakt. In het bos of het aangrenzende open landschap wordt door gefoerageerd. Bosuil verblijft het meest in bosgebieden, terwijl Steenuil en Kerkuil meer gebonden zijn aan erven met bosranden en lijnvormige, opgaande structuren. Het landschapsgebruik varieert sterk, Steenuil heeft, onder goede omstandigheden, slechts enkele hectare nodig, terwijl Kerkuil of Oehoe zeer grote afstanden kunnen afleggen (> 1.000 hectare).

Bosuil

Kerngebied rondom nest 10 - 15 hectare, foerageergebied tot > 200 hectare

Bosuil heeft een teruggetrokken leefwijze met een voorkeur voor oud loofbos en parken met oude bomen. Nest meestal in een boomholte, maar kan ook nestkast, oud nest of zelfs in een gebouw zijn. Wel in of grenzend aan (oud) bos. Bosuil is een extreme standvogel en het leefgebied wordt jaarrond gebruikt. Jongen vestigen zich veelal binnen 10 kilometer. Hierbinnen wordt zowel gebroed, gefoerageerd en gerust. De nestlocatie en het essentiële foerageergebied liggen dicht bij elkaar en vormen samen het geheel van de functionele omgeving. De nestlocatie ligt in een kerngebied waar de meeste activiteit en tijd wordt doorgebracht. Hierbinnen is het behouden van het bestaande (bos)klimaat en daarmee de aanwezigheid van de belangrijkste functies (nestlocatie, rust- en schuilplekken, foerageergebied) op korte afstand van elkaar en zonder tussenliggende barrières van belang. Rondom dit gebied ligt het veel grotere leefgebied dat vooral als foerageergebied gebruikt wordt (eventueel door meer individuen). Afhankelijk van het landschap en de structuur is sprake van specifieke essentiële foerageergebieden (parken en bosjes) of meer uniform gebruik (bossen). Voor duurzaam behoud van een (lokale) populatie is, door de over het algemeen kleine dispersieafstanden, het nodig dat verschillende (potentiële) leefgebieden bij elkaar in de buurt liggen en onderling bereikbaar zijn.

Oehoe

Locatie nest enkele hectare, totale territorium zeer groot

Oehoes hebben zich de afgelopen jaren sterk uitgebreid in Nederland. De eerste broedparen maakten vrijwel uitsluitend gebruik van uit

ontwikkeling genomen mergelgroeves, tegenwoordig broedt de soort ook in grote bosgebieden, zandwinplassen en ruïnes. De nestlocatie bevindt zich vaak in een nis of op een richel (groeves), op de grond, oude roofvogelnesten en eventueel in door de mens aangebrachte plateaus (zoals kisten in bomen). Rust in de ruime omgeving van de nestlocatie is noodzakelijk. De territoria zijn dusdanig groot (25 km²) dat het plaatselijk of tijdelijk ongeschikt raken van delen van dat leefgebied geen knelpunt hoeft te vormen, zolang de nestlocatie maar voldoende wordt gevrijwaard van aantasting of verstoring. Bepalen mate van afname van draagkracht is daarbij wel relevant. Foerageerlocaties zijn divers, zolang er voldoende Egels, Hazen, Bruine ratten en dergelijke aanwezig zijn.

Ransuil

Nestlocatie een tot enkele hectare, leefgebied 25 - 100 hectare

Ransuilen bezetten een breed scala aan verschillende leefgebieden: bossen, duinen, heidelandschappen, hoogvenen, moerasgebieden, parken en dorpen, zolang er voldoende voedselaanbod en nestgelegenheid aanwezig is, is het geschikt voor Ransuil. In uitgestrekte bossen zonder open gebied en uitgestrekte, zeer open agrarische gebieden ontbreekt Ransuil. Het nest is altijd een oud nest van een andere vogelsoort (meestal kraaiachtigen). Het kan zeer onopvallend zijn en wordt snel gemist, het kan ook op enige afstand van geschikt foerageergebied liggen (zoals in dorpen). Foerageren gebeurt overwegend op muizen, maar opportunistisch worden ook kleine vogels gegeten.

Stenuil

Enkele hectare

Stenuil heeft een relatief klein leefgebied dat jaarrond gebruikt wordt. Hierbinnen wordt zowel gebroed, gefoerageerd en gerust. De nestlocatie en het essentiële foerageergebied liggen dicht bij elkaar en vormen samen het geheel van de functionele omgeving. Hierbinnen is het behouden van de kleinschaligheid en daarmee de aanwezigheid van alle functies (nestlocatie, rust- en schuilplekken, foerageergebied) op korte afstand van elkaar en zonder tussenliggende barrières van belang. Het gaat daarbij om het behouden van erfstructuren met ruigte vegetaties en overhoekjes, minimaal enkele (fruit)bomen, open schuurtjes et cetera. Voor duurzaam behoud van een (lokale) populatie is, door de over het algemeen kleine

dispersieafstanden, het nodig dat diverse leefgebieden bij elkaar in de buurt liggen.

Kerkuil

Nestlocatie een tot enkele hectare, foerageergebied groot, 100 – 1.000 hectare

Het leefgebied van de Kerkuil bestaat bij voorkeur uit kleinschalige gebieden, waar gras- en bouwlanden worden afgewisseld en begrensd door kruidenrijke akkerranden, houtwallen, heggen of bosjes. Essentieel is dat hun prooidieren (woelmuizen, spitsmuizen en ware muizen) aanwezig zijn. Daarnaast is het van belang dat er constructies aanwezig zijn waarin gebroed kan worden zoals schuren, kerktorens of boerderijen. Af en toe wordt gebruik gemaakt van holle bomen. Van antropogeen (aangeboden) nestgelegenheid wordt goed gebruik gemaakt. Kerkuilen kunnen ook gebruik maken van grootschalige, intensief gebruikte landbouwgebieden, mits voldoende habitat voor prooidieren aanwezig is (bijvoorbeeld groenblauwe dooradering en extensief beheerde bermen). Overwegend wordt minder dan enkele kilometers van het nest gefoerageerd, daarbij worden (kleine) woonkernen, wegen en wateren overgestoken. Indien geschikt foerageergebied aanwezig is langs snelwegen vormen deze een ernstig gevaar, waar met inrichting nadrukkelijk rekening gehouden moet worden.

4.2.10 Spechten

In het broedgebied van spechten is de aanwezigheid van bos of bomen altijd een voorwaarde, waarbinnen elke soort een eigen voorkeur heeft. Draaihals komt vooral voor in schrale dennenbossen met mierenrijke open plekken, terwijl Middelste Bonte Specht vooral leeft in loof- en gemengd bos met oude (eiken)bomen (landgoedbossen). Zwarte Specht komt vooral voor in meer uitgestrekte, oude naald- en gemengde bossen op de hogere zandgronden. De omvang van het leefgebied kan sterk verschillen afhankelijk van de voedselbeschikbaarheid van enkele tot 100 hectare.

Draaihals

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen groter geschikt leefgebied

Draaihals heeft een voorkeur voor droge heidevegetaties met lokaal opslag en kale, zandige plekken. Nestlocatie bevinden zich vaak in door andre spechtensoorten gehakte gaten in vooral Berk, maar soms ook eiken of dennen. De broedlocaties hebben een sterk verband met de aanwezigheid van mieren, die de primaire voedselbron vormen. Deze zijn vooral aanwezig

in schrale, kale en niet verruigde vegetaties met een warm microklimaat. Om de mieren te vinden wordt gebruik gemaakt van uitkijkpunten. Naast voedselschaarste door verruiging of verzuring (waardoor mieren verdwijnen) is gebrek aan natuurlijke nestholten steeds meer een knelpunt, aangezien Draaihals zelf geen holtes hakt. Boomgroepen langs of op heideterreinen worden veel in het kader van beheer verwijderd. Dergelijke groepjes van Grove Den en Berk bieden tevens dekking en verschaffen betere foerageergebieden op warme dagen met veel zonneschijn. Er is een grote samenhang van de nestlocatie met het foerageergebied, wat grotendeels direct nabij de broedlocatie ligt. Het essentiële foerageergebied binnen het leefgebied kan relatief klein zijn, maar is sterk afhankelijk van de aanwezigheid van mierenkolonies.

Middelste Bonte Specht

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen groter geschikt leefgebied

De Middelste bonte Specht heeft een sterke voorkeur voor oude bossen met veel liggend en staand dood hout. Bij voorkeur bestaan deze bossen voor het grootste gedeelte uit oude eiken, maar gemengde bossen worden soms ook bezet. Voedsel wordt in de ruime omgeving van het nest, voornamelijk van de stam van takken en stammen gepikt en veel minder onder de bast gezocht. Daarbij kan de soort ook het bos verlaten en hagen en boomgaarden benutten. In de winter profiteert Middelste Bonte Specht ook van fruitbomen. De afgelopen jaren is de Middelste Bonte Specht bezig met een opmars in Nederland en bezet daardoor ook minder optimale gebieden. Het is nodig de bestaande mate van beschutting (bosklimaat) van de boom met holte te garanderen, vaak minimaal enkele hectare bosoppervlak nodig. Ook het (potentieel) beschikbare foerageergebied dient in voldoende mate beschikbaar te blijven. Een minimale omvang is door het grote oppervlak niet eenduidig, de connectiviteit dient daarom altijd betrokken te worden.

Zwarte Specht

Broedterritorium inclusief foerageergebied 100 - 1.000 hectare

In Nederland ligt de nestplaats (zelf gehakt nest in boomholte) meestal in oude beukenpercelen, maar komt in enkele keren in andere boomsoorten voor inclusief dennen. Voedsel wordt tot op enige kilometers afstand gezocht, vooral in naaldhoutpercelen. Die combinatie van oude beukenpercelen en nabije naaldhoutopstanden is tamelijk essentieel voor

de soort als broedvogel. De soort is gebonden aan aaneengesloten bosgebieden (>100 hectare). Door het grote foerageergebied is niet alleen de nestlocatie (boom met holte) relevant, maar ook het omliggende foerageergebied. Het is nodig de bestaande mate van beschutting (bosklimaat) van de boom met holte te garanderen, vaak minimaal tientallen hectare bosoppervlak nodig. Ook het (potentieel) beschikbare foerageergebied dient in voldoende mate beschikbaar te blijven. Een minimale omvang is door het zeer grote oppervlak niet eenduidig, de connectiviteit dient daarom altijd betrokken te worden.

4.2.11 Zwaluwen

De drie zwaluwsoorten hebben de voorkeur voor min of meer vergelijkbaar habitat, namelijk waterrijke gebieden om te foerageren. De soorten broeden echter wel op verschillende plekken. Boerenzwaluw broedt vooral in gebouwen of onder bruggen in agrarische landschappen, bij voorkeur veehouderijen in de buurt van water. Huiszwaluw broedt meer in of aan de rand van (klein) stedelijk gebied onder dakgoten en overkappingen tegen huizen en ook onder bruggen, eveneens in de buurt van waterrijk terrein. Oeverzwaluw tenslotte broedt in steilwanden langs rivieren en zandafgravingen, eveneens meestal in de buurt van water. Gierzwaluw broedt in Nederland alleen in gebouwen, vooral in grote steden. Nachtzwaluw komt primair voor op heidevelden met verspreid staande bomen, kapvlakten, hoogveen en duingebieden waar op de grond gebroed wordt.

Boerenzwaluw

Enkele hectare rondom broedlocatie (kolonie) kan voldoende zijn

Onderdelen van de functionele leefomgeving van boerenzwaluw zijn bebouwing in combinatie met de aanwezigheid van dieren (vee of grazers) of water die insecten aantrekken en met de aanwezigheid van nestmateriaal (modderplekken als slikkige oevers, zandwegen met plassen et cetera). De nestlocatie en het foerageergebied vormen vaak een geheel, op boeren erven wordt in stallen gebroed en op de insecten die op het vee of mest afkomen wordt gefoerageerd. Enige afstand naar (aanvullend) essentieel foerageergebied in de omgeving kan overbrugd worden, in de regel wordt binnen 500 meter gefoerageerd. Dit betreft meestal open water (sloten, vaarten, rivieren plassen et cetera), waar ook op insecten gefoerageerd wordt. Ook in (veld)schuurtjes, onder bruggen

of in schuilhutten kan worden gebroed, vaak door ligging in of nabij waterrijke natuurgebieden. Naast de bescherming van de nestlocatie - en de plek waar nestmateriaal verzameld wordt - is ook behoud van de geschiktheid van het foerageergebied noodzakelijk.

Huiszwaluw

Enkele hectare per kolonie kan voldoende zijn, maximaal enkele honderden meters tussen verschillende functies

Huiszwaluw heeft een specifieke combinatie als leefgebied nodig. Gebouwen voor de nestlocatie (onder een overstekende dakrand, bij voorkeur op het noorden of oosten), gecombineerd met de aanwezigheid van nestmateriaal (modderplekken als slikkige oevers, zandwegen met plassen et cetera) en voedsel in de direct omgeving. Nesten kunnen in opeenvolgende jaren hergebruikt worden, maar is geen essentiële voorwaarde. De nestlocatie en het essentiële foerageergebied liggen over het algemeen dicht bij elkaar, enige afstand kan overbrugd worden. Naast de bescherming van de nestlocatie - en de plek waar nestmateriaal verzameld wordt - is ook het behouden van nabijgelegen foerageergebied noodzakelijk. Dit foerageergebied bestaat veelal uit open tot halfopen, waterrijke gebieden voor de noodzakelijke vliegende insecten. Dit kan zowel in agrarisch gebied, in natuurgebieden of aan randen van woonkernen zijn. Door het in kolonieverband broeden is enige omvang van de benodigde functies nodig. De specifieke leefgebiedvoorwaarden vragen om een gezamenlijke bescherming van zowel de nestlocaties, plekken voor nestmateriaal en foerageergebied. Nabij omvangrijke foerageergebieden (grote, waterrijke natuurgebieden) zijn mogelijke nestlocaties de meer beperkend factor.

Oeverzwaluw

Wanden zelden langer dan enkele tientallen meters, foerageren in ruime omgeving van de kolonie (5 - 25 hectare)

Oeverzwaluwen kennen een zeer specifieke nestlocatie: een steile wand van zand, leem of klei waarin broedholen worden gegraven van 60 tot 120 centimeter diep. Deze wanden ontstaan van nature vrijwel alleen langs (grote) rivieren waar de afslag van water zorgt voor oeverwanden, maar kan in gunstige situaties ook in de duinen ontstaan. Daarnaast gebruiken Oeverzwaluwen geregeld locaties zoals grondafgravingen, bouwterreinen, natuurontwikkelingslocaties, zandopslagdepots en speciaal voor de soort aangelegde wanden

om hun holen te graven. De ligging van deze locaties is daarbij van ondergeschikt belang, al gaat een voorkeur uit naar locaties bij water en open landschappen. Als koloniebroeder is de nestplaats vrijwel altijd bezet door verschillende broedparen, vaak enige tientallen maar ook kolonies van honderden vogels komen voor. Rust rond de kolonie is van belang, daarnaast is het ook belangrijk dat de grond waarin de vogels hun holen hebben gegraven ongestoord blijft tijdens het broedseizoen (van boven en onder). Bij afgraven of betreden van de wand kunnen de broedholen instorten en gaan de nesten verloren. Foerageren gebeurt boven waterlichamen zoals meren en plassen en kan op ruime afstand van de kolonie plaatsvinden. Beperkt verlies van foerageerhabitat, mits voldoende aanwezig in de regio, hoeft geen belemmering te zijn.

Gierzwaluw

Niet te bepalen, nestlocatie van losse kolonies enkele tientallen meters

Gierzwaluwen broeden in Nederland alleen binnen de bebouwing. Ze nestelen, veelal in losse kolonies, meestal in wat oudere stadswijken of grote gebouwen waar voldoende openingen zijn om in te vliegen. Nieuwbouw wordt niet persé gemeden, mits er nestgelegenheid voorhanden is. Als permanente vlieger afhankelijk van (hoog) vliegende insecten die tot op grote afstand verzameld kunnen worden (> 10 kilometer). Stelt naast de nestlocatie geen grote eisen aan het leefgebied.

Nachtzwaluw

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen groter geschikt leefgebied

Nachtzwaluwen zijn trekvogels die in Nederland tussen mei en augustus op de broedgebieden aanwezig zijn. De nestlocatie is een kale plek op de bodem in heidevelden, deels met dennen dichtgegroeide zandverstuivingen, kapvlakten en open naaldbossen. Door de kwetsbare broedlocatie prefereert de soort gebieden waar weinig of geen recreatie plaatsvindt. Het vrijhouden van de broedplekken van recreatie, betreding en huisdieren is daarom essentieel. Voedsel wordt al vliegend in het broedhabitat verzameld, hierbij is het belangrijk dat er voldoende (grote) vliegende insecten aanwezig zijn.

4.2.12 Zangvogels

Dit is een zeer diverse groep van een eveneens diversiteit aan landschappen. De gemene deler is dat het min of meer specialisten zijn die een sterke binding hebben met de broedlocatie. Dat

wil zeggen dat elk broedseizoen de soort terugkeert naar min of meer hetzelfde gebied omdat daar de specifieke voorwaarden voor nestbouw of foerageren aanwezig zijn (beboste beekdalen, insectenrijke half-natuurlijke graslanden, oud riet, oud bos met vermolmd hout, duinen met konijnen et cetera). Wel wordt door de meeste soorten elk jaar een nieuw nest gemaakt, maar vaak in de nabijheid van eerdere broedplekken.

Buidelmees

Enkele hectares, langgerekte oeverzones (>kilometers)

Door de opvallende leefwijze van Buidelmees is de afbakening van de functioneel leefomgeving niet eenduidig. De nestlocaties zijn overduidelijk, maar de aanwezigheid zegt echter niet altijd iets over een bezet territorium (let op niet volledig afgebouwde nesten zonder 'slurf'). Nesten kunnen dicht bij elkaar en als semi-kolonies voorkomen. Door de lage dichtheden en het paarvormgedrag dient een ruime omgeving (>500 meter) vanaf een nest als leefgebied beschouwd te worden. Ook op grotere afstand aanvullend goed controleren op aanwezigheid van individuen of (bezette) nesten. Het foerageergebied is gelijk aan het broedgebied. Van belang is het behoud van oeverzones met gradiënten van rietland naar oobos of verspreide opslag, meestal met Schietwilg (maar ook Berk en Els). Ook nestmateriaal is nodig van bijvoorbeeld pluvis van Lisdodde, wilgen of populier of Brandnetel en Hop.

Kuifmees

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

Kuifmezen zijn standvogels die het gehele jaar gebruik maken van min of meer hetzelfde leefgebied, zwerven komt enkel op beperkte schaal voor. De nestlocatie bestaat uit een holte in een dode, vermolmd tak of boom, het liefst van zachter hout (zoals Berk). De nestlocatie ligt in het foerageergebied en vormt samen het geheel van de functionele leefomgeving. De soort komt vrijwel uitsluitend voor in naaldbossen, voornamelijk op de hogere zandgronden, al wordt ook in de duinen gebroed. Een duidelijke voorkeur gaat uit naar Grove Dennenbos, maar ook bossen met Sparren en Lariks worden bezet (zij het in mindere mate). De leeftijd van de bossen is van belang voor de Kuifmees, hoe ouder een dennenbos hoe meer Kuifmezen per oppervlak. Geschikte bossen hoeven slechts enkele hectare groot te zijn om te fungeren als functioneel leefomgeving. Van belang is om aaneengesloten habitat te behouden met voldoende draagkracht

voor de lokale populatie. Aantasting van kleine percelen naaldhout kan leiden tot het lokaal verdwijnen van de soort. Connectiviteit naar de omgeving met alternatief (minimaal gelijkwaardig) geschikt leefgebied is dan essentieel gezien de beperkte mate van dispersie door de soort.

Zwarte Mees

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

Het nest bevindt zich in een boomholte, maar soms ook in een stobbe of zelfs in de grond. Hoofdzakelijk in naaldbossen of in ieder geval bossen met een behoorlijk naaldhoutaandeel, liefst sparren. Die dienen tevens als foerageergebied. De nestplaats ligt in of grenst direct aan foerageergebied. Net als veel zangvogels heeft Zwarte Mees een relatief kleine actieradius, gefoerageerd wordt rondom de nestlocatie. Specialist door de voorkeur voor de aanwezigheid van naaldhout en voldoende voedsel in de vorm van insecten. Behoud van deze combinatie daarom van groot belang. Aantasting van kleine percelen naaldhout kan leiden tot het lokaal verdwijnen van de soort.

Matkop

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

In Nederland zijn Matkoppen standvogels die slechts op beperkte schaal zwerven buiten hun broedgebied. De nestlocatie bevindt zich in (soms zelf uitgehakte) holtes in het liefst zachtere houtsoorten. De nestlocatie ligt in het foerageergebied en vormt samen het geheel van de functionele leefomgeving. Dat broedgebied is vrij divers. Matkoppen broeden in naaldbossen, Eiken-Berkenbossen, bosschages op vochtige bodem (vaak bij water), vochtige loofbossen, moerasbossen, broekbossen en parken met bosjes of houtwallen. Daarnaast worden gebieden zoals heide en hoogveen ook bewoont mits er opslag van bomen aanwezig is. Een overeenkomst tussen al deze gebieden is dat er voldoende staand dood hout aanwezig moet zijn voor Matkoppen om in te broeden, maar ook om voedsel te zoeken. Omdat de soort nauwelijks trekt, is behoud van alle functies binnen de leefomgeving het hele jaar noodzakelijk. Aantasting van kleine percelen geschikt broedgebied kan leiden tot het lokaal verdwijnen van de soort.

Grote Karekiet

Nestlocatie en foerageergebied van enkele tot tientallen hectare

Grote Karekiet heeft een zeer sterke voorkeur voor overjarig waterriet, maar ook Lisdoddevelden worden wel gebruikt. Zeldzame broedvogel geworden door met name

verdwijnen van geschikt broedgebied. Keert veelal terug naar zelfde broedlocatie, mede ook omdat het betreffende habitat schaars tot zeldzaam geworden is. Bouwt daar wel een nieuw nest. Komt in Nederland niet meer voor in kleine leefgebieden, alleen nog in grote rietvelden en moerasgebieden. Zangactiviteit kan plaatsvinden tot op 100 meter vanaf de nestlocatie, ook in matig geschikt biotoop. Foerageert in ruim gebied rondom nestplaats. Vooral kwetsbaar door aantasting leefgebied door onder andere verkeerd vegetatiebeheer, onnatuurlijk peilbeheer en recreatie. Behoud van ruime oppervlaktes broedgebied (tientallen tot honderden hectare) is essentieel.

Grote Gele Kwikstaart

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

Grote gele kwikstaart heeft een sterke binding met snelstromend water, vaak in bosgebied. Nestelt meestal in holtes of nestkasten. Kenmerkende locaties zijn aan bruggen of in of nabij watermolens, maar nesten kunnen zich ook tot 100 meter van stromend water bevinden, dan vaak in groter gebouw. Soms ook bij stuwen langs sloten of andere watergangen. Broedplaatsen en nestplaatsen vaak jaren achtereen bezet. Door jaarlijkse terugkeer is behoud broed- en nestplaats van belang. Foerageergebied langs de beek (of watergang) tot honderden meters van het nest. De specifieke leefgebiedvoorwaarden vragen om een gezamenlijke bescherming van zowel de nestlocaties en foerageergebied. Behoud foerageergebied (beek) is niet alleen de beek, maar ook de oeverstructuur, opgaande vegetatie (beekbegeleidend bos) en variatie in stroomsnelheden.

Gekraagde Roodstaart

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

De hoogste dichtheden van Gekraagde Roodstaart bevinden zich in grote (open) bosgebieden met veel oude dennen en bosranden. Daarnaast ook te vinden in kleinschalig landschap met houtwallen, hoogstamboomgaarden, oude erven en parken. Nestlocatie in een boomholte of spleet of nestkast en kan in achtereenvolgende jaren gebruikt worden. Aanwezigheid van onbegroeide bodem of korte vegetatie cruciaal voor foerageren op insecten. De soort heeft net als veel zangvogels een relatief kleine actieradius, gefoerageerd wordt rondom de nestlocatie. Hoewel Gekraagde Roodstaart aanwezig is in een diversiteit aan landschappen,

is het een specialist door de voorkeur van een combinatie van structuren als bos en oude bomen met holtes en open, kale terreindelen en voldoende voedsel in de vorm van insecten. Behoud van combinatie daarom van groot belang.

Grauwe Vliegenvanger

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

Grauwe Vliegenvangers komt hoofdzakelijk voor in oude loofbos en kleinschalig cultuurlandschap met houtwallen, hoogstamboomgaarden, oude erven, maar ook in parken en oude tuinen. Nestlocatie in een boomholte, nissen van een gebouw of open nestkasten. Geschikte broedplaatsen kunnen achtereenvolgende jaren gebruikt worden. Aanwezigheid van uitzichtpunten in de vorm van takken in een open kroon zijn nodig om vanaf te foerageren op vliegende insecten. Net als veel zangvogels een relatief kleine actieradius, gefoerageerd wordt rondom de nestlocatie. Hoewel Grauwe Vliegenvanger aanwezig is in een diversiteit aan landschappen, is het een specialist door de voorkeur voor een combinatie van structuren van bomen, bos of erven met open holtes en voldoende voedsel in de vorm van insecten. Behoud van combinatie daarom van groot belang.

Kortsnavelboomkruiper

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

Kortsnavelboomkruipers zijn vermoedelijk heel standvastig en blijven jaarrond min of meer in hun broedgebied. De nestlocatie ligt in het foerageergebied en vormt samen het geheel van de functionele leefomgeving. Dit bestaat uit oude (gemengde) loofbossen met dood hout, maar kan ook voorkomen in meer natuurlijke parken en grote tuinen, mits oude bomen (Beuk of Eik) aanwezig zijn. De nestlocatie bestaat uit een oud spechtengat, boomspleet of achter losse schors. Omdat de soort nauwelijks trekt, is behoud van alle functies binnen de leefomgeving noodzakelijk. Ook behoud van voldoende omvang noodzakelijk om het oude bosklimaat te behouden.

Grauwe Klauwier

Nestlocatie 2 - 5 hectare binnen geschikt leefgebied

Broedvogels komen vaak terug naar hetzelfde broedgebied. Kenmerkend is de aanwezigheid van opslag, doornstruiken in een (half) open landschap met bloem- en kruidenrijke vegetaties. Nestlocatie in een dichte (tot) open

struik of boompje. Kan onder gunstige omstandigheden in hoge dichtheden voorkomen. Gepaarde mannetjes hebben een kleine actieradius (circa 100 meter) waarbinnen gefoerageerd wordt. Hierbinnen en rondom dit primaire foerageergebied is behoud van rust essentieel. Na uitvliegen blijven de jongen vaak nog binnen een straal van 1 kilometer van het nest, waarbinnen ook voldoende voedsel aanwezig is. Naast behoud van nestlocatie, is ook het behoud van geschikt foerageergebied met veel grote insecten, muizen en eventueel reptielen direct rondom en grenzend aan de nestlocatie en van belang.

Tapuit

Nestlocatie 5 - 25 hectare binnen geschikt leefgebied

Tapuiten nestelen in open duingebied of open heideterreinen en zandverstuivingen. De nestplaats is een holte onder de grond (konijnenhol), een kier/holte in een stapelstenen of een speciale nestkast. Het foerageergebied ligt in of direct bij de nestplaats. Van belang hiervoor is een afwisseling van zandige stukken en korte vegetatie. Konijnen spelen van nature een belangrijke rol bij de instandhouding van zowel het nest- als foerageerhabitat. Dit raakt te begroeid bij gebrek aan dynamiek en veel stikstofdepositie. Rondom broedlocatie (>100 meter) volledige rust behouden zodat alle functies gebruikt kunnen blijven worden. Betreding of belasting van broedlocaties voorkomen om aantasting (instorting) van nestholtes te voorkomen.

Paapje

Nestlocatie 5 - 25 hectare binnen geschikt leefgebied

Paapjes zijn trekvogels die gedurende april-augustus gebruik maken van het broedgebied. Paapjes komen vooral voor in vochtige tot natte hoogveen- en heidegebieden en open, extensief gebruikte agrarische landschappen. Binnen deze gebieden hebben ze een sterke voorkeur voor variatie in de horizontale en verticale vegetatiestructuur. In deze gebieden is het van belang dat hier en daar struiken en (jonge) bomen aanwezig zijn om vanaf te speuren naar prooien. Foerageren doen ze in wat ijlere vegetatie. De nestlocatie ligt in het foerageergebied en vormt samen het geheel van de functionele leefomgeving. Ze nestelen bij voorkeur in dichte vegetatie van grassen, dit geeft nog eens aan dat het Paapje houdt van een mozaïekpatroon van verschillende vegetatiestructuren in zijn leefomgeving.

Kramsvogel

Nestlocatie 5 - 25 hectare binnen geschikt leefgebied

Bij Kramsvogels overlapt de nestlocatie met het foerageergebied en deze vormen samen de functionele leefomgeving. Dit kenmerkt zich door een afwisseling van (enigszins natte) graslanden, populierenbosjes, (hoogstam)boomgaarden en singels. Het nest bevindt zich op enkele meters hoogte in takoksels van flinke bomen. Voor deze soort is het noodzakelijk de landschapselementen (boomgaarden, singels, bosjes) in geschikt broedgebied te behouden.

IJsvogel

25 - 100 meter oever of watergang, visrijke wateren mogen op enige afstand van het nest liggen (1 - 2 kilometer)

Het leefgebied van IJsvogel omvat bij voorkeur (langzaam) stromend, visrijk water met steile, natuurlijke oeverwanden. Stilstaand water wordt ook gebruikt, zolang er kleine vis aanwezig is en deze zichtbaar is (min of meer helder water). De oeverwanden gebruiken ze om nestholtes in te graven, ook kan een omgevallen boom met wortelkluit fungeren als nestgelegenheid. Rond de nestholte mogen bomen/struiken aanwezig zijn, deze zorgen voor schaduwwerking om het water vegetatievrij te houden. Een deel van het visrijke water mag op enige afstand (1 tot 2 kilometer) van de nestholte liggen. Nestholtes mogen kunstmatig aangelegd zijn (afgestoken oever, opgeworpen grondwal, betonnen keerwand). Belangrijk is dat de nestgelegenheid op een rustige plek ligt, (geregeld) bezoek van mensen (<50 meter) van het nest is ongewenst.

Huismus

Standvogel met leefgebied van enkele tientallen tot honderden meters

Huismussen hebben een klein leefgebied dat jaarrond gebruikt wordt. Hierbinnen wordt zowel gebroed, gefoerageerd en gerust. De nestlocatie en het essentiële foerageergebied liggen dicht bij elkaar en vormen samen het geheel van de functionele omgeving. Hierbinnen is het behouden van alle functies noodzakelijk. Vaak wordt geen grotere afstand afgelegd dan enkele tientallen tot honderden meters. Naast de nestlocaties (in gebouwen, maar ook in dichte Klimop of op erven in bijvoorbeeld Ooievaarsnesten), is op zeer korte afstand rommelig groen voor voedsel (insecten en zaden) en dekking (hagen, struweel et cetera) noodzakelijk, zonder tussenliggende barrières. Enkele straten zonder groen, met hoogbouw of

open landbouwpercelen kunnen al een barrière vormen. Voor duurzaam behoud van een (lokale) populatie is, door de zeer kleine dispersieafstanden, het nodig dat diverse leefgebieden bij elkaar in de buurt liggen.

Ringmus

Enkele hectares rondom nestplaats kan voldoende mits met voldoende kruidenrijke plekken

Onderdeel van de functionele leefomgeving van Ringmussen zijn oude bomen en bebouwing, vaak in cultuurland kruidenrijke terreintjes. De nesten liggen in natuurlijke (boom)holtes, in schuren, onder dakpannen, in nestkasten en soms aan de zijkant van nesten van Ooievaar of Buizerd. Naast de bescherming van de nestlocatie is ook behoud van de geschiktheid van het foerageergebied noodzakelijk. De soort foerageert in kruidenrijke vegetaties, dat kunnen akkers zijn maar ook overhoekjes en boererven/moestuinen et cetera. Deze liggen bij voorkeur direct rondom nestplaats, maar enige afstand kan overbrugd worden. Deze locaties zijn vooral gelegen in kleinschalig cultuurland. Voor de dekking (tegen predatoren) is het een pré dat er dichte struiken staan.

Roek

Kolonie in bosjes van enkele hectares of lijnvormig element, foerageergebied (grasland) binnen enkele honderden meters

De Roek broedt in kolonies van soms honderden paren, meestal in cultuurland, soms in dorpen. De nesten worden in bosjes of singels in hoge bomen gebouwd, vaak zijn dit (volgroeide) populieren of essen. Van belang is de nabijheid van agrarische graslanden waar Roeken voedsel zoeken. In het voorjaar wordt ook wel op bouwland gefoerageerd (kiemende zaden). Tijdens de broedtijd wordt doorgaans dicht bij de kolonie (tot op enkele honderden meters) naar voedsel gezocht. Na het uitvliegen van de jongen kan dit meerdere kilometers bedragen. Het bos(je) waarin de kolonie zich bevindt dient functioneel te blijven. Dat wil zeggen voldoende bomen behouden met een draagkracht voor de maximaal vastgestelde kolonieomvang. Verder dient bepaald te worden of er voldoende foerageergebied beschikbaar is binnen enkele honderden meters van de nestplaats.

Raaf

Nestlocatie enkele hectare, leefgebied 100 - 1.000 hectare

Raven hebben een voorkeur voor uitgestrekte, rustige bosgebieden, soms afgewisseld met

heide. Broeden doen ze bij voorkeur in Grovedennen. De locaties waar gebroed wordt hielden tot recent in ons land sterk verband met grote, beboste stuwwallen. Sinds enkele jaren worden ook andere (rustige) bosgebieden in Nederland bezet door Raven. Rust (beperkte recreatie, stilte) rond de nestplaats is belangrijk. De dichtheden zijn vrijwel altijd laag. Als echte opportunist kunnen Raven op veel plekken voedsel vinden. Eiwitrijk (dierlijk) voedsel is echter wel belangrijk voor deze soort, dit kan tot op kilometers van de nestplaats worden gehaald.

4.3 Rustgebieden

4.3.1 Reigers en Aalscholver

Reigers hebben vaak gemeenschappelijke slaapplaatsen, doorgaans in bomen langs water, maar kunnen zich ook in rietkragen bevinden. Aalscholvers hebben vergelijkbare slaapplaatsen, soms ook in de broedkolonies, maar kunnen ook op zandplaten rusten. Overeenkomst is dat de locaties ontoegankelijk zijn als bescherming tegen predatie.

Aalscholver

Eén tot enkele hectare

Slaapplaatsen van Aalscholvers kunnen zich op dezelfde locatie bevinden als de broedkolonie, maar vaak betreft het ook alternatieve plekken. Niet alleen in boomgroepen, maar ook op kale oevers of eilanden. Slaapplaatsen worden jaarrond gebruikt, waarbij de hoogste dichtheden aanwezig zijn buiten het broedseizoen. Grootste concentraties meestal op locaties die vrij zijn van directe verstoring of kans op predatie. Vaak in de buurt van foerageergebied, maar Aalscholvers kunnen grote afstanden afleggen van en naar foerageergebieden. Overdag bevinden zich ook vaak rustende vogels op slaapplaatsen. Slaapplaatslocaties dienen functioneel te blijven. Dat wil zeggen voldoende bomen of ruimte behouden met een draagkracht voor de maximaal vastgestelde groepsomvang. Door de grote afstanden die afgelegd kunnen worden van en naar foerageergebieden, is aaneengeslotenheid geen vereiste. Het behouden van open aanvliegroute van en naar de slaapplaats is wel relevant.

Grote Zilverreiger

Onbekend, minimaal enkele hectare

Slaapplaatsen doorgaans in bomen langs of boven water, in rietrijke gebieden en/of bij snijdende wind ook in ondiep water langs rietkragen slapend. Net als de broedlocaties

bevinden slaappleatsen zich daarmee op plekken die niet of moeilijk bereikbaar zijn voor grondpredatoren. Overnachten gebeurt in de regel binnen 15 kilometer van hun foerageergebied, dat bestaat uit visrijke sloten en muizenrijke graslanden. Door de grote afstanden die afgelegd kunnen worden, is aaneengeslotenheid geen vereiste. Het behouden van (onverstoorde) open aanvliegroete van en naar de slaappleats is wel relevant. Rekening dient gehouden te worden met behoud van rust en ontoegankelijkheid rondom de slaappleatsen.

Kleine Zilverreiger

Onbekend, minimaal enkele hectare

Slaappleatsen van Kleine Zilverreigers bevinden zich vaak in bomen langs of boven water en hebben niet altijd een directe relatie met omliggend gebied. De primaire foerageergebieden liggen vaak op enige afstand. Rustplekken worden geregeld samen gebruikt met andere soorten uit hetzelfde habitat als Aalscholver en Grote Zilverreigers. Kleine Zilverreigers maken gebruik van deze plekken gedurende de late zomer tot het vroege voorjaar, overwegend gedurende de nacht. Door de grote afstanden die afgelegd kunnen worden, is aaneengeslotenheid geen vereiste. Het behouden van (onverstoorde) open aanvliegroete van en naar de slaappleats is wel relevant. Rekening dient gehouden te worden met behoud van rust en ontoegankelijkheid rondom de slaappleatsen.

Purperreiger

Eén tot enkele hectare

Slaappleatsen van Purperreigers zien we vooral in de nazomer en het vroege najaar (juli-september). De slaappleatsen bevinden zich meestal in uitgestrekte moerassen van rietvelden met (lage) bomen en struiken omringd door water. Net als de broedlocaties bevinden slaappleatsen zich daarmee op plekken die niet of moeilijk bereikbaar zijn voor grondpredatoren. Overnachten gebeurt in de regel binnen hun foerageergebied. Door de grote omvang van het leefgebied, is aaneengeslotenheid met primair leefgebied geen vereiste. Het behouden van (onverstoorde) open aanvliegroete van en naar de slaappleats is wel relevant. Rekening dient gehouden te worden met behoud van rust en ontoegankelijkheid rondom de slaappleatsen.

4.3.2 Ganzen en zwanen

Slaappleatsen van ganzen en zwanen hebben veel overeenkomsten, onder andere dat deze alleen in het winterhalfjaar gebruikt worden.

Meestal betreft het grote open wateren, met enige beschutting in de vorm van oevervegetatie. Relevant is het behoud van rust direct op het water en in de wijde omgeving. Individuen kunnen van grote afstand afkomstig zijn (<20 kilometer), deels afhankelijk van geschikt foerageergebied, maar de voorkeur gaat uit naar kortere afstanden. De meeste soorten maken ook gebruik van voorverzamelplaatsen met een vergelijkbaar karakter. Gemengde groepen komen geregeld voor. Uitwisseling tussen plassen in de nabijheid van elkaar lijkt over het algemeen geen knelpunt, mits de rust en beschutting gewaarborgd is. Omvang per slaappleats van enkele tot meer dan 100 hectare.

Brandgans

Enkele tot >100 hectare

Brandgans heeft een voorkeur voor slaappleatsen op groot open water, soms ver uit de kust. Maar ook ondergelopen graslanden en grote poelen worden gebruikt, mits in voldoende open gebied. Exemplaren kunnen van grote afstand komen (<20 kilometer), maar de voorkeur gaat uit naar kortere afstanden. Van belang is de aanwezigheid van voldoende rust op zowel de voorverzamelplaats (eveneens open water of ondergelopen graslanden) als de slaappleats zelf. Uitwisseling tussen plassen in de omgeving is over het algemeen geen knelpunt, mits de rust en beschutting gewaarborgd is. Rust is vooral de afwezigheid van menselijke activiteiten zoals verkeer of scheepvaart, recreatievaart, wandelaars en huisdieren.

Grauwe Gans

Enkele tot >100 hectare

Grauwe Gans heeft een voorkeur voor slaappleatsen op beschut open water, dit kan groot open water zijn, maar meestal kleinere plassen in de directe nabijheid van het foerageergebied (grasland). Veelal een voorkeur voor kleinere plassen (kleiputten), beschutte randen of ondiepe gedeeltes. Van belang is de aanwezigheid van voldoende rust op zowel de voorverzamelplaats (ook open water of ondergelopen graslanden) als de slaappleats zelf. Uitwisseling tussen plassen in de omgeving is over het algemeen geen knelpunt, mits de rust en beschutting gewaarborgd is. Gedurende de slagpenrui worden rietmoerassen en andere dichte moerassen opgezocht, vaak nabij het broedgebied. Omdat opgaande bomen rondom een plas of moeras geen knelpunt is (beschutting), is rust vooral de afwezigheid van menselijke activiteiten zoals verkeer of scheepvaart, recreatievaart, wandelaars en huisdieren.

Kolgans

Enkele tot >100 hectare

Kolgans heeft een voorkeur voor slaappleatsen op beschut open water, maar kan ook groot open water zijn. Veelal een voorkeur voor beschutte randen of ondiepe gedeeltes, maar minder besloten als Grauwe Gans. Exemplaren kunnen van grote afstand komen (<20 kilometer), maar de voorkeur gaat uit naar kortere afstanden. Van belang is de aanwezigheid van voldoende rust op zowel de voorverzamelplaats (ook open water of ondergelopen graslanden) als de slaappleats zelf. Uitwisseling tussen plassen in de omgeving is over het algemeen geen knelpunt, mits de rust en beschutting gewaarborgd is (wordt). Omdat opgaande bomen geen knelpunt zijn (beschutting), is verstoring vooral van menselijke aard zoals verkeer of scheepvaart, recreatievaart, wandelaars en huisdieren.

Dwerggans

Enkele tot >100 hectare

Door de zeer kleine populatie is, ondanks dat de soort veel gevolgd wordt, weinig bekend over de slaappleatsvoorkeur. Er zijn geen aanwijzingen dat deze afwijkt van de voorkeur van andere ganzensoorten, waarmee Dwerggans vaak ook gezamenlijk voorkomt. Ook Dwerggans heeft een voorkeur voor slaappleatsen op groot open water en ondergelopen graslanden. Exemplaren kunnen grotere afstanden afleggen, maar de voorkeur gaat uit naar kortere afstanden. Van belang is de aanwezigheid van voldoende rust op zowel de voorverzamelplaats (ook open water of ondergelopen graslanden) als de slaappleats zelf. Dwerggans lijkt sterk plaatstrouw ten aanzien van de overwinteringsgebieden (en broedgebied), maar dit lijkt wat te versnipperen in recente jaren. Dit zal daarmee ook gelden voor de keuze voor de slaappleats. Uitwisseling tussen verschillende locaties in de omgeving lijkt daarmee geen knelpunt, mits de rust gewaarborgd is (wordt). Rust is vooral de afwezigheid van menselijke activiteiten zoals verkeer of scheepvaart, recreatievaart, wandelaars en huisdieren.

Toendrarietgans

Enkele tot >100 hectare

Toendrarietgans heeft een voorkeur voor slaappleatsen op beschut open water, maar dat kan ook groot open water zijn. Veelal een voorkeur voor beschutte randen of ondiepe gedeeltes. Exemplaren kunnen van grote afstand komen (<20 kilometer), maar de voorkeur gaat uit naar kortere afstanden. Van belang is de aanwezigheid van voldoende rust op zowel de voorverzamelplaats (open water of ondergelopen graslanden) als de slaappleats

zelf. Uitwisseling tussen plassen in de omgeving is over het algemeen geen knelpunt, mits de rust en beschutting gewaarborgd is (wordt). Omdat opgaande bomen geen knelpunt is (beschutting), is verstoring vooral van menselijke aard zoals verkeer of scheepvaart, recreatievaart, wandelaars en huisdieren.

Kleine Rietgans

Enkele tot >100 hectare

Hoewel Kleine Rietganzen tussen andere ganzen op allerlei rustplekken kunnen opduiken zal het gros van de slaappleatsen dicht bij de concentraties van foerageerlocaties liggen. Rustplaatsen liggen op grote, open wateren en soms op ondergelopen graslanden. Het overbruggen van enkele kilometers richting een rustplek is echter zeker mogelijk. Het behouden van open aanvliegroute van en naar de slaappleats is wel relevant.

Kleine Zwaan

Enkele tot >100 hectare

Slaappleats doorgaans groot open water, soms op ondergelopen velden. Bij strenge vorst en bevroren water soms op ijs slapend, soms verkassend naar open water waarbij grote afstanden (>20 kilometer) afgelegd kunnen worden. Kleine Zwanen kunnen de gehele dag gebruik maken van de rustplaats, maar overwegend overlappen ze weinig met het foerageergebied. Soms hebben de vogels een omgedraaid ritme: foerageren ze 's nachts en rusten ze overdag. De soort heeft ook voorverzamelplaatsen. Door de grote afstanden die afgelegd kunnen worden, is aaneengeslotenheid geen vereiste. Het behouden van open aanvliegroute van en naar de slaappleats is wel relevant. Ook rust rondom de rustplaats binnen enige honderden meters is belangrijk.

Wilde Zwaan

Enkele tot >100 hectare

Slaappleats doorgaans groot open water, soms op ondergelopen velden. Bij strenge vorst en bevroren water soms op ijs slapend, soms verkassend naar open water waarbij grote afstanden (>20 kilometer) afgelegd kunnen worden. Soms hebben de vogels een omgedraaid ritme: foerageren ze 's nachts en rusten ze overdag. De vogels kunnen van foerageergebieden op vele kilometers afstand komen aanvliegen. De soort heeft ook voorverzamelplaatsen. Door de grote afstanden die afgelegd kunnen worden, is aaneengeslotenheid geen vereiste. Het behouden van open aanvliegroute van en naar de slaappleats is wel relevant. Ook rust rondom de rustplaats binnen enige honderden meters is belangrijk.

4.3.3 Kraanvogel

Kraanvogel

Enkele tientallen hectaren (foerageert soms tot >10 kilometer van de rustplaatsen)

Slaapplaatsen van Kraanvogels kenmerken zich door een gelijkenis met het broedgebied. Sommige van deze slaapplaatsen worden jaarlijks gebruikt. De slaapplaatsen zijn overwegend gesitueerd in (afgegraven) hoogvenen, uitgestrekte heidevelden met voldoende afstand tot bebouwing, wegen en recreanten. Bij voorkeur staan Kraanvogels in een laagje water. Opportunistisch kan, bij plotseling optredende slechte trekomstandigheden, ook geslapen worden op minder gunstige locaties zoals akkers en weilanden. Deze laatste locaties worden echter zelden langdurig gebruikt. Omvang tot enkele tientallen hectaren. Let op, foerageert soms ver weg van de rustplaatsen, tot meer dan 10 kilometer. Kraanvogels kunnen jaarrond aanwezig zijn, met (korte) pieken met veel vogels in het voor- en najaar.

4.3.4 Meeuwen

Aan de kust slapen en rusten meeuwen vooral op zandplaten, rustige stranden en soms ook in de duinen. In het binnenland wordt ook op grote open plassen (zandwinplassen) gerust. Voor alle soorten geldt dat de omvang van de slaapplaats sterk afhankelijk is van de grootte van de groep slapende meeuwen en van het beschikbare oppervlak. Zandplaten en open water kunnen enkele hectare tot enkele honderden hectares groot zijn.

Kleine Mantelmeeuw

Enkele tot >100 hectare

Rustplaatsen van Kleine Mantelmeeuwen worden zowel overdag als 's nachts gebruikt. Ze bestaan aan de kust vooral uit zandplaten en duinen, soms wordt ook op zee geslapen. In het binnenland bestaan slaapplaatsen overwegend uit wateren met zandige oevers. Kleine Mantelmeeuwen slapen vaak samen met andere (grote) meeuwen. Van belang is dat op deze plekken de bestaande rust behouden blijft. In de broedperiode worden kolonies door jonge vogels dikwijls gebruikt als rustplaats.

Zilvermeeuw

Enkele tot >100 hectare

Slaapplaats in binnenland meestal op grote open plassen, aan de kust op zandplaten, in duinen en op zee. Broedkolonies fungeren in broedtijd als slaapplaats voor onvolwassen vogels. Vaak gemengd met andere meeuwen, zowel in slaaplucht als op slaapplaats.

Slaapplaatsen kunnen op kilometers afstand van de foerageergebieden liggen. Het is belangrijk dat er voldoende rust is in een zone van enkele honderden meters rondom de slaapplaats.

Stormmeeuw

Enkele tot >100 hectare

Gemeenschappelijke slaapplaats in binnenland meestal op grote open plassen, aan de kust op zandplaten. Broedkolonies fungeren in broedtijd als slaapplaats voor onvolwassen vogels, vaak gemengd met andere meeuwensoorten. De foerageergebieden kunnen op kilometers afstand liggen. Het is belangrijk dat er voldoende rust is in een zone van enkele honderden meters rondom de slaapplaats.

Kokmeeuw

Enkele tot >100 hectare

Rustplaatsen van Kokmeeuwen worden zowel overdag als 's nachts gebruikt. Ze bestaan aan de kust vooral uit zandplaten, pieren, dijken en duinen, soms wordt ook op zee geslapen. In het binnenland bestaan slaapplaatsen overwegend uit grote open wateren, daarnaast kan gerust worden op akkers en graslanden. Kokmeeuwen slapen vaak samen met andere (grote) meeuwen. In de broedperiode worden kolonies door jonge vogels dikwijls gebruikt als rustplaats. Het is belangrijk dat er voldoende rust is in een zone van enkele honderden meters rondom de slaapplaats.

Zwartkopmeeuw

Enkele tot >100 hectare

Slaapplaats in binnenland meestal op grote open plassen, aan de kust op zandplaten, in duinen en op zee. Broedkolonies fungeren in broedtijd als slaapplaats voor onvolwassen vogels. Vaak gemengd met andere meeuwen, zowel in vlucht als op slaapplaats. Foerageergebieden kunnen op kilometers afstand liggen. Het is belangrijk dat er voldoende rust is in een zone van enkele honderden meters rondom de slaapplaats.

4.3.5 Sterns

De specifieke slaap- en rustplaatsen verschillen per soort. Lachstern is een zeldzame doortrekker die rust in waterrijke gebieden met zandplaten, maar ook op zandwinplassen met drijvende elementen. Reuzenstern is een schaarse doortrekker die gebruik maakt van onbegroeide schelpen- of zandbanken, eilandjes en soms van pieren of strekdammen. Zwarte stern heeft gemeenschappelijke slaapplaatsen bij grote open wateren.

Lachstern

Enkele tot >100 hectare

Lachsterns rusten in Nederland in kleine groepen op specifieke locaties, voornamelijk in de Kop van Noord-Holland en langs de Dollardkust. De locaties hebben gemeen dat ze in getijdegebieden liggen, op de rand tussen kwelder en wad (kwelderrand). Op deze locaties slapen Lachsterns gedurende de zomer en vroege nazomer. Door de openheid van het leefgebied, is het behoud van rust noodzakelijk en dient een ruime afstand (enkele honderden meters) open en onverstoorde te blijven. Vogels foerageren op enkele tot tientallen kilometers van de rustlocatie.

Reuzenstern

Geen specifieke omvang of aantal, situatie specifiek

Gemeenschappelijke slaappleaatsen worden voornamelijk in de nazomer gebruikt. Vaak wordt ook overdag gerust. In het voorjaar trekken ook Reuzensterns door Nederland waarbij (kortstondig) gepleisterd wordt, maar is minder sprake van concentratievorming (maar het komt wel voor). De slaappleaatsen liggen vaak op de oeverlanden van grote wateren (voornamelijk IJsselmeerkust) of grote wetlands (voornamelijk Lauwersmeer). Gefoerageerd wordt op de nabij gelegen grote wateren, waarbij wel tot op enkele kilometers afstand van de slaappleaats kan gebeuren. Behalve rust lijken Reuzensterns ondiep water (tot hun poten) te prefereren in open landschap, vooral op ontoegankelijke plekken als zandbanken, steigers, dammen et cetera.

Zwarte Stern

Vanaf enkele hectare

Slaappleaats op zandplaten, slik, ondiepe open wateren, opgespoten terrein, pieren en strekdammen, nabij grote wateren, in Nederland met name IJsselmeer gebied. Dat kan om vele duizenden vogels gaan in de (na)zomermaanden. Slaappleaatsen kunnen op kilometers afstand liggen van de foerageergebieden. Het is belangrijk dat er voldoende rust is in een zone van enkele honderden meters rondom de slaappleaats.

4.3.6 Steltlopers

Rui- en slaappleaatsen van steltlopers bevinden zich veelal in waterrijke gebieden met ondiep water zoals natte graslanden, vennen en oevers van plassen. In het kustgebied ook op kwelders, kribben, pieren of dijktaaluds.

Grutto

Enkele tot >100 hectare

Slaappleaatsen in waterrijke gebieden met ondiep water, zoals natte graslanden (plastras), vennen of oevers van plassen. Deze locaties zijn essentieel voor rust en het op peil brengen van de conditie. In natte jaren met veel drassige plaatsen zijn er meer slaappleaatsen dan in droge jaren. De vogels kunnen van foerageergebieden op vele kilometers afstand komen aanvliegen en kan daar ook voorverzamelplaatsen hebben. De slaappleaatsen worden vanaf enkele uren voor zonsondergang bezet. Het aantal exemplaren is in het voorjaar groter dan tijdens de nazomer-/najaarsdoortrek. Van belang is het behoud van rust tot op een ruime afstand (<1.000 meter) en behoud kwaliteit slaappleaats (plastras).

Kemphaan

Enkele tot >100 hectare

Kemphanen rusten bij voorkeur in groepen bij elkaar, maar naast Kemphanen vaak ook samen met andere steltlopers, meeuwen en eenden. De rustplaatsen zijn overwegend plekken waar een paar centimeter water staat zodat predatoren niet makkelijk bij de vogels kunnen komen. Deze rustplaatsen kunnen plekken zijn die jaren achtereen worden gebruikt zoals ondiepe wateren of langs oevers, maar kunnen ook plotseling ontstaan bijvoorbeeld bij het onderwater lopen van graslanden of akkers.

Regenwulp

Geen specifieke omvang, situatie specifiek. Slaappleaatsen bekend van enige tientallen hectares

In het binnenland liggen gemeenschappelijke slaappleaatsen in ondiepe vennen, oevers van (zandwin)plassen en natte graslanden. De vogels foerageren op nabij gelegen graslanden, maar het lijkt mogelijk dat deze op kilometers afstand liggen. De slaappleaatsen worden vanaf enkele uren voor zonsondergang bezet. Soms betreft het een voorverzamelplaats en vertrekken de verzamelde vogels alsnog naar de werkelijke overnachtingsplaats. Het aantal is in het binnenland groter in het voorjaar dan tijdens de nazomer-/najaarsdoortrek. Aan de kust is dit andersom. Hier zijn ook slaappleaatsen/rustplaatsen te vinden op hoogwatervluchtplaatsen op kwelders, dijktaaluds et cetera, maar ook binnendijks gelegen inlagen. Bij laagwater wordt op intergetijdenslikken gefoerageerd (vooral in de nazomer, maar ze kunnen ook op binnendijkse graslanden foerageren (vooral in het voorjaar). Op slikken wordt overdag het getijdenritme gevolgd, maar lijken vogels 's avonds sowieso slaappleaatsen op te zoek. Rust in een zone van enige honderden meters rondom de slaappleaats

en vooral in het binnenland ondiep water lijken vereisten voor de slaappleaats. Het behouden van open (onverstoord) aanvliegroure van en naar de slaappleaats is tevens relevant.

Scholekster

Van kleiner de één hectare tot enkele tientallen hectares

Aan het begin van het broedseizoen verzamelen Scholeksters zich nabij de broedplaatsen in zogenaamde sozen. Dit betreft vergelijkbare plekken als een hoogwatervluchtplaats (zie paragraaf 4.3.11), waar echter meer sociale activiteit plaats vindt. Niet broedende vogels verblijven tijdens het broedseizoen ook in deze sozen. Het gaat vaak om tientallen vogels. Foerageergebieden kunnen grenzen aan de rustplaatsen, maar vooral in intergetijdengebied met slikplaten ook op kilometers afstand liggen. Het is belangrijk dat er voldoende rust is binnen enkele honderden meters van de rustplaats (zowel sozen als hoogwatervluchtplaatsen) en dat er een goede connectiviteit is met de voedselgebieden (vogels kunnen zich direct tussen beide locaties verplaatsen).

Wulp

Vanaf enkele hectares of enkele honderden meters

Slaappleaatsen (en rustplaatsen om te overtijen) in waterrijke gebieden met ondiep water, ook wel op (verbrande) heide en basaltglooiingen. De vogels kunnen van foerageergebieden op vele kilometers afstand komen aanvliegen en kunnen daar ook voorverzamelplaatsen hebben. De slaappleaatsen worden vanaf enkele uren voor zonsondergang bezet. Het aantal exemplaren is het voorjaar groter dan tijdens de nazomer-/najaarsdoortrek. Van belang is het behoud van rust tot op een ruime afstand (<1.000 meter) en behoud kwaliteit (plas-dras) en ontoegankelijkheid (heide) slaappleaats.

4.3.7 Roofvogels

Op slaappleaatsen van beide kiekendieven kunnen soms tientallen vogels overnachten, soms in gemengde groepen. Favoriet zijn rietvelden, natte heidevelden, hoogvenen, duinvalleien, kwelders en verruigde of groenbemeste akkers. Ontoegankelijkheid is van groot belang omdat op de grond gerust wordt. Van slaappleaatsen van Smelleken en Zearend is weinig bekend, aannemelijk is in opgaande vegetatie nabij belangrijk foerageergebied

Blauwe Kiekendief

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

De gemeenschappelijke slaappleaatsen worden buiten de broedperiode gebruikt en zijn van belang voor het delen van informatie over voedselgebieden en bieden elkaar bescherming. Omdat de kiekendieven op de grond slapen is ontoegankelijkheid een voorwaarde. Het betreft veel open gebieden met een halfhoge vegetatie van circa 50 centimeter, zoals rietvelden, natte heides, hoogvenen, duinen, kwelders en natuurakkers. Slaappleaatsen worden jaarlijks gebruikt, waarbij niet elke vogel elke dag dezelfde locatie aan doet. Behoud van aanwezigheid van voldoende oppervlak en aantal geschikte alternatieve rustgebieden in de omgeving is noodzakelijk. Door gevoeligheid voor verstoring en predatie, dient een ruime afstand (enkele honderden meters) rondom de slaappleaats onverstoord te blijven.

Bruine Kiekendief

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

De gemeenschappelijke slaappleaatsen worden buiten de broedperiode gebruikt en zijn van belang voor het delen van informatie over voedselgebieden en bieden elkaar bescherming. Bij Bruine Kiekendief gaat het veelal om slaappleaatsen gedurende (najaars)trekperiode, alleen in Zeeland wordt ook in noemenswaardig aantal overwinterd. Het betreft meestal rietvelden of vergelijkbare, ontoegankelijke moerasvegetaties (kwelders). Slaappleaatsen worden jaarlijks gebruikt, waarbij niet elke vogel elke dag dezelfde locatie aan doet. Behoud van aanwezigheid van voldoende oppervlak en aantal geschikte alternatieve rustgebieden in de omgeving is noodzakelijk. Door gevoeligheid voor verstoring en predatie, dient een ruime afstand (enkele honderden meters) rondom de slaappleaats onverstoord te blijven.

Smelleken

Omvang onbekend

Hierover is weinig bekend. Foerageert in open akker gebieden of natuurlijk terrein, zoals kwelders en open duin waar ook veel zangvogels foerageren en rusten (wintervoedselakkers en natuurakkers, zie bij o.a. Geelgors, Groenling en Keep). Rust hier vermoedelijk ook, in bomen, struiken of andere opgaande elementen zoals paaltjes of op een kluit of bult. Voor zover bekend heeft de soort geen gemeenschappelijke slaappleaatsen.

Zearend

Vanaf enkele hectares per locatie

Er is weinig specifieke informatie over slaappleaatsen. Slaappleaats voor zo ver bekend

in boom/bosje in of bij rustige wetlands (waar voedsel gezocht wordt). Slaapplaatsen kunnen gebruikt worden door verschillende exemplaren tegelijk, vaak zijn dat niet-volwassen exemplaren. Vaak hetzelfde gebied, maar de exacte locatie varieert. Rust binnen enige honderden meters van de slaapplaats is belangrijk. Het behouden van open aanvliegeroute van en naar de slaapplaats is relevant.

4.3.8 Uilen

Specifieke slaap- en rustplaatsen verschilt sterk per soort. Ransuil gebruikt jaarrond beschutte plekken in bomen, terwijl Velduil vooral in lage vegetaties in open gebieden rust.

Ransuil

Geen specifieke omvang of aantal, situatie specifiek

Bij voorkeur naaldbomen, maar ook houtwallen, heggen, solitaire bomen in allerlei typen landschap, ook in bebouwde kom. Relevant is de aanwezigheid van dichte (vaak groenblijvende) vegetatie voor voldoende dekking (coniferen, Klimop et cetera). Ransuilen rusten (slapen) buiten het broedseizoen vaak gezamenlijk in enkele specifieke bomen, die jaren achtereen gebruikt kunnen worden. Volwassen vogels blijven nabij de broedplaats maar jongen zwerven soms over honderden kilometers uit. Een specifieke voorkeur is niet goed te duiden, in bosrijkere gebieden lijkt ook dekking tegen predatie (Havik) relevant. Omdat broedende vogels in de winterperiode veelal nabij de nestplekken blijven, is het behoud van geschikte roestbomen binnen de leefomgeving noodzakelijk. Het netwerk van roestbomen moet voldoende robuust blijven, om de vogels een plek en uitwijkmogelijkheden te bieden. Het behouden van een netwerk tussen de roestbomen en het foerageergebied is daarbij een aandachtspunt.

Velduil

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellootatie

Slaapplaatsen van Velduil betreft veel open gebieden met een halfhoge vegetatie van circa 50 centimeter, zoals rietvelden, natte heides, hoogvenen, duinen, kwelders en natuurakkers. Vaak nabij de foerageergebieden (open akkerland en open natuurterrein). Hier wordt gerust in taluds, slootkanten, moerasbosjes, struiken et cetera. Omdat Velduilen vooral op de grond slapen is ontoegankelijkheid een voorwaarde. Slaapplaatsen worden gebruikt door enkele exemplaren tot enkele tientallen bij elkaar, soms gezamenlijk op slaapplaatsen van

Blauwe Kiekendieven. De aanwezigheid van Velduilen wordt vooral gestuurd door woelmuizenaanbod, waardoor slaapplaatsen mogelijk niet jaarlijks worden gebruikt. Door de relatie met de (plotselinge) beschikbaarheid van voedsel, is het voorspellen van het - al dan niet - gebruiken van slaapplaatsen niet altijd goed mogelijk. Behoud van bekende slaapplaatsen en de aanwezigheid van voldoende oppervlak geschikt rustgebied in de omgeving is noodzakelijk. Door gevoeligheid voor verstoring dient een ruime afstand (enkele honderden meters) rondom de slaapplaats onverstoord te blijven.

4.3.9 Zwaluwen

Slaapplaatsen bevinden zich doorgaans in riet, maar Boerenzwaluw kan ook van maïs of andere hogere vegetaties gebruik maken. Beide soorten maken gedurende het hele broedseizoen gebruik van slaapplaatsen (niet gepaarde of niet broedende vogels), de hoogste dichtheden ontstaan in de nazomer, wanneer jongen uitgevlogen zijn, maar de vogels nog niet weggetrokken zijn naar de overwinteringsgebieden. Daadwerkelijke slaapplaats hoeft niet groot te zijn (één tot enkele hectare), voldoende rust in omliggend gebied van enkele tientallen hectare

Boerenzwaluw

Een tot enkele hectare

Slaapplaatsen bevinden zich vaak jaren op dezelfde locatie, maar enige verschuivingen of verplaatsingen door de omgeving zijn mogelijk. Het betreft veelal overjarig riet boven ondiep tot matig diep water. In geval van beheer van vegetaties, is het daarom van belang dat altijd een voldoende groot oppervlak behouden blijft om grote groepen (tot wel enkele duizenden vogels) een plek te bieden. De slaapplaatsen zijn niet specifiek gebonden aan de broedplaatsen, exemplaren komen van grote afstanden naar de gezamenlijke plek. Voldoende omvang, ook buiten de daadwerkelijke slaapplaats, noodzakelijk voor onverstoorde nacht. Ook enige mate van ontoegankelijkheid om rust te garanderen.

Oeverzwaluw

Een tot enkele hectare

Slaapplaatsen van Oeverzwaluwen kunnen zowel in het voorjaar als na het broedseizoen bezet zijn. Dezelfde locaties worden vaak jaren achter elkaar gebruikt, geregeld samen met andere soorten zwaluwen zoals Boerenzwaluw en Huiszwaluw. Het aantal dat per locatie slapen kunnen variëren van enige tientallen tot enkele duizenden. Het betreft veelal overjarig

riet boven ondiep tot matig diep water, meestal van enig formaat. In geval van beheer van vegetaties, is het daarom van belang dat altijd een voldoende groot oppervlak behouden blijft om grote groepen (tot wel enkele duizenden vogels) een plek te bieden.

4.3.10 Zangvogels

Dit is een diverse groep in een diversiteit aan landschappen. De gemene deler is dat het min of meer specialisten zijn die jaarrond gebruik maken van hetzelfde gebied of waarbij de rustplaatsen gekoppeld zijn aan de foerageergebieden.

Frater

De rustgebieden voor overwinterende Fraters zijn gekoppeld aan de foerageerlocaties. Zie paragraaf 4.3.3.

Geelgors

De rustgebieden voor overwinterende Geelgorzen zijn gekoppeld aan de foerageerlocaties. Zie paragraaf 4.3.3.

Keep (agrarisch gebied)

Onbekend, enkele opgaande structuren per foerageergebied

De rustplaatsen van Kepen in het agrarisch gebied sluit aan op de foerageerlocaties (zie paragraaf 4.3.3.). De singels en andere dekking rond de benodigde akkers in het agrarisch gebied (wat Kepen in de winter prefereren in Nederland) zorgen voor geschikte slaapplekken. Naast deze slaapplekken in het agrarisch gebied kunnen Kepen slaapplekken van miljoenen vogels hebben in of nabij Beukenbossen, vooral bekend uit Centraal-Europa.

Huismus

Rustplaats kan klein zijn (een struik), op afstand van enkele tot honderden meters van nestplaats

Rustplaatsen van Huismus betreft de gezamenlijke slaapplekken die vooral gebruikt worden buiten het broedseizoen. Maar ook gedurende het broedseizoen kunnen niet-broedende vogels hiervan gebruik maken. Het gaat meestal om dichte begroeiingen als hagen van Meidoorn, Vuurdoorn, Haagbeuk of Liguster, dichte Klimop of coniferen. Ook hoog opgaande siergrassen als bamboe worden gebruikt. Als het maar om een dichte beschutting gaat. Deze rust- en slaapplekken zijn ook sociale plekken met veel interactie. Meestal bevinden zich deze plekken in de directe nabijheid van de broedlocaties, maar kan ook op enige afstand liggen waar

broedvogels uit de omgeving gezamenlijk gebruik van maken. Meestal zijn er verschillende plekken in de omgeving van de broedlocaties aanwezig, waartussen ook uitwisseling plaatsvindt. De plekken kunnen jarenlang gebruikt worden. Behoud van diversiteit aan rustplaatsen binnen de actieradius (maximaal enkele honderden meters) is noodzakelijk om lokale veranderingen op te kunnen vangen.

Ringmus

Onbekend, enkele opgaande structuren per foerageergebied

Rustplaatsen van Ringmus betreft de gezamenlijke slaapplekken die vooral gebruikt worden buiten het broedseizoen. Maar ook gedurende het broedseizoen kunnen niet-broedende vogels hiervan gebruik maken. Deze rust- en slaapplekken zijn ook sociale plekken met veel interactie. Meestal bevinden zich deze plekken in de directe nabijheid van de broedlocaties, maar kan ook op enige afstand liggen waar broedvogels uit de omgeving gezamenlijk gebruik van maken (enkele honderden meters). Ringmussen zwerven na de broedtijd ook wel uit en er is enige aanvoer van broedvogels uit het noorden. Meestal zijn er verschillende plekken in de omgeving van de broedlocaties aanwezig, waartussen ook uitwisseling plaatsvindt. De plekken kunnen jarenlang gebruikt worden. Behoud van diversiteit aan rustplaatsen binnen de actieradius (maximaal enkele honderden meters) is noodzakelijk voor gebruik onder verschillende omstandigheden (voedselbeschikbaarheid, broedperiode, weer et cetera).

Roek

Vanaf enkele hectare

Vooraf buiten de broedtijd bezoeken Roeken gemeenschappelijke slaapplekken. De slaapplekken kunnen dezelfde plekken zijn als de broedkolonies, maar dit kan ook in vergelijkbare opstanden nabij zijn. Een deel van de onvolwassen vogels verspreid zich mogelijk deels verder uit. De slaapplekken kunnen wel op tientallen kilometers van de foerageergebieden liggen. Belangrijk is dat de opgaande bomen in het bosje functioneel blijven en dat er rust is rondom en tijdens zonsondergang in zone van enige honderden meters. Verder is het belangrijk dat er een relatie behouden blijft tussen de slaapplekken en de omliggende voedselgebieden.

Spreeuw

Omvang varieert sterk, van een bosje van een hectare tot uitgestrekte bosgebieden van hectares.

Spreeuwen gebruiken vooral buiten de broedtijd gemeenschappelijke slaappleaatsen die uit vele duizenden vogels kunnen bestaan. Ze kunnen tientallen kilometers afleggen, van de gebieden waar ze overdag voedsel zoeken, via voorverzamelplaatsen (hoogspanningsmasten, bomen, gebouwen) naar de echte slaappleaats. Slaappleaats zelf is vaak een beschutte locatie als rietvelden, wilgenbosjes, grienden of boomkronen. De onbereikbaarheid voor grondpredatoren lijkt daarbij van belang te zijn. Grote slaappleaatsen worden jaarlijks gebruikt, waarbij niet altijd exact dezelfde locatie benut wordt, maar wel het gebied. Overigens kunnen slaappleaatsen ook buiten de broedtijd in paren of solitair overnachten, onder andere in bosjes. Het is belangrijk dat er tijdens en na de schemering voldoende rust is in een zone van enkele honderden meters rondom de slaappleaats.

4.3.11 Soorten van hoogwatervluchtplaatsen

Hoogwatervluchtplaatsen kunnen sterk in omvang verschillen van een strekdam van enkele tientallen meters tot hele kweldergebieden.

In het intergetijdengebied maken vogels, die bij laag water op de wad- en slikplaten foerageren, tijdens hoog water gebruik van zogenaamde hoogwatervluchtplaatsen (hvp's) om te rusten. Voorbeelden van geschikte hvp's zijn kwelderranden, hoge getijdenplaten, stranden, dijken en strekdammen. Soms betreft het ook binnendijkse gebieden zoals graslanden, bouwland of natuurterreinen. Hoogwatervluchtplaatsen kunnen gebruikt worden door kleine tot zeer grote groepen vogels, waarbij verschillende soorten ook gelijktijdig van dezelfde locatie gebruik maken. Het type hvp en de ruimtelijke afbakening kan per locatie, moment en soort verschillen. Het gebruik wordt onder andere gestuurd door de ligging ten opzichte van geschikt foerageergebied of specifieke weers- of getijdeomstandigheden. Hvp's zijn het hele jaar door bezet, maar vooral in de trekperiodes kunnen zeer hoge dichtheden aan vogels voorkomen.

De geselecteerde soorten die vallen onder de jaarrond bescherming betreffen die soorten waarvan bekend is dat ze in Nederland geregeld en in (relatief) hoge dichtheden gebruik maken

van hoogwatervluchtplaatsen en voldoen aan de selectiecriteria:

- Rotgans
- Eider
- Bergeend
- Smient
- Pijlstaart
- Wintertaling
- Wilde Eend
- Slobeend
- Scholekster
- Kluut
- Bontbekplevier
- Strandplevier
- Goudplevier
- Zilverplevier
- Kanoet
- Drieteenstrandloper
- Krombekstrandloper
- Bonte Strandloper
- Paarse Strandloper
- Rosse Grutto
- Wulp
- Zwarte Ruiter
- Tureluur
- Groenpootruiter
- Steenloper
- Kokmeeuw
- Stormmeeuw
- Zilvermeeuw
- Lepelaar
- Kleine Mantelmeeuw
- Dwergstern
- Grote Stern
- Noordse Stern
- Visdief
- Zwarte Stern

4.4 Foerageergebieden

4.4.1 Steltlopers

Het foerageergebied van de beide relevante steltlopers betreft stenig substraat als dammen, pieren en dijktaaluds in het intergetijdengebied.

Steenloper

Sterk afhankelijk van aanbod voedsel en rust, strekdam of dijktaalud van 100 meter kan foerageergebied vormen

Het betreft vooral kust- en intergetijdengebieden, vaak op harde, stenige ondergrond (dijken, strekdammen), daar meestal niet schuw. Ook op het wad, op zandplaten en schelpdierbanken, op kwelders, op het strand en in kort grasland nabij de kust. Op doortrek in het binnenland soms aan zoetwaterplasjes en op slik. Leeft van allerlei invertebraten. Zoekt bij hoogwater vaak hoogwatervluchtplaatsen op, dit zijn meestal rustige dijktaaluds of piertjes grenzend aan de foerageergebieden, mixt daar soms met andere soorten steltlopers. Tijdens het foerageren veelal niet schuw, maar het specifieke foerageerhabitat is relatief schaars waardoor aantasting of verstoring, zeker onder winterse omstandigheden, impact kan hebben op de overleving. Hierom een ruime afstand (>100 meter) rondom deze locatie onverstoord houden. Bij aantasting bepalen wat de draagkracht is van het foerageergebied en dit minimaal behouden.

Paarse strandloper

Sterk afhankelijk van aanbod voedsel en rust, strekdam of dijktaalud van 100 meter kan foerageergebied vormen

Paarse Strandlopers zijn gebonden aan zoute milieus en worden slechts zelden verder dan enkele kilometers het binnenland in gevonden. De soort broedt hier niet, het gaat alleen om doortrekkende of overwinterende exemplaren. Foerageren gebeurt vrijwel uitsluitend op en rond harde substraten zoals dammen, pieren of stenen dijklichamen, dat relatief schaars beschikbaar is. Hoogwatervluchtplaatsen van Paarse Strandloper bevinden zich ook op kwelders. Aantasting of verstoring, zeker onder winterse omstandigheden, kunnen impact hebben op de overleving. Hierom een ruime afstand (>100 meter) rondom deze locatie onverstoord houden. Bij aantasting bepalen wat de draagkracht is van het foerageergebied en dit minimaal behouden.

4.4.2 Patrijs

Patrijs

Standvogel, maar bestrijkt groter gebied dan tijdens broedseizoen, variërend van enkele tot tientallen hectare

Het foerageergebied van Patrijzen bevindt zich het gehele jaar in de directe omgeving van de broedlocaties en omvat enigszins hetzelfde foerageerhabitat als tijdens de broedperiode (kleinschalig boerenland met veel onkruiden en bloemen door extensief beheer en ongemoeid laten van overhoekjes). Home-ranges buiten het broedseizoen variëren sterk, afhankelijk van de geschiktheid van het landschap, van 8,7 hectare (Tsjechië) tot 90 hectare (Verenigd-Koninkrijk). Vogels gaan zelden verder dan 8 kilometer van de broedgebieden vandaan, vaak veel minder ver.

4.4.3 Roofvogels en Uilen

Specifiek voor deze drie soorten is de relatie in de winterperiode met het aanbod aan voedsel. Doordat in grote delen van het landschap (agrarisch gebied) nauwelijks meer voedsel beschikbaar is, is er een afhankelijkheid van wintervoedselveldjes of vogelakkers. Hier is vaak bestendig een hoge dichtheid aan muizen en/of zangvogels waar op gefoerageerd kan worden.

Blauwe Kiekendief

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie en/of verscheidene percelen

Blauwe Kiekendief komt in de wintermaanden verspreid over Nederland voor, met een voorkeur voor de open landbouwgebieden, heidevelden en hoogvenen. In het reguliere landbouwgebied is nauwelijks nog voedsel te vinden, waardoor concentraties zichtbaar zijn

rondom de wintervoedselveldjes en natuurakkers, in met name Noordoost-Groningen en de Hamsterreservaten in Limburg. Een combinatie van wintervoedselveldjes waar muizen en zangvogels in de winter van profiteren (zie o.a. Geelgors en Groenling) en meer open grasland langs deze veldjes (al dan niet in stroken) vergoot de vangkans sterk. Kan in de winter grote afstanden afleggen, behoud van de regionale draagkracht in de vorm van beschikbaar voedsel en oppervlak percelen (braak-, natuur- of wintervoedselakkers) is noodzakelijk. Wisseling van de gebruikte percelen is mogelijk.

Ruigpootbuizerd

Onbekend, naar verwachting enkele tientallen hectare

De soort leeft vooral van kleine zoogdieren (Woelmuizen). De talrijkheid en de bejaagbaarheid hiervan stuurt in belangrijke mate het voorkomen. Zo bleken in Noord-Groningen vaak graslandpercelen geprefereerd te worden naast ruigte randen of -velden. Ruigpootbuizerds worden ook vaak gezien op wintervoedselvelden voor zangvogels (zie onder andere Geelgors, Groenling en Keep). De vogels rusten in het foerageerhabitat op de grond of op een paaltje. Hoewel het een uitgesproken trekvogel is die ook tussen overwinteringsplaatsen grote afstanden kan afleggen, is de soort in de winter kwetsbaar voor voedseltekort. Alternatieve foerageerlocaties dienen daarom bij voorkeur op korte afstand van elkaar te liggen. Behoud van de gezamenlijke draagkracht van de foerageergebieden is noodzakelijk.

Velduil

Minimaal 25 – 100 hectare, deels afhankelijk van het muizenaanbod

Allerlei open terrein met lage vegetatie en dekkingsmogelijkheden, zowel natuurlijk (open duin, hoogveen, moeras) als cultuurland (open grasland en akker). Leeft vooral van kleine zoogdieren. Het voorkomen wordt sterk gestuurd door het prooiaanbod. De soort kan over grote afstanden rondzwerven en weet voedselrijke gebieden verrassend snel te vinden. In het reguliere landbouwgebied is nauwelijks nog voedsel te vinden, waardoor hoge concentraties zichtbaar zijn in en rondom open natuurgebieden, wintervoedselveldjes en natuurakkers. Behoud van de regionale draagkracht in de vorm van beschikbaar voedsel en oppervlak percelen (braak-, natuur- of wintervoedselakkers) is noodzakelijk. Wisseling van de gebruikte percelen is mogelijk.

4.4.4 Zangvogels

Kenmerkend voor foerageergebied voor deze groep zangvogels is de afhankelijkheid in de winterperiode van bestendig aanwezige, specifieke foerageerlocaties. Doordat in grote delen van het landschap (agrarisch gebied) nauwelijks meer voedsel beschikbaar is, is er een afhankelijkheid van wintervoedselveldjes of vogelakkers waar voldoende zaden beschikbaar zijn.

Ringmus

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

Ringmus zwermt buiten het broedseizoen meer uit dan Huismus en kan dan gebruik maken van akkerkruidenranden en wintervoedselveldjes. Voedseltekorten in de winter, onder andere door opgeruimde erven en het verdwijnen van stoppelvelden, dragen bij aan wintersterfte (en daarmee aan de hele populatie). Op deze wintervoedselveldjes kunnen hoge dichtheden aanwezig zijn, in intensief landbouwgebied komt de soort nauwelijks meer voor. Hoewel enig zwerfgedrag wel optreedt, is de aanwezigheid van wintervoedsel in de omgeving van de broedgebieden van belang (< 5 kilometer). Naast de voedselveldjes is op korte afstand dekking nodig in de vorm van opgaande vegetaties (heggen, struweel, houtwallen et cetera). Behoud van draagkracht in de vorm van beschikbaar voedsel (braak- of natuurakkers) binnen de functionele leefomgeving is noodzakelijk. Wisseling van de gebruikte percelen is mogelijk.

Groenling (agrarisch gebied)

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

Groenling komt in de winter veel voor op akkerkruidenranden en wintervoedselveldjes. Een deel van de winterpopulatie bestaat uit Nederlandse standvogels, welke wordt aangevuld met exemplaren uit Noord-Europa. Voedseltekorten in de winter, bijvoorbeeld door het verdwijnen van stoppelvelden, dragen bij aan wintersterfte (en daarmee aan de hele populatie). Met name op wintervoedselveldjes kunnen hoge dichtheden aanwezig zijn. Buiten de speciale randen of veldjes - in intensief landbouwgebied - komt de soort nauwelijks meer voor. Naast de voedselveldjes is op korte afstand hiervan dekking nodig in de vorm van opgaande vegetaties (heggen, struweel, houtwallen et cetera). Behoud van draagkracht in de vorm van beschikbaar voedsel (braak- of natuurakkers et cetera) binnen de functionele leefomgeving is noodzakelijk. Wisseling van de gebruikte percelen is mogelijk.

Keep (agrarisch gebied)

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

De Keep komt in de winter veel voor op akkerkruidenranden en wintervoedselveldjes. Voedseltekorten in de winter, bijvoorbeeld door het verdwijnen van stoppelvelden, dragen bij aan wintersterfte (en daarmee aan de hele populatie). Met name op wintervoedselveldjes kunnen hoge dichtheden aanwezig zijn. Buiten de speciale randen of veldjes - in intensief landbouwgebied - komt de soort ook voor in stedelijke gebieden en bosgebieden met Beuk. Naast de voedselveldjes is op korte afstand hiervan dekking nodig in de vorm van opgaande vegetaties (heggen, struweel, houtwallen et cetera). Behoud van draagkracht in de vorm van beschikbaar voedsel (braak- of natuurakkers et cetera) binnen de functionele leefomgeving is noodzakelijk. Wisseling van de gebruikte percelen is mogelijk.

Kneu

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

Kneu komt in de winter veel voor op akkerkruidenranden en wintervoedselveldjes. Een deel van de winterpopulatie bestaat uit Nederlandse standvogels, welke wordt aangevuld met exemplaren uit Noord-Europa. Voedseltekorten in de winter, bijvoorbeeld door het verdwijnen van stoppelvelden, dragen bij aan wintersterfte (en daarmee aan de hele populatie). Met name op wintervoedselveldjes kunnen hoge dichtheden aanwezig zijn. Buiten de speciale randen of veldjes - in intensief landbouwgebied - komt de soort nauwelijks meer voor. Naast de voedselveldjes is op korte afstand hiervan dekking nodig in de vorm van opgaande vegetaties (heggen, struweel, houtwallen et cetera). Behoud van draagkracht in de vorm van beschikbaar voedsel (braak- of natuurakkers et cetera) binnen de functionele leefomgeving is noodzakelijk. Wisseling van de gebruikte percelen is mogelijk.

Frater

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

Frater is tegenwoordig vrijwel beperkt tot de kuststreek, met het hoogste aantal langs de Fries-Groningse waddenkust en op de Waddeneilanden. Sterk gebonden aan plantenzaden als Zeeaster, Schorrenkruid en Zeekraal. Komt incidenteel lokaal in het binnenland voor op braak- of natuurakkers, akkers met kruidenranden of wintervoedselakkers. Zit dan in grote groepen op voedsel, dat in de loop van de winter schaarser wordt. Relevant is de continue aanwezigheid van planten met zaden en/of

zaadresten, wat vooral relevant is op akkers. Behoud draagkracht is noodzakelijk. Hoewel uitgesproken trekvogel die ook tussen overwinteringsplaatsen grote afstanden kan afleggen, in de winter kwetsbaar voor voedseltekort. Alternatieve foerageerlocaties dienen daarom bij voorkeur op korte afstand van elkaar te liggen.

Geelgors

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

Geelgors komt in de winter veel voor op akkerkruidenranden en wintervoedselveldjes. Voedseltekorten in de winter, bijvoorbeeld door het verdwijnen van stoppelvelden, dragen bij aan wintersterfte (en daarmee aan de hele populatie). Met name op wintervoedselveldjes kunnen hoge dichtheden aanwezig zijn. Buiten de speciale randen of veldjes - in intensief landbouwgebied - komt de soort nauwelijks meer voor. Hoewel enige verplaatsingen wel optreden, is de aanwezigheid van wintervoedsel in de omgeving van de broedgebieden van belang (< 5 kilometer). Naast de voedselveldjes is op korte afstand dekking nodig in de vorm van opgaande vegetaties (heggen, struweel, houtwallen et cetera). Behoud van draagkracht in de vorm van beschikbaar voedsel (braak- of natuurakkers) binnen de functionele leefomgeving is noodzakelijk. Wisseling van de gebruikte percelen is mogelijk.

IJsgors

Onbekend, minimaal enkele hectare per deellocatie

IJsgors is vooral te vinden in de kuststreek, met het hoogste aantal langs de Fries-Groningse Waddenkust op kwelders, strandvlaktes en braakliggende akkers, akkers met kruidenranden of wintervoedselakkers. Sterk gebonden aan plantenzaden, zowel als resten op de grond en in overstaande planten. Lokaal incidenteel in het binnenland, dan veelal op akkers. Geregeld in groepen foeragerend met Sneeuwgorst, Strandleeuwerik of Veldleeuwerik op voedsel dat in de loop van de winter schaarser wordt. Relevant is de continue aanwezigheid van planten met zaden en/of zaadresten (vooral relevant op akkers). Behoud draagkracht is noodzakelijk, waarbij wisseling van percelen wel mogelijk is. Hoewel uitgesproken trekvogel in de winter kwetsbaar voor voedseltekort, alternatieve foerageerlocaties dienen op korte afstand van elkaar te liggen.

5. Natuurkalenders

5.1 Inleiding

Naast de beschrijvingen van het habitat en het gebruik hiervan (de ruimtelijke benadering), is ook de tijd een relevante factor bij het beoordelen of vogelsoorten verstoord kunnen worden. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de zogenaamde Natuurkalender (Tabel 2).

De eerste *Natuurkalender broedvogels* is aan het begin van de 21^e eeuw opgesteld. Hierin is voor 191 broedvogelsoorten per tijdvak van twee weken weergegeven wanneer een vogelsoort welke activiteit onderneemt in relatie tot broeden. Daarbij is een korte toelichting gegeven over het broedhabitat, de nestplaats, het (maximaal) aantal broedsels per jaar, de broedduur en de doorlooptijd van het grootbrengen van jongen. Door toegenomen kennis de afgelopen jaren, onder andere het systematisch verzamelen van gegevens over broeden en broedsucces (Nestkaartproject van Sovon), maar ook de effecten van klimaatverandering waardoor diverse soorten eerder beginnen met broeden, is het wenselijk deze Natuurkalender te actualiseren. Naast de al opgenomen 191 broedvogelsoorten zijn 27 soorten toegevoegd die de afgelopen jaren zich als broedvogel gevestigd hebben of waarvan het aannemelijk is dat dit binnen enkele jaren zal gebeuren.

Naast de actualisatie van de Natuurkalender broedvogels zijn ook kalenders opgesteld voor de twee nieuwe functies (rustgebied en foerageergebied) die onderscheiden zijn in de nieuwe Jaarrond beschermde vogellijst (Alefs *et al*, 2022). Deze twee kalenders zijn limitatief tot de vogelsoorten die genoemd zijn in de nieuwe lijsten. Deze kalenders volgen de opzet van de broedvogelkalender, met de opmerking dat het gaat om de weergave van de voor deze functies nuttige informatie. De nieuwe kalenders zijn opgenomen in Tabel 2.

5.2 Broedvogels

Om de natuurkalender voor broedvogels te actualiseren is als eerste stap gebruik gemaakt van broedbiologische statistieken die konden worden berekend uit het Nestkaartenproject van Sovon (<https://www.sovon.nl/tellen/telprojecten/nestkaarten>, Bijlsma *et al.* 2020⁴).

Wanneer van een soort voldoende recente nestkaarten beschikbaar waren (sinds 2000), zijn de percentielen berekend van het legbegin. Deze maken het mogelijk om onderscheid te maken tussen de periodes dat de eerste of laatste legsels worden gestart en wanneer het merendeel plaats vindt. Uitgangspunt dat hiervoor genomen is, is dat voor de hoofdlegperiode de 10-90% percentielen aangehouden kunnen worden. Dit is in de geactualiseerde natuurkalender zichtbaar gemaakt met de kleuren donkerrood en lichtrood (figuur 5.1). Deze analyse kon voor 94 broedvogelsoorten worden uitgevoerd. Voor de overige broedvogelsoorten is een literatuurcheck en/of expertbeoordeling uitgevoerd, eventueel gecombineerd met vergelijkbare soorten uit het Nestkaartenproject. Voor de balts- en nestbouwperiode en voor de verzorgingsfase van vliegvlugge jongen geldt dat die in principe evenredig met de veranderingen in de legfase is opgeschoven.

In de Natuurkalender broedvogels zijn drie fases onderscheiden (figuur 5.1). Rood geeft de hoofdbroedperiode weer. Oranje is een overlooperperiode van het broedseizoen (indien er grotere variatie is in start of doorlooptijd). Dat is de periode dat de eerste broedvogels beginnen met de balts/nestbouw respectievelijk de laatste vogels bezig zijn met de verzorging van vliegvlugge jongen bij/in de buurt van (nestvlinders) de nestplaats. Groen is tenslotte de periode buiten het broedseizoen. Aan de natuurkalender is een toelichting toegevoegd waarin het broedbiotoop en het nest/nestplaats wordt omschreven.

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	informatie soort	nest en nestplaats			
Boerenzwaluw																broedt in gebouwen of onder bruggen in agrarische landschappen, bij voorkeur veehouderijen in de buurt van water.	Ondiepe kom van modderballetjes, dode planten, bekleed met veertjes

Figuur 5.1. Voorbeeld van de geactualiseerde natuurkalender voor broedvogels

⁴ Bijlsma R.G., Majoor F. & Nienhuis J. 2020. Handleiding Sovon nestonderzoek. De nestkaart: hoe, wat, waar, waarom. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

5.3 Rustgebieden en foerageergebieden

Voor de 69 vogelsoorten met een vaste rustplaats en voor de 13 vogelsoorten met essentiële foerageerplaatsen (Alefs *et al.* 2022) is een nieuwe natuurkalender opgesteld, waarin zichtbaar is gemaakt wanneer gebruik wordt gemaakt van de rustplaatsen dan wel of foerageerplaatsen.

Voor vogelsoorten die binnen het Watervogelmeetnet van Sovon geteld worden (www.sovon.nl/tellen/telprojecten/watervogelling, Hornman *et al.* 2012⁵) zijn seizoenspatronen beschikbaar (het aantal getelde vogels per maand in de afgelopen vijf telseizoenen). Deze maken inzichtelijk wanneer een soort vooral in Nederland verblijft als niet-broedvogel. Voor soorten van droge gebieden die niet worden gevolgd in dit meetnet, is het Live-Atlasproject gebruikt, waarmee de aanwezigheid per tien dagen in beeld kan worden gebracht (www.sovon.nl/tellen/telprojecten/liveatlas, De Jong *et al.* 2023⁶).

Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de hoofdperiode, wanneer de meeste individuen van de soort in Nederland verblijven (rood weergegeven) en de periode waarin de soort minder vaak of minder intensief (minder exemplaren) gebruik maakt van de rustplaats (oranje). Het relatieve belang is in die periode kleiner. In principe is hiervoor het onderscheid gemaakt door te kijken wanneer het aantal hoger of lager is dan 10% van het maximumaantal. Groen is in deze kalenders de periode waarin de soort niet op de rustplaats of in het foerageergebied aanwezig is of niet in betekende mate hiervan gebruik maakt. Aan de Natuurkalenders is een toelichting toegevoegd waarin het voorkomen van de soort in Nederland wordt geduid en het rust- en foerageerhabitat wordt beschreven (figuur 5.2 en 5.3).

Foerageerplaatsen	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	Toelichting	Foerageerhabitat
Ruigpootbuizerd	Red	Red	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	broedvogels uit het noorden pleisteren in de trekperiode en vooral de winter in Nederland.	open akkertgebieden, open duin, grote heidevelden en hoogvenen, ook wel weilanden en jonge bosaanplant, leef vooral van kleine zoogdieren

Figuur 5.2. Voorbeeld van een natuurkalender voor een soort met rustplaatsen.

Rustplaatsen	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	Toelichting	Rusthabitat
Frater	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Broedt niet in Nederland. Tijdens trekperiode en winter pleisteren broedvogels uit noordelijke streken in Nederland.	Tegenwoordig vooral langs (noordelijk) kust in pioniervegetaties, zoals kwelders en braakliggend terrein. Vermoedelijk foerageert de soort hier en rust die hier ook.

Figuur 5.3. Voorbeeld van een natuurkalender voor soort met foerageergebied.

⁵ Hornman M., Hustings F., Koffijberg K. & Klaassen O. 2012. Handleiding Sovon Watervogel- en slaapplaatstellingen. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

⁶ De Jong, A., F. Hustings, G. Troost, G. Bos, E. van Winden en P. van Els. 2023. Handleiding LiveAtlas. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Soort	Functie	januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
Veldleeuwerik	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Velduil	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Velduil	Rustplaats (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Velduil	Foerageergebied (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vink	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Visarend	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Visdief	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Visdief	Rustplaats HVP (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vuurgoudhaan	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Waterhoen	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Waterral	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Watersnip	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wespendief	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wielewaal	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wilde Eend	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wilde Eend	Rustplaats HVP (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wilde Zwaan	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wilde Zwaan	Rustplaats (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Winterkoning	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wintertaling	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wintertaling	Rustplaats HVP (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Witte Kwikstaart	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Witvleugelstern	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Witwangstern	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Woudaap	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wulp	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wulp	Rustplaats (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Wulp	Rustplaats HVP (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zanglijster	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zeearend	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zeearend	Rustplaats (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zilvermeeuw	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zilvermeeuw	Rustplaats (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zilvermeeuw	Rustplaats HVP (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zilverplevier	Rustplaats HVP (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zomertaling	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zomertortel	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Kraai	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Mees	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Roodstaart	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Ruiter	Rustplaats HVP (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Specht	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Stern	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Stern	Rustplaats (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Stern	Rustplaats HVP (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwarte Wouw	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwartkop	Broedvogel	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwartkopmeeuw	Broedvogel (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zwartkopmeeuw	Rustplaats (jaarrond beschermd)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Legenda

- Broedvogels**
- Groen: Geen broedseizoen, activiteiten of werkzaamheden kunnen naar verwachting uitgevoerd worden zonder schade aan of verstoring van broedende vogels. Let op bij soorten die jaarrond beschermde nestlocaties hebben of waarvan ook rust- of foerageergebied jaarrond beschermd is.
 - Rood: Broedperiode (balts, nestbouw, broeden, opgroeien en vliegvlug worden jongen), gedefinieerd als de hoofdperiode (het 10-90% percentiel). Activiteiten of werkzaamheden kunnen in principe niet uitgevoerd worden.
 - Oranje: Overlooperperiode van het broedseizoen (indien grotere variatie). Activiteiten of werkzaamheden alleen uitvoeren wanneer het echt niet anders kan. Wijze van werken goed voorbereiden en onderbouwen en zo nodig maatregelen nemen om schade of verstoring te beperken.
- Rustplaatsen**
- Groen: Soort is niet op de rustplaats aanwezig/maakt niet of niet in betekende mate gebruik van rustplaats. Activiteiten of werkzaamheden kunnen naar verwachting uitgevoerd worden zonder schade aan of verstoring van rustende vogels (de staat van instandhouding is niet in het geding). Let wel dat de functionaliteit van de rustplaats behouden blijft, zo nodig door het treffen van maatregelen.
 - Rood: Periode waarin de soort intensief gebruik maakt van en/of met hoge dichtheid aanwezig is op de rustplaats. Activiteiten of werkzaamheden kunnen in principe niet uitgevoerd worden.

Legenda

		Oranje: Periode waarin de soort minder vaak of minder intensief (minder exemplaren) gebruik maakt van de rustplaats. Het relatieve belang is kleiner. Activiteiten of werkzaamheden alleen uitvoeren wanneer het echt niet anders kan. Wijze van werken goed voorbereiden en onderbouwen en zo nodig maatregelen nemen om schade of verstoring te beperken.
Foerageergebied		Groen: Soort is niet in het foerageergebied aanwezig/maakt niet of niet in betekende mate gebruik van het foerageergebied. Activiteiten of werkzaamheden kunnen naar verwachting uitgevoerd worden zonder schade aan of verstoring van foeragerende vogels (de staat van instandhouding is niet in het geding). Let wel dat de functionaliteit van het foerageergebied behouden blijft, zo nodig door het treffen van maatregelen.
		Rood: Periode waarin de soort intensief gebruik maakt van en/of met hoge dichtheid aanwezig is in het foerageergebied. Activiteiten of werkzaamheden kunnen in principe niet uitgevoerd worden.
		Oranje: Periode waarin de soort minder vaak of minder intensief (minder exemplaren) gebruik maakt van het foerageergebied. Het relatieve belang is kleiner. Activiteiten of werkzaamheden alleen uitvoeren wanneer het echt niet anders kan. Wijze van werken goed voorbereiden en onderbouwen en zo nodig maatregelen nemen om schade of verstoring te beperken.

Opmerkingen:

- Periodes kunnen van jaar tot jaar verschuiven afhankelijk van de weersomstandigheden. Dit valt meestal binnen de oranje marge.
- Bij broedvogels is de broedperiode weergegeven. Van een deel van de broedvogels is de broedlocatie jaarrond beschermd. Dit geldt ook buiten de broedperiode, in de 'groene periode'. Dit kan zijn omdat de soort jaarrond gebruik maakt van de broedplek om daar ook te rusten (bijvoorbeeld Huismus, Kerkuil, Steenuil), maar ook omdat de soort er in opvolgende seizoenen weer naar terug keert (Boerenzwaluw, Bosuil, Gierzwaluw et cetera). Mogelijk zijn dan ook restricties ten aanzien van activiteiten nabij of aan de nestplek in de 'groene periode'. Dit is niet gelimiteerd voor de soorten met een weergegeven jaarrond beschermde rustplaats.
- Wanneer bij soorten die een jaarrond beschermde nestplaats hebben, ook de rustplaatsen en foerageergebieden gedurende de broedperiode rood of oranje gemarkeerd is, dan betreft dit andere rust- of foerageergebieden dan de nestplaats (die al beschermd is via de jaarrond bescherming als broedvogel). Vaak gaat het dan om het deel van de populatie dat wel in Nederland aanwezig is, maar geen deel uit maakt van de broedpopulatie. Dit zijn bijvoorbeeld niet-volwassen exemplaren (bv van meeuwen of roofvogels), niet gepaarde of niet op het nest zittende vogels.

In opdracht van:

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

